

บทที่ ๒

ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งภาคการศึกษาออกเป็น ๕ หมวด ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๒.๑ ความเป็นมาของอุบาสก อุบาสิกา
- ๒.๒ ความเป็นมาของชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
- ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักอุบาสกธรรม
 - ๒.๓.๑ มีศรัทธา
 - ๒.๓.๒ มีศีล
 - ๒.๓.๓ ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื้อกรรม
 - ๒.๓.๔ ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนา
 - ๒.๓.๕ ทำอุปัชฌาย์ในศาสนา
- ๒.๔ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ ความเป็นมาของอุบาสกอุบาสิกา

การศึกษาการนำหลักอุบาสกธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาความหมายของอุบาสกอุบาสิกาให้ชัดเจนก่อน ต่อจากนั้นจึงศึกษาประวัติความเป็นมาของอุบาสกอุบาสิกาว่า มีความเป็นมาอย่างไรบ้าง ก่อนที่จะมีการศึกษาถึงหลักอุบาสกธรรมในลำดับต่อไป

๒.๑.๑ ความหมายของอุบาสกอุบาสิกา

คัมภีร์อริยานุวัตรนา ได้อธิบายความหมายของอุบาสกอุบาสิกา ดังนี้

อุบาสก ว่า อุบาสก (อุป+อาส อุปเวสเน+ณฺว) อุบาสก รตนตตยมุปนคตวา อาสยนตติอุบาสก ผู้เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย ชื่อว่า อุบาสก (อาเทศ ณฺว เป็น ออก ลบสระหน้า) กิตตาวตนา นุโข ฆนเต อุปาสโก โหติ, ยโต โข มหานาม พุทฺธ สรณํ คโต โหติ ธมฺม สรณํ คโต โหติ สงฺฆ สรณํ คโต โหติ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเช่นไรหนอบุคคลจึงเป็นอุบาสก มหานามะ เพราะเหตุใด บุคคลจึงถึงพระพุทธรเจ้าเป็นที่พึ่ง ถึงพระธรรมเป็นที่พึ่ง ถึงพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง

อุบาสิกา ว่า อุปาสิกา (อุป+อาส อุปเวสเน+ณฺว+อา) อุบาสิกา รตนตตยมุปนคนตวา อาสยนตติติ อุปาสิกาโย ผู้เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัย ชื่อว่า อุปาสิกา (อเทศ ณฺว เป็น อก, อ เป็น อิ, ลบ สระหน้า) โย โข อานนท ภิกขุ วา ภิกขุณี วา อุปาสโก วา อุปาสิกา วา ฆมาณญมฺปิปนโน วิหริติ สามิจิปปิปนโน อนุมฺมจาริ, โส ตถาคตํ สกฺกโรติ ครุฑโรติ มาเนติ ปุเชติ ปริมาย ปุชาย “อานนท ผู้ใดเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกหรืออุบาสิกา ก็ตามปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมชื่อว่า สักการะ เคารพ นอบน้อม บูชาพระตถาคตด้วยการบูชาที่ประเสริฐสุด” ปัจจุบันไม่มีภิกษุณีบริษัทในนิกายเถรวาท ส่วนสามเณรนับเข้าในภิกษุบริษัท^๑ และมีนักวิชาการให้ความหมายไว้ ดังนี้

๑) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของอุบาสก อุบาสิกา ไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า อุบาสก อุบาสิกา หมายถึง ชายหญิงผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย คฤหัสถ์ชายหญิงที่แสดงตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนาโดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ^๒

๒) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของอุบาสก อุบาสิกา ไว้ในหนังสือพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ว่า อุบาสกอุบาสิกา หมายถึง ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย หมายถึงผู้นั่งใกล้พระพุทธรูป ผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง . . . อุบาสกอุบาสิกา ปกติหมายถึงชาวบ้านทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนา ไปวัดทำบุญให้ทาน ถวายศีล อุปถัมภ์บำรุงวัด ช่วยเหลือกิจการของวัดประจำ^๓

๓) พุทธทาสภิกขุ ได้แสดงความหมายของอุบาสกอุบาสิกาไว้ในหนังสือคู่มือพุทธบริษัทไว้ว่า พุทธถึงอุบาสกแล้วขอให้รวมความว่ารวมอุบาสิกาด้วยตามเพศ อุบาสก ตัวหนังสือแปลว่า ผู้นั่ง อุปะ แปลว่า เข้าไปใกล้ๆ นั่งใกล้สิ่งที่จะพึงได้ ที่พึงคือสรณะ คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์^๔

^๑ พระมหาสมปอง มุทิโต, คัมภีร์ อภิธานวรรณนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๕๒๘.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอส อาร์ พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๕๖๑-๕๖๒.

^๓ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันหนังสือธรรม, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓๘๘.

^๔ พุทธทาสภิกขุ, คู่มือพุทธบริษัท หลักการ กฎเกณฑ์ ที่ชาวพุทธควรรู้, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๘, หน้า ๑๘๗-๑๘๘.

๔) ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของอุบาสก อุบาสิกา ไว้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ว่า อุบาสก หมายถึง คฤหัสถ์ชายที่นับถือ พระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง อุบาสิกา หมายถึง คฤหัสถ์หญิงที่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง^๕

๕) คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร ได้ให้ความหมายของอุบาสกไว้ในหนังสือปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถว่า อุบาสโก หมายถึง คนผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย เข้าไปใกล้พระศรีรัตนตรัย ถือเอาเป็นที่พึ่ง^๖

๖) พันตรี ป.หลงสมบุญ ได้ให้ความหมายของอุบาสก อุบาสิกา ไว้ในหนังสือ พจนานุกรม มคอ-ไทยว่า อุบาสก หมายถึง ชายผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย นับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ นับถือพระพุทธศาสนา อุบาสิกา หมายถึง หญิงผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย นับถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ นับถือพระพุทธศาสนา^๗

๗) ละออ มีเศรษฐี ได้ให้ความหมายของอุบาสก อุบาสิกา ไว้ในหนังสือ พจนานุกรมลำดับสระว่า อุบาสก อุบาสิกา หมายถึง ขรवासผู้มีสัทธานันในพุทธศาสนา ผู้นั้นในพระรัตนตรัย^๘

๘) สถาบันสันติธรรม ได้ให้ความหมายของอุบาสกไว้ในหนังสือ ๗๕ อุบาสก พุทธสาวกว่า อุบาสก หมายถึง ผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย ชายใดมีจิตใจเคารพและกล่าวคำถึง พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่า เป็นที่พึ่งที่เคารพสักการะ ชายนั้นก็ชื่อว่า อุบาสก หรือแม้กล่าวถึงเพียงพระพุทธเจ้า และพระธรรม อย่างท่านตปุสสะกับท่านภัลลิกะก็เรียกว่าอุบาสก^๙ และสถาบันสันติธรรมได้ให้ความหมายของอุบาสกไว้ในหนังสือ ๗๕ อุบาสิกาพุทธสาวิกาในสมัยพุทธกาล

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๘๕.

^๖ คณะกรรมการการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร, ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๐.

^๗ พันตรี ป.หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร: อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๖.

^๘ ละออ มีเศรษฐี, พจนานุกรมลำดับสระ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๐๔), หน้า ๕๐๓.

^๙ สถาบันสันติธรรม, ๗๕ อุบาสกพุทธสาวก, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓.

ว่า สตรีใดมีจิตใจเคารพและกล่าวถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่า เป็นที่พึ่งที่เคารพสักการะ สตรีนั้นชื่อว่าอุบาสิกา^{๑๐}

ตามที่นักวิชาการได้ให้ความหมายของอุบาสกอุบาสิกาพอสรุปได้ว่า อุบาสกอุบาสิกา หมายถึง คฤหัสถ์ที่มีศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา และประกาศตนยอมรับนับถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม เป็นที่พึ่งตลอดชีวิต หรือแม้กล่าวเพียงรัตนะ ๒ เช่น ตปุสสะและภัลลิกะ คฤหัสถ์ชายเรียกว่าอุบาสก ส่วนคฤหัสถ์หญิงเรียกว่า อุบาสิกา

๒.๑.๒ ความเป็นมาของอุบาสกอุบาสิกา

อุบาสกอุบาสิกา หมายถึง ชายหญิงผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัยหรือคนใกล้ชิดพระศาสนา ที่แสดงตนเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ การประกาศตนเป็นอุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนายุคเริ่มแรกสามารถแบ่งประเภทการประกาศตนได้ ๒ ประเภท คือ การประกาศตนด้วยวิธีเทววาจิก และการประกาศตนด้วยวิธีเตววาจิก ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑) ผู้ประกาศตนเป็นอุบาสกด้วยวิธี เทววาจิก

เทววาจิก แปลว่า มีวาจาสอง หมายถึง ผู้กล่าว วาจาถึงสรณะ ๒ คือพระพุทธ และพระธรรม ในสมัยที่ยังไม่มีพระสงฆ์ ได้แก่พ่อค้า ๒ คน คือ ตปุสสะ และภัลลิกะ”^{๑๑} หลังจากที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๔ สัปดาห์ ขณะนั้นพระพุทธองค์ประทับอยู่ ณ ควางไม้ราชายตนะ มีพ่อค้า ๒ คนชื่อ ตปุสสะ และภัลลิกะ ได้เดินทางมาถึงบริเวณที่ประทับ พ่อค้าทั้ง ๒ เกิดความเลื่อมใสจึงได้ถวายข้าวตุงและข้าวตูก่อนปรุงด้วยน้ำผึ้งแด่พระพุทธเจ้า และประกาศตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนาได้ประกาศตนนับถือพระพุทธเจ้า และพระธรรมเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกมหารวรรค ว่า “ตปุสสะ และภัลลิกะได้กราบทูลว่า” พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้ง ๒ นี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระธรรมเป็นสรณะ ขอพระองค์โปรดทรงจำข้าพเจ้าทั้ง ๒ ว่า เป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตั้งแต่วินาทีนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” ตปุสสะ และภัลลิกะนั้นได้เป็นเทววาจิกอุบาสก (ผู้กล่าววาจาถึงรัตนะ ๒ ว่า เป็นสรณะ) เป็นพวกแรกในโลก”^{๑๒}

^{๑๐} สถาบันบันลือธรรม, ๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๙.

^{๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๖/๙.

๒) ผู้ประกาศตนเป็นอุบาสกด้วยวิธี เตวาจิก ต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เตวาจิก แปลว่า มีวาจาครบ ๓ หมายถึง ผู้กล่าววาจาถึงสรณะครบทั้ง ๓ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดาพระยสเป็นคนแรกที่ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต”^{๑๓}

การประกาศตนเป็นอุบาสก ด้วยวิธีเตวาจิกนี้เกิดขึ้นหลังจากที่พระสังฆรัตนะเกิดขึ้นแล้ว ที่เมืองพาราณสี และผู้ประกาศตนเป็นอุบาสกด้วยวิธีนี้เป็นคนแรกคือ บิดาของพระยส บิดาของพระยสได้ออกตามหาบุตรชาย (พระยส) จากที่ภรรยา (มารดาของพระยส) ของตนขึ้นไปบนปราสาท แล้วไม่พบบุตรชาย เศรษฐีผู้บิดาพระยส ได้ตามไปถึงป่าอิสิปตมฤคทายวัน และได้ฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงซึ่งอนุพุทฺธิกาได้ดวงตาเห็นธรรม จึงประกาศตนเป็นอุบาสกตลอดชีวิต ดังปรากฏในพระวินัยปิฎกมหารวรรคว่า

พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่างๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูป พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาค จงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” เศรษฐีคนนี้นั้นแล ได้เป็นเตวาจิกอุบาสก (ผู้กล่าวถึงรัตนะทั้ง ๓ ว่าเป็นสรณะ) เป็นคนแรก ในโลก^{๑๔}

จากนั้นบิดาพระยสได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปทรงรับภัตตาหารที่คฤหาสน์ของตน ณ ที่นั้นพระพุทธองค์ทรงตรัสอนุพุทฺธิกา แก่มารดาและภรรยาเก่าของพระยส ทั้งสองนางได้เห็นธรรม และกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่างๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทางหรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูป พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำหม่อมฉันทั้งสอง ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะ ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”

มารดาและภรรยาเก่าของท่านพระยสทั้งสองนี้ ได้เป็นเตวาจิกอุบาสิกา (ผู้กล่าวถึงรัตนะทั้ง ๓ ว่าเป็นสรณะ) เป็นคู่แรก ในโลก^{๑๕}

สรุปความว่า ความเป็นมาของอุบาสกอุบาสิกาเกิดขึ้นครั้งแรก หลังจากพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ ๔ สัปดาห์ ผู้ประกาศตนเป็นอุบาสกด้วยวิธี เตวาจิก ได้แก่ พ่อค้า ๒ คนชื่อ ตปัสสะและภัลลิกะ การประกาศตนเป็นอุบาสกด้วยวิธี เตวาจิก ได้แก่ บิดาของพระยส และผู้ประกาศตนเป็นอุบาสิกาได้แก่มารดาและภรรยาเก่าของพระยสเป็นคู่แรกในโลก

^{๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๐๘.

^{๑๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๗/๓๔.

^{๑๕} ดุราละเหียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๘/๓๗.

๒.๑.๓ การประกาศตนเป็นอุบาสกด้วยวิธี เตวาจิก ต่อพระสาวก

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุสาวกสามารถบรรพชาและอุปสมบทกุลบุตรด้วยไตรสรณคมน์ได้ทั้งนี้สืบเนื่องมาจาก พระภิกษุสาวก ได้พาเหล่ากุลบุตรทั่วทุกสารทิศเดินทางมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อขอบรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก พระองค์ทรงเห็นว่าเกิดความลำบาก จึงทรงอนุญาตบรรพชาอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ ดังปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวรรคว่า “ในเบื้องต้น พึงให้กุลบุตรผู้มุ่งบรรพชาและมุ่งอุปสมบท ปลงผมและหนดให้ครองผ้ากาสายะ ให้ห่ม อุตตราสงค์ เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ให้กราบเท้าพระภิกษุทั้งหลายให้นั่งกระโหรง ให้ประนมมือแล้วสั่งว่า “เธอจงกล่าวอย่างนี้” แล้วให้ว่าสรณคมน์ ว่า พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ”^{๑๖} เป็นต้น โดยตรัสกับพระภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต บรรพชาอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์เหล่านี้”^{๑๗} การรับไตรสรณคมน์เป็นวิธีการให้บรรพชาและอุปสมบทแบบหนึ่ง เรียกว่า “ติสรณคมฺมุปสัมปทา”

การประกาศตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา ด้วยการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ต่อพระสงฆ์สาวก จึงเป็นแบบแผนมาแต่ครั้งพุทธกาลด้วยเช่นกัน “ลักษณะการประกาศนับถือพระรัตนตรัย โดยได้เปล่งวาจาต่อหน้าพระสงฆ์ก็เรียกว่า เตวาจิก เช่นเดียวกัน”^{๑๘} ดังตัวอย่างเช่น พระปุลณะ หลังจากกราบบังคมทูลลาพระพุทธเจ้า ไปสุนาปรัตนชนบท ท่านสามารถทำให้ชาวสุนาปรัตนชนบท ที่เป็นคนดुर้าย แสดงตนเป็นอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คนและอุบาสิกาประมาณ ๕๐๐ คน

“ดีละ ดีละ ปุลณะ เธอประกอบด้วยความข่มใจและความสงบใจ นี้จักสามารถอยู่ในสุนาปรัตนชนบทได้ ปุลณะ เธอรู้เวลาอันสมควรในบัดนี้”

ครั้งนั้น ท่านพระปุลณะขึ้นขมยินดีพระภาชิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณ เก็บงำเสนาสนะเรียบร้อยแล้ว ถือบาตร และจีวรหลักจาริกไปทางสุนาปรัตนชนบท เมื่อจาริกไปโดยลำดับก็ถึงสุนาปรัตนชนบท ได้ยินว่า ท่านพระปุลณะ อยู่ที่สุนาปรัตนชนบท นั้น ครั้งนั้นระหว่างพรรษานั้น ท่านให้ชาวสุนาปรัตนชนบทแสดงตนเป็นอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คนและอุบาสิกาประมาณ ๕๐๐ คน ระหว่างพรรษานั้นเหมือนกันท่านได้บรรลุวิชา ๓ และนิพพานแล้ว^{๑๙}

การประกาศตนของชาวสุนาปรัตนชนบทแสดงตนเป็นอุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน และอุบาสิกาประมาณ ๕๐๐ คนนั้น เป็นการประกาศต่อหน้าพระสงฆ์สาวกมิใช่ต่อพระพุทธองค์

^{๑๖} ดุรายละเอียดยใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๓.

^{๑๗} ดุรายละเอียดยใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๓.

^{๑๘} พระมหาดิล เตชะคำ, “อุบาสกในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

^{๑๙} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๘๘/๘๗.

พระเจ้าอุเทนหลังจากรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระปิณฑโถถการทวาชะ เรื่องการคุ้มครองทวารในอินทรีเป็นเหตุปัจจัยให้ภิกษุหนุ่มครองสมณเพศได้ แล้วได้ประกาศตนเป็นอุบาสก

ท่านการทวาชะ ภาสิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านการทวาชะ ภาสิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านการทวาชะประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่างๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า “คนมีตาดีจักเห็นรูปได้” ท่านการทวาชะข้าพเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านการทวาชะจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”^{๒๐}

อุณณาพรหมณ์หลังจากฟังพระธรรมเทศนาเรื่องเป้าหมายการประพฤติพรหมจรรย์จากพระอานนท์มิใช่ต่อพระพักตร์ของพระพุทธองค์ แล้วได้ประกาศตนเป็นอุบาสก

ท่านอานนท์ เมื่อเป็นเช่นนี้ฉันตะเป็นต้นมีอยู่แน่นอน มิใช่ไม่มี . . . ท่านพระอานนท์ ภาสิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระอานนท์ ภาสิตของท่านชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่างๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า “คนมีตาดีจักเห็นรูปได้”

ท่านอานนท์ข้าพเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านจงจำ ข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต”^{๒๑}

สรุปความว่า การแสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกา กระทำโดยการประกาศตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ การประกาศถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะนั้น จะกระทำได้โดย ประกาศตนเฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้าหรือที่พระองค์ทรงเป็นประธานที่ประชุมสงฆ์นั้น และสามารถประกาศตนต่อพระสงฆ์สาวกได้ด้วยเช่นกัน

๒.๑.๔ อุบาสก อุบาสิกา ผู้ได้รับเอตทัคคะ

เอตทัคคะ หมายถึง นั้นเป็นยอด นี่เป็นเลิศ บุคคลหรือสิ่งที่ยอดเยี่ยม ดีเด่น หรือเป็นเลิศในทางใดทางหนึ่ง^{๒๒} ในคัมภีร์พระไตรปิฎกพระพุทธองค์ทรงพุทธทรงแสดงอุบาสก อุบาสิกาในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าอุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย เป็นแบบอย่างให้ปรากฏ ดังนี้

^{๒๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๒๗/๑๕๕.

^{๒๑} ส.ม. (ไทย) ๑๘/๘๒๗/๔๐๑.

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๗๕.

๑) อุบาสกผู้ได้รับเอตทัคคะ

๑.๑) ตปัสสะและภัลลิกะ เอตทัคคะในฝ่ายผู้ถึงสรณะก่อน^{๒๓} ท่านตปัสสะและท่านภัลลิกะ ๒ พ่อค้าจากอุกกกลชนบท^{๒๔} ได้ถวายสัตตกัณฐ์ก่อนสัตตุงแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นภัตตาหารมื้อแรกหลังจากที่พระพุทธรเจ้าตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ แล้วประกาศตน ขอถึงพระพุทธรกับพระธรรมเป็นสรณะที่พึ่ง ที่ระลึกตลอดชีวิต^{๒๕} ตปัสสะและภัลลิกะ ๒ คนนี้ เป็นอุบาสกกล่าวอ้างพระพุทธรัตตะ และพระธรรมรัตตะ เป็นคู่แรกในโลก เรียกว่า เทววาจิกอุบาสก^{๒๖}

๑.๒) สุทัตตอนาถปิณฑิกเศรษฐี เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นทายก^{๒๗} ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เดิมมีนามว่า สุทัตตะ เป็นเศรษฐีใจบุญ สร้างโรงงาน ให้ทานแก่คนยากจน และฉวนพิศทุกวัน^{๒๘} ที่ชื่อว่า อนาถปิณฑิกเศรษฐี เพราะเป็นผู้มีก้อนข้าวสำหรับคนอนาถทั้งหลาย^{๒๙} ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี พบพระพุทธรเจ้าครั้งแรก เมื่อได้ไปช่วยถวายภัตตาหารแด่พระสัมมาสัมพุทธรเจ้าที่บ้านราชคฤห์เศรษฐี ได้ฟังอนุพุททิภาและอริยสัจสี่จากพระพุทธรเจ้าแล้วได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นโสดาบันบุคคล ประกาศตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต หลังเสร็จภัตกิจแล้ว ได้นิมนต์ พระพุทธรเจ้าไปประกาศพระพุทธรศาสนายังเมืองสาวัตถี ระหว่างทางท่านที่พระพุทธรเจ้าเสด็จได้สร้างวิหารที่ประทับทุกๆ ระยะ ๑ โยชน์ สร้างพระอารามที่ได้ชื่อว่า เขตวัน ถวาย พร้อมถวายอาหารอันประณีตแด่พระศาสดาและพระสงฆ์ อารามนาพระภิกษุไปฉันภัตตาหารที่บ้านตนทุกวันตลอดกาล ท่านให้ทานแก่คนยากจน แม้ทรัพย์สินที่เก็บสะสมไว้ลดน้อยลงท่านก็ยังมั่นคงในพระพุทธรศาสนา ท่านไม่พอใจเทวดามอบอกให้เลิกเลื่อมใสในพระพุทธรศาสนา ท่านเป็นต้นแบบการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย จากอุบายตุ๊กตาแบ่งของหลานแตกเสียหาย ท่านเป็นผู้มีศรัทธามั่นคงไม่หวั่นไหว ผักเฝ้ในการบุญให้ทาน ไม่มีผู้ใดเปรียบเทียบได้^{๓๐}

^{๒๓} อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๘/๓๑.

^{๒๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวก พุทธสาวิกา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๓๐๕.

^{๒๕} พระครูกลุณณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), เอตทัคคะในพระพุทธรศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓๐.

^{๒๖} สถาบันบันลือธรรม, ๗๕ อุบาสกพุทธสาวก, หน้า ๑๕.

^{๒๗} อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๔๘/๓๑.

^{๒๘} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธรศาสนา, หน้า ๒๑๓.

^{๒๙} สถาบันบันลือธรรม, ๗๕ อุบาสกพุทธสาวก, หน้า ๘๗.

^{๓๐} พระครูกลุณณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), เอตทัคคะในพระพุทธรศาสนา, หน้า ๓๑๒.

๑.๓) จิตตคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นธรรมกถึก^{๓๑} จิตตคฤหบดี เป็นชาวเมืองมัจฉิกาสัณฑะ แคว้นมคธ^{๓๒} ได้พบพระมหานามเถระ ซึ่งเป็นภิกษุในกลุ่มปัญจวัคคีย์^{๓๓} เห็นปฏิบัติอิริยาบถของท่านสงบเสถียรเรียบร้อยจึงเกิดศรัทธาเลื่อมใส รับบาตรของพระเถระแล้วนิมนต์มายังเรือนของตน ถวายภัตตาหารให้ท่านฉันเสร็จแล้ว นิมนต์ท่านไปยังสวนของตนชื่ออัมพาทกะ ได้ถวายสวนนั้นสร้างกุฏิถวายเป็นสังฆารามชื่อว่า “อัมพาทการาม” นิมนต์ให้ท่านอยู่จำพรรษา ณ ที่นั้น และอาราธนาให้ท่านไปรับอาหารบิณฑบาตที่เรือนของตนทุกวัน พระเถระได้แสดงธรรมโปรด ตามสมควรแก่อุปนิสัยของท่านจิตตคฤหบดี และในไม่ช้าท่านก็ได้บรรลุเป็นพระอนาคามี . . . จิตตคฤหบดีเป็นผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง ถึงพร้อมด้วยศีลและโภคะ มีอภัยชัยเอื้อเฟื้อแก่คนทั่วไป สงเคราะห์ด้วยวัตถุและธรรม เป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรม^{๓๔}

๑.๔) หัตถกคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ^{๓๕} หัตถกอาฬวกกุมาร แปลว่า ผู้ได้รอดพ้นจากการเป็นอาหารของยักษ์ ด้วยพระพุทธานุภาพ . . . เมื่อเจริญวัยขึ้นมา ได้ฟังธรรมเทศนาจากพระบรมศาสดา ได้บรรลุพระอนาคามี ประกาศตนเป็นอุบาสกขอถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต เมื่อเขาจะไปในที่ใดๆ ก็จะมีอุบาสกผู้เป็นอริยะ ๕๐๐ คนติดตามแวดล้อมตลอดเวลา พระบรมศาสดาได้ตรัสถามเขาว่า “มีหลักสงเคราะห์บริษัทอย่างไร?” หัตถกอาฬวกกุมาร กราบทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์สงเคราะห์ด้วยสังคหวัตถุ ๔ ประการคือ (๑) ทาน ถ้าเขายินดีด้วยการให้ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการให้ (๒) ปิยวาจา ถ้าเขายินดีด้วยการพูดจาไพเราะน่ารัก ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยวาจาไพเราะน่ารัก (๓) อตถจริยา ถ้าเขายินดีด้วยการให้ทำกิจที่เกิดขึ้นจนสำเร็จ ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการช่วยทำกิจที่เกิดขึ้นให้สำเร็จ (๔) สมานัตตตา ถ้าเขายินดีด้วยการวางตนเสมอกัน ข้าพระองค์ก็สงเคราะห์ด้วยการวางตนเสมอกัน^{๓๖}

พระพุทธร่องค์จึงทรงยกย่อง หัตถกอาฬวกกุมารว่า เลิศกว่าอุบาสกผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔^{๓๗}

^{๓๑} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๐/๓๑.

^{๓๒} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๙๘.

^{๓๓} สถาบันสันติธรรม, ๗๕ อุบาสกพุทธสาวก, หน้า ๒๘.

^{๓๔} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๑๓-๓๑๔.

^{๓๕} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๑/๓๑.

^{๓๖} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๑๗-๓๑๘.

^{๓๗} สถาบันสันติธรรม, ๗๕ อุบาสกพุทธสาวก, หน้า ๗๖.

๑.๕) พระเจ้ามหานามศากยะ เอตทัคคะในฝ่ายผู้ถวายทานมีรสอันประณีต^{๓๘} ครั้งหนึ่ง พระเจ้ามหานามะทรงทราบพระพุทธองค์และภิกษุสงฆ์ ได้รับความลำบากด้วยภิกขาจารในพรรษาที่ผ่านมา จึงกราบทูลขอพระวโรกาสถวายภัตตาหารอันมีรสประณีตแด่พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นระยะเวลา ๔ เดือน ครั้นทราบข่าว พระพุทธองค์ทรงรับโดยคุณิภาพแล้ว ตั้งแต่วันรุ่งขึ้นก็ได้บำรุงภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยโภชนาหารอันประณีต และของมีรสอร่อย ๔ ชนิด ทุก ๆ วัน ครั้นครบกำหนด ๔ เดือนแล้ว ได้กราบทูลขอรับปฏิญญา ต่อไปอีก ๔ เดือน รวมเป็น ๘ เดือน และก็ขอรับปฏิญญาต่ออีก ๔ เดือน รวมทั้งสิ้นเป็น ๑๒ เดือน^{๓๙}

๑.๖) อุคคคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้ให้ของเจริญจิต^{๔๐} อุคคคฤหบดี เกิดในสกุลเศรษฐีเมืองเวสาลี เพราะร่างกายสูงจึงได้ชื่อว่า อุคคเศรษฐี^{๔๑} เมื่ออายุสังขารของท่านย่างเข้าสู่วัยชรา ท่านได้ไปนั่งพักผ่อนอยู่ในที่สงบเงียบแล้วเกิดความคิดขึ้นมาว่า “สิ่งใดอันเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของเรา เราจักถวายสิ่งนั้นแด่พระทศพล ซึ่งเราเคยได้ฟังคำนี้ในที่เฉพาะ พระพักตร์พระบรมศาสดาว่า ผู้ถวายของที่ชอบใจ ย่อมได้ของที่ชอบใจ” อุคคคฤหบดี ได้อังคาสถวายภัตตาหารอันมีรสเลิศต่าง ๆ แต่พระภิกษุสงฆ์อันมีพระพุทธองค์เป็นประมุข ครั้นเสร็จภัตกิจแล้วได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ฟังมาในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระองค์ว่า บุคคลผู้ถวายของที่ชอบใจ ย่อมได้รับของที่ชอบใจ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิ่งใดเป็นที่ชอบใจของข้าพระองค์ สิ่งนั้นข้าพระองค์ได้ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธองค์เป็นประมุขแล้วพระเจ้าข้า” พระบรมศาสดา ได้สดับคำกราบทูลของท่านคฤหบดีโดยตลอดแล้ว จึงตรัสธรรมกถาอนุโมทนาทาน กระทำให้ท่านคฤหบดีมีจิตเบิกบานชื่นชมโสมนัสในกุศลทานของตนยิ่งขึ้น^{๔๒}

๑.๗) อุคคตคฤหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้อุปฐากภิกษุสงฆ์^{๔๓} อุคคตเศรษฐีเมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งแรกก็เปลี่ยนการใช้ชีวิตแบบเดิมกล่าวกับสาวนักร์พ่อนทั้งหลายว่า พวกเธอจงรับเอาทรัพย์จำนวนเท่านี้ แล้วไปดำเนินชีวิตตามความพอใจเถิด” และเศรษฐีเองก็มีจิตยินดีตั้งมั่นอยู่ในการรักษาศีล ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ โดยไม่มีกำหนดประมาณ แม้ใน

^{๓๘} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๒/๓๑.

^{๓๙} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๒๐.

^{๔๐} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๓/๓๒.

^{๔๑} สถาบันบันลือธรรม, ๗๕ อุบาสกพุทธสาวก, หน้า ๖๕.

^{๔๒} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๒๑-๓๒๒.

^{๔๓} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๔/๓๒.

ราตรีหนึ่งได้มีเทวดาองค์หนึ่งมาแจ้งแก่เศรษฐีว่า “ท่านเศรษฐี ภิกษุรูปโน้นมีวิชา ๓ ภิกษุรูปโน้นมี
อภิญญา ๖ ภิกษุรูปโน้นมีศีล ภิกษุรูปโน้นทุศีล” แม้จะได้ยินมาอย่างนี้และตนเองก็ทราบดีมาก่อนแล้ว
แต่ท่านก็ยังชวนขวายเป็นไทยธรรมด้วยจิตประกอบด้วยศรัทธาสมำเสมอในภิกษุเหล่านั้น^{๔๔}

๑.๘) สุรธัมมพัฏฐอุบาสก เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีศรัทธาไม่หวั่นไหว^{๔๕} ครั้งหนึ่ง
ท่านสุรธัมมพัฏฐะ ถูกมารปลอมตัวเป็นพระพุทธรูป มาแสดงธรรมที่ผิดเพี้ยน ท่านมิได้หลงเชื่อ และได้
ชี้หน้ามารแปลงร่าง ว่ากล่าวสาทิบไปว่า “แม้มารตั้งร้อยตั้งพันก็ไม่สามารถทำลายศรัทธาของเราให้
หวั่นไหวได้ พระพุทธรูปองค์เมื่อทรงแสดงธรรมแก่เรา ก็ทรงปลุกเราให้ตื่นจากอวิชชาว่า สังขารทั้งปวงไม่
เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ดังนั้น ท่านจงอย่าม้ายืนใกล้ประตูเรือนของเรา จงออกไปในบัดนี้”^{๔๖}

๑.๙) ชิวโกมารภัจจ เอตทัคคะในฝ่ายผู้เลื่อมใสในบุคคล^{๔๗} ชิวโกมารภัจจ
เป็นบุตรนางโสเภณีผู้ทรงเกียรติแห่งเมืองราชคฤห์^{๔๘} ชิวโกมารภัจจเป็นผู้กราบทูลขอพรห้ามบวชคน
ที่มีโรคติดต่อ มีคนคิดอาศัยพระศาสนาเพื่อเข้ามารักษาตัว โดยมาบวชเป็นพระให้หมอรักษาจนหาย
จากโรคที่เป็นอยู่แล้วสึกออกไป และคนพวกนี้ก็เป็นตัวนำเชื้อโรคบางอย่างมาแพร่เชื้อติดต่อให้
พระ เช่น โรคเรื้อน และโรคกลากเกลื้อน เป็นต้น จนระยะหลังๆ หมอชิวโกสังเกตเห็นว่า คนหัวโล้น
มีมากขึ้น ทั้งๆ ที่เป็นที่น่ารังเกียจของสังคม เมื่อสอบถามดูจึงได้ทราบความจริงว่า เพิ่งสึกมาจาก
พระและที่บวชก็มีได้บวชด้วยศรัทธา แต่บวชเพื่อรักษาตัว เมื่อโรคหายแล้วก็สึกออกมา ด้วยเหตุนี้ วัน
หนึ่งหมอ ชิวโกเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลขอพรว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ต่อแต่นี้ไป
ขอพระองค์อย่าได้บวชให้คนมีโรคติดต่อทั้ง ๕ ชนิดข้างต้นเลย” พระพุทธรูปประทานให้ตามที่
กราบทูลขอ และได้ประกาศให้สงฆ์ทราบโดยทั่วกัน ตั้งแต่นั้นมา คนที่เป็นโรคทั้ง ๕ ชนิดนั้น
ก็ไม่สามารถบวชในพระพุทธศาสนาได้

ชิวโกมารภัจจ เป็นผู้กราบทูลขอพรให้ภิกษุรับคฤหบดีจิ๋วได้ “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
ขอพระองค์จงอนุญาตให้ภิกษุรับคฤหบดีจิ๋วได้เถิด พระเจ้าข้า” พระพุทธรูปประทานอนุญาตให้
ตามที่ขอ และหมอชิวโกมารภัจจยังเป็นผู้ชวนช่วยสร้างวัดด้วย

หมอชิวโกมารภัจจ เมื่อยามว่างเว้นจากการรักษาคนไข้ ก็ทวนคิดถึงตนเอง มีความ
ปรารถนาจะเข้าเฝ้าใกล้ชิดพระบรมศาสดาอย่างน้อยวันละ ๒ เวลา เข้า-เย็น เพื่ออบรมจิตใจได้มาก
ขึ้น แต่วัดเวฬุวันก็ตั้งอยู่ห่างไกลจากบ้าน อีกทั้งไม่สะดวก ในการฟังธรรมและการรักษาพยาบาล
ภิกษุไข้จึงได้น้อมถวายสวนมะม่วง ที่พระเจ้าพิมพิสาร พระราชทานให้แก่ตนนั้น สร้างวัดถวายใน

^{๔๔} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๒๔.

^{๔๕} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๕/๓๒.

^{๔๖} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๒๗.

^{๔๗} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๖/๓๒.

^{๔๘} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๒๒๑.

พระพุทธศาสนา สร้างพระคันธกุฎีที่ประทับส่วนพระพุทธองค์ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ศาลาฟังธรรม บ่อน้ำ และกำแพงขอบเขตวัดพร้อมบริบูรณ์ทุกสิ่งแล้ว กราบทูลอาราธนาพระบรมศาสดา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์พุทธสาวกเสด็จเข้าประทับยังพระอารามใหม่นั้น ถวายอาหารบิณฑบาตเป็นการฉลองพระอารามแล้ว หลังจากนั้นทักขิโณทกให้ตกลงบนฝ่าพระหัตถ์ของพระบรมศาสดา กล่าวคำอุทิศถวายมอภกรรมสิทธิ์ในที่ดินและอาคาร ให้เป็นศาสนสถานอยู่จำพรรษาของภิกษุสงฆ์ที่มาจากทิศทั้ง ๔ พระอารามใหม่นี้ ได้นำตามผู้ถวายว่า “ชีวกัมพวัน” (ชีว+กัมพวัน)^{๔๙} ต่อมา พระพุทธองค์ทรงยกย่องหมอชีวโกมารภักจว่า เป็นเอตทัคคะทางเลื่อมใสในบุคคล^{๕๐}

๑.๑๐) นกุลบิดาคุหบดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีความคั่นเคย^{๕๑} นกุลบิดาคุหบดีเกิดในสกุลเศรษฐีแห่งพระนครสูงสูมาคีรี แคว้นภคคะ^{๕๒} ในอดีตชาติท่านนกุลบิดาคุหบดี และภรรยา เคยเป็นบิดามารดาของตถาคต ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นปู่ เป็นย่า ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นลุง เป็นป้า ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นอา เป็นน้า ๕๐๐ ชาติ ดังนั้น เพราะความรักความผูกพันที่ติดตามาตลอดช้านานนี้ พอได้เป็นตถาคตจึงสุดที่จะอดกลั้นความรักนั้นไว้ได้^{๕๓}

๒) อุบาสิกาผู้ได้รับเอตทัคคะ

๒.๑) นางสุชาดา เอตทัคคะในฝ่ายผู้ถึงพระรัตนตรัยก่อน^{๕๔} นางสุชาดา เป็นบุตรสาวของกุฎุมพีชื่อเสนียะ แห่งตำบลอรุเวลาเสนานิคม^{๕๕} เป็นมารดาของพระยสะ หลังจากเศรษฐีบิดาพระยสะ ได้อาราธนาพระบรมศาสดาเสด็จไปยังคฤหาสน์แล้ว พระบรมศาสดาพร้อมด้วยพระยสะได้เสด็จไปยังเรือนของเศรษฐีตามคำอาราธนา ประทับบนอาสนะที่จัดเตรียมไว้ มารดาและภรรยาเก่าของพระยสะได้ช่วยกันถวายภัตตาหาร เมื่อเสร็จภัตกิจแล้ว พระพุทธองค์ทรงแสดงอนุปพพิกขาและอริยสัจ ๔ ให้สตรีทั้ง ๒ ฟัง เมื่อจบลงเธอทั้งสองก็ได้ดวงตาเห็นธรรม บรรลุเป็นพระโสดาบันในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นอุบาสิกา ขอลงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต เธอทั้งสองได้ชื่อ

^{๔๙} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๓๕-๓๓๖.

^{๕๐} สถาบันบันลือธรรม, ๗๕ *อุบาสกพุทธสาวก*, หน้า ๖๔.

^{๕๑} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๗/๓๒.

^{๕๒} สถาบันบันลือธรรม, ๗๕ *อุบาสกพุทธสาวก*, หน้า ๘๑.

^{๕๓} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๓๙.

^{๕๔} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๘/๓๒.

^{๕๕} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๗๒.

ว่า “เป็นอุบาสิกาคนแรกหรือรุ่นแรกที่ถึงพระรัตนตรัยในพระพุทธศาสนา”^{๕๖} พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องนางสุชาดาธิติว่า เป็นเอตทัคคะผู้เลิศด้านถึงสรณะก่อน^{๕๗}

๒.๒) นางวิสาขา เอตทัคคะในฝ่ายผู้เป็นทายิกา^{๕๘} นางวิสาขา เกิดในครรภ์ของนางสมณาเทวี ภรรยาของธัญชัยเศรษฐี ในภัททิยนคร แคว้นอังคะ บิดาตั้งชื่อให้ว่า วิสาขา^{๕๙} นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นแบบอย่างของผู้อุปัชฌ์พระพุทธศาสนา กิจวัตรประจำคือ ถวายภัตตาหาร เกสซ์ โอสถ ดูแลเอาใจใส่พระสงฆ์สร้างวัด โดยปกตินางวิสาขาจะไปวัดวันละ ๒ ครั้ง คือ เช้า-เย็น และเมื่อไปก็จะไม่ไปมือเปล่า ถ้าไปเวลาเช้าก็จะมีของเคี้ยวของฉันเป็นอาหารถวายพระ ถ้าไปเวลาเย็นก็จะถือน้ำปานะไปถวาย เพราะนางมีปกติทำอย่างนี้เป็นประจำ จนเป็นที่ทราบกันดีทั้งพระภิกษุสามเณรและอุบาสก อุบาสิกาทั้งหลาย แม้นางเองก็ไม่กล้าที่จะไปวัดด้วยมือเปล่าๆ เพราะละอายที่พระภิกษุหนุ่มสามเณรน้อยต่างก็จะมองดูที่มือว่านางถืออะไรมา และก่อนที่นางจะออกจากวัดกลับบ้าน นางก็จะเดินเยี่ยมเยือนถามไถ่ความสุข ความทุกข์ และความประสงค์ของพระภิกษุสามเณร และเยี่ยมภิกษุไข้จนทั่วถึงทุก ๆ องค์ก่อนแล้วจึงกลับบ้าน^{๖๐}

นางวิสาขา มหาอุบาสิกา สร้างวัด วันหนึ่งนางมาถึงวัด นางถอดเครื่องประดับมหาลดาปสาธน์ มอบให้หญิงสาวผู้ติดตามไว้ แต่หญิงรับใช้ลืมไว้ที่ศาลา นางจึงให้กลับไปนำมา แต่สงสัยว่าถ้าพระอานนท์เก็บรักษาไว้ก็ไม่ต้องเอาคืน แต่นางก็กลับคิดได้อีกว่า “เครื่องประดับไม่มีประโยชน์แก่พระเถระ” ดังนั้น นางจึงขอรับคืนมาแล้วนำออกขายในราคา ๙ โกฏิ กับ ๑ แสนกหาปณะตามราคาทุนที่ทำไว้ แต่ก็ไม่มีผู้ใดมีทรัพย์พอที่จะซื้อไว้ได้ นางจึงซื้อเอาไว้เอง ด้วยการนำทรัพย์เท่าจำนวนนั้นมาซื้อที่ดินและวัสดุก่อสร้าง ดำเนินการสร้างวัดถวายเป็นพระอารามที่ประทับของบรมศาสดา และเป็นที่อยู่อาศัยจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์สามเณร . . . ได้นามว่าพระวิหารบุพพาราม^{๖๑}

นางวิสาขากราบทูลขอพรถวายผ้าอาบน้ำฝน หลังจากฟังคำบอกเล่าของสาวใช้ที่เข้าใจว่านักบวชซีเปลือย เนื่องจากพระสงฆ์เปลือยกายอาบน้ำฝน “เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จมาประทับที่บ้าน และเสร็จกิจตักแล้ว นางวิสาขาจึงได้เข้าไปกราบทูลขอพร เพื่อถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระภิกษุสงฆ์

^{๕๖} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๔๖-๓๔๗.

^{๕๗} สถาบันบันลือธรรม, *๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา*, หน้า ๒๘.

^{๕๘} อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๕๔/๓๒.

^{๕๙} สถาบันบันลือธรรม, *๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา*, หน้า ๓๔.

^{๖๐} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๕๘-๓๕๙.

^{๖๑} พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยานธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๕๙.

พระพุทธองค์ประทานอนุญาตตามที่ขอ นั้น และนางวิสาขา ก็เป็นบุคคลแรกที่ได้ถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่ พระภิกษุสงฆ์”^{๖๒}

นางวิสาขา ได้ชื่อว่าเป็นมหาอุบาสิกาผู้ยิ่งใหญ่ เป็นยอดแห่งอุปัฏฐายิกา ทะนุบำรุง พระพุทธศาสนาด้วยวัตถุตุปัจจัยไทยทานต่าง ๆ ทั้งที่ถวายเป็นของสงฆ์ส่วนรวม และถวายเป็นของ ส่วนบุคคล คือ แก่พระภิกษุแต่ละองค์ ๆ การทำบุญของนาง นับว่าครบถ้วนทุกประการตามหลักบุญ กิริยาวัตถุ ดังคำที่นางเปล่งอุทานในวันฉลองวิหาร คือ วัดบุพพาราม ที่นางสร้างถวายนั่นด้วยคำว่า “ความปรารถนาใด ๆ ที่เราตั้งไว้กาลก่อน ความปรารถนานั้น ๆ ทั้งหมดของเราได้สำเร็จเสร็จสิ้น สมบูรณ์ทุกประการแล้ว” ความปรารถนาเหล่านั้น คือ (๑) ความปรารถนาที่จะสร้างปราสาทด้วย ปูนถวายเป็นวิหารทาน (๒) ความปรารถนาที่จะถวายเตียง ตั้ง พูก หมอน และเสนาสนภัณฑ์ (๓) ความปรารถนาที่จะถวายสลากภัตเป็นโภชนาทาน (๔) ความปรารถนาที่จะถวายผ้ากาสิกพัสดุร ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย เป็นจีวรทาน (๕) ความปรารถนาที่จะถวายเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นเภสัชทาน^{๖๓}

นอกจากนี้ บทบาทที่สำคัญ ในการชวนชววย ริเริ่มสอดส่องดูแลเอาใจใส่พระสงฆ์ ให้เอื้อเพื่อต่อพระธรรมวินัย ดังที่นางวิสาขาทรงปฏิบัติปฏิบัติ มาโดยตลอด หากกล่าวในแง่ พระพุทธศาสนา นางวิสาขายังเป็นผู้ริเริ่มในการถวายเครื่องอุปโภคและบริโภคบางประการที่ เหมาะสมแก่สมณสาธูป ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยเพื่อเป็นประโยชน์แก่ตนเองและประชาชนทั้งหลาย จนเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ การถวายผ้าอาบน้ำฝนก่อน เข้าพรรษา การถวายไม้กวาด หรือการถวายข้าวต้มแก่ภิกษุสงฆ์ เป็นต้น นอกจากนี้ นางยังได้เดิน สอบถามความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ตามกุฎีต่างๆ ทำให้นางทราบ ปัญหาของพระสงฆ์ทุกรูป หากรูปใด อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย นางก็จะยกย่อง เคารพ เชิดชู หากรูปใดไม่ประพฤติปฏิบัติตามหลัก พระธรรมวินัย นางจะเข้าไปกล่าวตักเตือนให้รูปนั้นประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่นางทำเช่นนี้ เป็น การทำหน้าที่ของพุทธบริษัทที่สมบูรณ์ ดังนั้น จะเห็นว่านางวิสาขามีใช้บำรุงพระสงฆ์และวัดวาอาราม ต่างๆ เท่านั้น นางก็ยังสอดส่องดูแลความประพฤติของพระสงฆ์อีกด้วย^{๖๔} นางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ในเอตทัคคะในการถวายทาน เป็นอุบาสิกาตัวอย่างที่ควรดำเนินตาม อย่างยิ่ง^{๖๕}

^{๖๒} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๖๐.

^{๖๓} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๖๑.

^{๖๔} พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๑, หน้า ๑๔๐.

^{๖๕} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๔๐๑.

๒.๓) นางขุขุตตรา เอตทัคคะในฝ่ายผู้แสดงธรรม^{๖๖} นางขุขุตตรา เกิดใน
ครุฑของแม่นมในเรือนของโฆสกเศรษฐี ในกรุงโกสัมพี นางมีร่างกายค่อม คนทั้งหลายจึงตั้งชื่อว่า
ขุขุตตรา^{๖๗} นางได้รับการยกฐานะจากการเป็นทาสี คอยรับใช้นางสามาวดี ให้ดำรงอยู่ในฐานะ
มารดา และอาจารย์ของนางสามาวดี และหญิงบริวารเหล่านั้น มีหน้าที่ไปรับฟังพระธรรมเทศนาจาก
พระบรมศาสดา แล้วนำมาแสดงให้นางสามาวดีกับบริวารฟัง นางขุขุตตรากระทำดั่งนั้น จนนางเป็น
ผู้มีชื่อเสียงขจรในพระไตรปิฎก^{๖๘} พระพุทธองค์ทรงตรัสยกย่องนางขุขุตตรา ในเอตทัคคะในทาง
ลำดับรับฟังมาก คือ เก่งกว่าคนอื่นในทางเป็นพหูสูตร หรือผู้คงแก่เรียน^{๖๙}

๒.๔) นางสามาวดี เอตทัคคะในฝ่ายผู้อยู่ด้วยเมตตา^{๗๐} นางสามาวดี เป็นบุตร
ของภัททวดีเศรษฐี เมืองภัททวดี แคว้นภัททวดี^{๗๑} ต่อมานางสามาวดีได้เป็นพระมเหสีของ
พระเจ้าอุเทน ครั้งหนึ่ง ขณะที่พระเจ้าอุเทนเสด็จประพาสราชอุทยานพระนางมาคันธียาสั่งคนรับใช้
ให้เอาผ้าชุบน้ำมันแล้วนำไปพันที่เสาทุกต้น ในปราสาทของพระนางสามาวดี พุดเกลี้ยกล่อมให้
พระนางและบริวารเข้าไปรวมอยู่ในห้องเดียวกันแล้ว จึงลั่นกลอนจากข้างนอก แล้วจุดไฟเผาพร้อมทั้ง
ปราสาท พระนางสามาวดี ขณะเมื่อไฟกำลังลุกไหม้เข้ามาใกล้ตัวอยู่นั้นมีสติมั่นคง ไม่หวั่นไหว ให้
โอวาทแก่หญิงบริวารทั้ง ๕๐๐ ให้เจริญเมตตาแผ่ไปยังบุคคลทุกๆ ไป แม้ในพระนางมาคันธียา ให้
ทุกคนมีสติ ไม่ประมาท ให้มีจิตตั้งมั่นในเวทนาปริคคหัมมัญฐานอย่างมั่นคง พวกหญิงบริวารปฏิบัติ
ตามทุกประการ จนบางพวกได้บรรลุสุกทาคามิผล บางพวกบรรลุอานาคามิผล ก่อนที่จะถูกไฟเผา
ผลาญกระทำการถึงแก่กรรม ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ด้วยกันทั้งหมด^{๗๒} พระนางสามาวดีได้รับ
การยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า เป็นเลิศในทางมีเมตตามาก เป็นสาวิกาผู้ดีงาม ที่สตรีทั้งหลายพึง
ถือเอาเป็นแบบอย่างแห่งชีวิตอย่างยิ่ง^{๗๓}

๒.๕) นางอุตตรานันทมารดา เอตทัคคะในฝ่ายผู้เพ่งด้วยฉันท^{๗๔}
นางอุตตรานันทมารดา ถือปฐิสถิในครุฑของภรรยานายบุณณะ ซึ่งเป็นลูกจ้างของสุมนเศรษฐีใน

^{๖๖} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๐/๓๒.

^{๖๗} สถาบันสันติธรรม, ๔๖ อุบัติภาพุทธสาวิกา, หน้า ๑๐๙.

^{๖๘} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๖๕.

^{๖๙} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๘๑.

^{๗๐} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๑/๓๒.

^{๗๑} สถาบันสันติธรรม, ๔๖ อุบัติภาพุทธสาวิกา, หน้า ๘๕.

^{๗๒} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมฺโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๗๕-
๓๗๖.

^{๗๓} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๔๑๓.

^{๗๔} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๒/๓๒.

กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ บิดาและมารดาตั้งชื่อว่า อุตตรา คนจึงเรียกว่า อุตตราธิดา^{๗๕} นางเป็นภรรยา ราชคหเศรษฐีผู้ใฝ่ธรรมจะอธิษฐานองค์อุโบสถเดือนละ ๘ วันโดยจ้างหญิงงามเมืองมาบำรุงบำเรอสามี ครั้งหนึ่งนางอุตตราถูกนางสิริมา (หญิงงามเมืองที่รับจ้างมาบำรุงบำเรอสามี) หึงหวง ตักน้ำมันเดือด ราดศีรษะ“นางสิริมา ได้จับกระบวยตักน้ำมันที่กำลังเดือดอยู่ในกระทะแล้วเทราดลงบนศีรษะของนาง อุตตราที่กำลังเข้าฌานและแผ่เมตตาคงติดอยู่ด้วยอำนาจแห่งเมตตาตามานบันดาลให้น้ำมันที่กำลังร้อนจัด นั้นได้ปราศจากความร้อน และไหลตกไปประหนึ่งน้ำตกจากใบบัว”^{๗๖} นางอุตตรา ได้รับยกย่องใน เอตทัคคะในทางเข้าฌาน หมายถึงนางได้ฌานและเข้าฌานอยู่เสมอ จนมีความคล่องแคล่วใน การเข้าฌาน^{๗๗}

๒.๖) พระนางสุปปาวสา เอตทัคคะในฝ่ายผู้ถวายของมีรสอันประณีต^{๗๘} พระนางเป็นพระธิดาของนครโกลิยะ พระประยูรญาติขนานพระนามว่า สุปปาวสา^{๗๙} พระนางได้เข้าเฝ้า พระบรมศาสดาครั้งแรก ได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์จบแล้วก็ดำรงอยู่ในอริยภูมิ เป็น พระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน หลังจากพระนางประสูติราชโอรสแล้วมีพระประสงค์จะถวายมหาทาน ด้วยพระกระยาหารที่มีรสอันประณีต เป็นเวลา ๗ วันติดต่อกัน จึงกราบทูลความประสงค์แก่พระสามี ให้ไปกราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ มารับมหาทานอาหารบิณฑบาตใน พระราชนิเวศน์ตามที่พระนางทูลอาราธนานั้น^{๘๐} สุปปาวสาโกลิยธิดา เป็นผู้ที่เข้าใจเรื่องการให้ทาน เป็นอย่างดี เวลาจะถวายทานแต่ละครั้ง จึงเตรียมแต่ของที่สะอาดประณีตถวาย จนได้รับยกย่องใน เอตทัคคะในทางให้ทานอันประณีต^{๘๑}

๒.๗) นางสุปปิยา เอตทัคคะในฝ่ายผู้อุปัฏฐากภิกษุไข้^{๘๒} นางสุปปิยาเกิดในสกุล หนึ่งในการพาราณสี บิดาตั้งชื่อให้ว่า สุปปิยา^{๘๓} นางเป็นคนสนิทของนางวิสาขา มักติดตามนางวิสาขา ไปวัดฟังธรรมเสมอ เมื่อเสร็จจากการฟังธรรมแล้วเดินตรวจตราดูตามกุฏิที่พำนักของพระสงฆ์ เพื่อดู ว่า พระคุณเจ้ารูปใดขาดตกบกพร่องในเรื่องปัจจัย ๔ อะไรบ้าง จะได้จัดหาถวาย^{๘๔} ครั้งหนึ่ง นาง สุปปิยาทราบว่ามีภิกษุอาพาธ นางใช้มิดเดือนเนื้อที่ขาของตนเองออกมาก้อนหนึ่งแล้วส่งให้นางทาสี

^{๗๕} สถาบันสันติธรรม, ๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา, หน้า ๑๑๗.

^{๗๖} พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๘๓.

^{๗๗} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๔๑๕.

^{๗๘} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๓/๓๓.

^{๗๙} สถาบันสันติธรรม, ๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา, หน้า ๑๔๑.

^{๘๐} พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมโม), เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๘๔.

^{๘๑} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๙๐.

^{๘๒} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๔/๓๓.

^{๘๓} สถาบันสันติธรรม, ๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา, หน้า ๑๓๕.

^{๘๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๔๒๔.

จัดการปรุงอาหารพร้อมทั้งสั่งให้นำไปถวายพระคุณเจ้าที่วัด ถ้าพระคุณเจ้าถามถึงก็ให้บอกว่าอุบาสิกาเป็นไข้^{๘๕} พระพุทธองค์จึงทรงประกาศยกย่องนางสุปียาในเอตทัคคะในทางพยาบาลภิกษุไข้^{๘๖}

๒.๘) นางกาติยานี เอตทัคคะในฝ่ายผู้เลื่อมใสมั่นคง^{๘๗} นางกาติยานีเป็นชาวเมืองกุรุมนคร มีเพื่อนสนิทนามว่า กาฬี^{๘๘} ครั้งหนึ่งขณะที่นางกาติยานีมาฟังพระธรรมเทศนาจากพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ใช้ให้ทาสกลับไปบ้านเพื่อนำน้ำมันมาเติมประทีปให้เกิดแสงสว่างในบริเวณโรงธรรม นางทาสกลับไปถึงบ้านก็พบโจรขุดอุโมงค์ ด้วยความตกใจ ไม่ทันได้นำน้ำมันออกมาเรียบกลับไปบอกกับเจ้านายหญิง นางกาติยานี เมื่อฟังคำของทาสแล้ว นางกล่าวว่า “นี่แม่คุณ อย่าทำเสียงดังเลย ธรรมดาพวกโจรทั้งหลาย เมื่อจะลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นก็จะเลือกเอาแต่สิ่งที่ตนเห็นว่ามีประโยชน์ มีคุณค่าเท่านั้น ส่วนเวลาที่ข้าจะได้ฟังธรรมเหมือนเช่นวันนี้ หาได้ยากยิ่งนัก เจ้าอย่าทำลายเวลาฟังธรรมของข้าเลย”^{๘๙} พระพุทธองค์ทรงยกย่องนางกาติยานีว่า เป็นเอตทัคคะด้านเลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น^{๙๐}

๒.๙) นางนกุลมารดาคหปตานี เอตทัคคะในฝ่ายผู้มีความคุ้นเคยในพระศาสดา^{๙๑} นางนกุลมารดาคหปตานี เกิดในสกุลหนึ่งในพระนครสูงสูมารคิริ แคว้นภักคะ เจริญวัยสาวแล้วได้แต่งงานกับนกุลปิตา^{๙๒} ในอดีตชาตินางนกุลมารดาคหปตานีและสามี “เคยเป็นบิดามารดาของตถาคต ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นปู่ เป็นย่า ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นลุง เป็นป้า ๕๐๐ ชาติ เคยเป็นอาเป็นน้า ๕๐๐ ชาติ ดังนั้น เพราะความรักความผูกพันที่ติดตามมาตลอดช้านานนี้ พอได้เป็นตถาคต จึงสุดที่จะอดกลั้นความรักนั้นไว้ได้”^{๙๓} พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องนกุลมารดาคหปตานีว่า เลิศกว่าบุคคลอื่นในด้านผู้ที่สนิทคุ้นเคยกับพระพุทธองค์^{๙๔}

๒.๑๐) นางกาฬีกุรุมริกา เอตทัคคะในฝ่ายผู้ได้รับความเลื่อมใสตามเขา^{๙๕} นางกาฬีกุรุมริกา เกิดในสกุลหนึ่งในกรุงราชคฤห์ พวกญาติตั้งชื่อว่ากาฬี^{๙๖} เมื่อแต่งงานไปอยู่บ้าน

^{๘๕} พระครูกลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๘๗.

^{๘๖} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๔๒๖.

^{๘๗} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๕/๓๓.

^{๘๘} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๙๕.

^{๘๙} พระครูกลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๙๑.

^{๙๐} สถาบันบันลือธรรม, *๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา*, หน้า ๑๕๙.

^{๙๑} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๖/๓๓.

^{๙๒} สถาบันบันลือธรรม, *๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา*, หน้า ๑๒๙.

^{๙๓} พระครูกลยาณสิทธิวัฒน์ (สมาน กลยาณธมฺโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๙๙.

^{๙๔} เสฐียรพงษ์ วรรณปก, *พุทธสาวกพุทธสาวิกาในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๙๔.

^{๙๕} อจ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๒๖๗/๓๓.

^{๙๖} สถาบันบันลือธรรม, *๔๖ อุบาสิกาพุทธสาวิกา*, หน้า ๑๔๙.

สามีที่เมืองกรุงธนบุรี เมื่อจะคลอดบุตร จึงกลับมาที่บ้านเกิด ในเวลาเที่ยงคืนของคืนหนึ่ง นางกาฬ ได้ยินเสียงของพวกสาตาศิรยักร์และเหมวตยักร์ ซึ่งยืนอยู่ในอากาศเหนือปราสาทของตนกล่าว พรรณนาพระคุณของพระรัตนตรัยแล้วเกิดความเลื่อมใสที่ได้ยินเสียงสรรเสริญพระคุณของ พระรัตนตรัยนั้น จนได้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล โดยที่ยังไม่ได้เข้าเฝ้าพระบรมศาสดาเลย และต่อมา นางได้คลอดบุตรโดยสวัสดิ^{๙๗} ต่อมาพระพุทธรองค์ทรงยกเหตุแห่งการบรรลุธรรมด้วยการฟังธรรมจาก ผู้อื่น ทรงยกย่องนางว่า เป็นเอตทัคคะด้านประกอบด้วยความเลื่อมใสเพราะฟังตามๆ กันมา^{๙๘}

สรุปความว่า ในคัมภีร์พระไตรปิฎกพระพุทธรองค์ทรงยกย่องอุบาสก อุบาสิกาใน ตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย เป็นแบบอย่างให้ปรากฏมากมายหลายท่าน ซึ่งท่านเหล่านี้มาจากสกุลต่างๆ เช่น มาจากเชื้อสายกษัตริย์ เศรษฐี กระทั่งคนรับใช้ เมื่อได้ฟังธรรม จากพระพุทธเจ้าหรือฟังธรรมจากพระสาวกแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส ประกาศตนเป็นอุบาสก อุบาสิกา ยอมรับนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ซึ่งท่านเหล่านี้ ล้วนเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในระดับอริยบุคคล มีโสดาบัน เป็นต้น

๒.๑.๕ หลักปฏิบัติของอุบาสก อุบาสิกา

พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงหลักปฏิบัติของอุบาสก อุบาสิกาไว้ในหนังสือธรรมบุญ ชีวิตว่า พุทธศาสนิกชน มีหลักปฏิบัติที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับพระพุทธศาสนา คือ เกื้อกูล พระ กระทำบุญ คำนับพระศาสนา เป็นอุบาสก อุบาสิกาชั้นนำ หมั่นสำรวจความก้าวหน้า^{๙๙} ดังนี้

๑) เกื้อกูลพระ โดยปฏิบัติต่อพระสงฆ์ เสมือนเป็นทิศเบื้องบน ดังนี้

- ๑.๑) จะทำสิ่งใด ก็ทำด้วยเมตตา
- ๑.๒) จะพูดสิ่งใด ก็พูดด้วยเมตตา
- ๑.๓) จะคิดสิ่งใด ก็คิดด้วยเมตตา
- ๑.๔) ต้อนรับด้วยความเต็มใจ
- ๑.๕) อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔^{๑๐๐}

๒) กระทำบุญ คือทำความดีด้วยวิธีการต่างๆ ที่เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง คือ

- ๒.๑) ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันทรัพย์สิ่งของ
- ๒.๒) ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติปฏิบัติชอบ

^{๙๗} พระครูกลุณณสิทธีวัฒน์ (สมาน กลุณณธมโม), *เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา*, หน้า ๓๙๓.

^{๙๘} สถาบันสันติธรรม, *๔๖ อุบาสกอุบาสิกาพุทธสาวิกา*, หน้า ๑๕๓.

^{๙๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *ธรรมบุญชีวิต*, (กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๗๐-๗๒.

^{๑๐๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๖๖.

๒.๓) ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือฝึกอบรมจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิ และปัญญา^{๑๐๑}

และควรเจาะจงทำบุญบางอย่าง ที่เป็นส่วนรายละเอียดเพิ่มขึ้นอีก ๗ ข้อรวมเป็น ๑๐ อย่าง คือ

๒.๔) อปจายนมัย ทำบุญด้วยการประพาสสุภาพอ่อนน้อม

๒.๕) ไวยาวัจฉมัย ทำบุญด้วยการช่วยชวนขวยรับใช้ ให้บริการ บำเพ็ญประโยชน์

๒.๖) ปัตติทานมัย ทำบุญด้วยการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการทำความดี

๒.๗) ปัตตานุโมทนามัย ทำบุญด้วยการพลอยยินดีในการทำความดีของผู้อื่น

๒.๘) อัมมัสสวนมัย ทำบุญด้วยการฟังธรรม ศึกษาหาความรู้ที่ปราศจากโทษ

๒.๙) อัมมเทสนามัย ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์

๒.๑๐) ทิฏฐุชุกัมม ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงให้เป็นสัมมาทิฏฐิ^{๑๐๒}

๓) คຸ້ນพระศาสนา ถ้าจะปฏิบัติให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น ถึงขั้นเป็นอุบาสกอุบาสิกา คือผู้ใกล้ชิดพระศาสนาอย่างแท้จริง ควรตั้งตนอยู่ในธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก เรียกว่าอุบาสกธรรม ๗ ประการ คือ

๓.๑) ไม่ขาดการเยี่ยมเยือนพบปะพระภิกษุ

๓.๒) ไม่ละเลยการฟังธรรม

๓.๓) ศึกษาในอริสัจ คือฝึกอบรมตนให้ก้าวหน้าในการปฏิบัติรักษาศีลขั้นสูงขึ้น

๓.๔) พรั่งพร้อมด้วยความเลื่อมใส ในพระภิกษุทั้งหลาย ทั้งที่เป็น เถระนวกะและปุณกลาง

๓.๕) ฟังธรรมโดยมิใช่จะตั้งใจคอยจ้องจับผิดหาช่องที่จะติเตียน

๓.๖) ไม่แสวงหาทักษิณายภายนอกหลักคำสอนนี้ คือไม่แสวงหาเขตบุญนอกหลักพระพุทธศาสนา

๓.๗) กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นที่ต้น คือ เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา^{๑๐๓}

^{๑๐๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๑๖, อัง.อรรถก. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๙๔, ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๖๐/๔๑๕.

^{๑๐๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๒๘.

^{๑๐๓} อัง.สตตก. (ไทย) ๒๓/๒๙/๔๕.

๔) เป็นอุบาสก อุบาสิกาชั้นนำ อุบาสก อุบาสิกาที่ดี มีคุณสมบัติ ที่เรียกว่า อุบาสกธรรม ๕ ประการ คือ

- ๔.๑) มีศรัทธา เชื่อมีเหตุผล มั่นในคุณพระรัตนตรัย
 - ๔.๒) มีศีล อย่างน้อยดำรงตนได้ในศีล ๕
 - ๔.๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคล มุ่งหวังผลจากการกระทำมิใช่จากโชคลาง หรือสิ่งที่ตื่นกันไปว่าขลังศักดิ์สิทธิ์
 - ๔.๔) ไม่แสวงหาทักษิณนอกหลักคำสอนนี้
 - ๔.๕) เอาใจใส่ทำนุบำรุงและช่วยกิจการพระพุทธศาสนา^{๑๐๔}
- ๕) หมั่นสำรวจความก้าวหน้า กล่าวคือ โดยสรุป ให้ถือธรรมที่เรียกว่า อารยวัฑฒิ ๕ ประการ เป็นหลักวัดความเจริญในพระศาสนา

- ๕.๑) ศรัทธาเชื่อถูกหลักพระศาสนา ไม่มกมายไขว้เขว
- ๕.๒) ศีล ประพฤติและเลี้ยงชีพสุจริต เป็นแบบอย่างได้
- ๕.๓) สุตตะ รู้เข้าใจหลักพระศาสนาพอแก่การปฏิบัติและแนะนำผู้อื่น
- ๕.๔) จาคะ เผื่อแผ่เสียสละ พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ซึ่งพึงช่วย
- ๕.๕) ปัญญา รู้เท่าทันโลกและชีวิต ทำจิตใจให้เป็นอิสระได้^{๑๐๕}

สรุปความว่า อุบาสกอุบาสิกา มีหลักปฏิบัติคือ (๑) เกื้อกูลพระ โดยปฏิบัติต่อพระสงฆ์เสมือนเป็นทิศเบื้องบน (๒) กระทำบุญ คือ ทำความดีด้วยวิธีการต่างๆ ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ อย่าง และบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ อย่าง (๓) คำนึงพระศาสนา อุบาสกอุบาสิกา ควรตั้งตนอยู่ในธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญของอุบาสก เรียกว่า อุบาสกธรรม ๗ ประการ (๔) เป็นอุบาสกอุบาสิกาชั้นนำ อุบาสกอุบาสิกาที่ดี มีคุณสมบัติ ที่เรียกว่า อุบาสกธรรม ๕ ประการ (๕) หมั่นสำรวจความก้าวหน้า คือ ให้ถือธรรมที่เรียกว่า อารยวัฑฒิ ๕ ประการ เป็นหลักวัดความเจริญในพระศาสนา

^{๑๐๔} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๙๓.

^{๑๐๕} อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๖๒/๑๑๑.

๒.๒ ความเป็นมาของชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

การศึกษาประวัติความเป็นมาของชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา นั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของชมรม อุตมการณ์ ระเบียบข้อบังคับ ตลอดจนคณะกรรมการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านด้วย ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ประวัติความเป็นมาของชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

อำเภอนนไทย เป็นอำเภอที่มีประวัติอันยาวนาน มีขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม อันเป็นพื้นฐานของชาวจังหวัดนครราชสีมา อำเภอนนไทย เป็นอำเภอหลักของจังหวัดนครราชสีมา ได้แบ่งการปกครองออกเป็น ๒ ฝ่าย คือฝ่ายราชอาณาจักร แบ่งการปกครองตามลักษณะปกครองท้องที่ออกเป็น ๑๐ ตำบล ๑๓๑ หมู่บ้าน มีเทศบาล ๓ แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ๙ แห่ง มีประชากร ๑๒๗,๑๐๘ คน

ฝ่ายพุทธจักร อำเภอนนไทย ได้บริหารงานการคณะสงฆ์ เพื่อความสงบเรียบร้อยดีงาม โดยยึดหลักการปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความเรียบร้อยดีงาม ตามหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ จารัตประเพณี กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ ของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช การปกครองฝ่ายพุทธจักรมีตำบล ๑๒ ตำบล มีเจ้าคณะอำเภอ ๑ รูป รองเจ้าคณะอำเภอ ๑ รูป ที่ปรึกษาเจ้าคณะตำบล ๑ รูป เจ้าคณะตำบล ๑๒ รูป มีพุทธศาสนิกชน ๑๒๗,๑๐๘ คน^{๑๐๖}

ความเป็นมาของชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เกิดจากการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของอุบาสกอุบาสิกา ที่ปฏิบัติธรรมเป็นประจำที่วัดศิริบ้านไร่ โดยเริ่มจากโครงการบวชอุบาสกอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อน ๑๐๐,๐๐๐ คน ที่วัดพระธรรมกายจัดขึ้นที่วัดศิริบ้านไร่ และการที่อุบาสก อุบาสิกา ได้ไปร่วมกิจกรรมกับชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย และชมรมอุบาสก อุบาสิกา อำเภอนนสูง คณะผู้จัดตั้งชมรมได้เห็นถึงความพร้อมเพียวกกันในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะจัดตั้งชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ขึ้น ประกอบกับได้เล็งเห็นว่าสถานที่วัดของแต่ละหมู่บ้านมี อุบาสก อุบาสิกา รักษาศีลปฏิบัติธรรมอยู่เป็นจำนวนมากบ้างน้อยบ้าง และทุกวัดก็ไม่ได้จัดทำทะเบียนข้อมูลเอาไว้ จึงไม่สามารถทราบจำนวนอุบาสก อุบาสิกา ในแต่ละวัดได้

^{๑๐๖} คณะสงฆ์อำเภอนนไทย, โครงการตรวจการคณะสงฆ์และประชุมเยี่ยมเยียนวัด ของคณะสงฆ์จังหวัดนครราชสีมา ประจำปี ๒๕๕๖, (นครราชสีมา: สำนักงานเจ้าคณะอำเภอนนไทย, ๒๕๕๖), หน้า คำกล่าวรายงาน, (อัคราณา).

คณะผู้จัดตั้งชมรมอุบาสก อุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา จึงมีความคิดที่จะจัดตั้งให้เป็นกลุ่มเป็นคณะ และลงทะเบียนไว้เป็นหลักฐาน ถ้าหากว่า เมื่อมีเหตุจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัย ก็จะสามารถช่วยเหลือกันได้ อีกประการหนึ่งจะได้เกิดความสัมพันธ์ภาพ ความสมัครสมานสามัคคี และเข้าใจหน้าที่ชาวพุทธที่ถูกต้อง โดยมีพระสงฆ์ในเขตอำเภอโนนไทยเป็นผู้นำในทางศาสนา มีเจ้าคณะอำเภอเป็นประธานที่ปรึกษา รองเจ้าคณะอำเภอเป็นรองประธานที่ปรึกษา เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบลทุกตำบล และเจ้าอาวาสทุกวัดในเขตอำเภอโนนไทยเป็นกรรมการที่ปรึกษา จึงได้เสนอต่อ พระครูโสภาสกิจจานุกูล เจ้าคณะตำบลโนนไทย เขต ๑ เจ้าอาวาสวัดศิริบ้านไร่ ถึงการจัดตั้งชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ขึ้น

ต่อมา ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ในที่ประชุมวัดศิริบ้านไร่ ได้เชิญประธานชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอหนองบุญมาก และประธานชมรมอุบาสก อุบาสิกา อำเภอโนนสูง มาบรรยายให้ความรู้ถึงขั้นตอนการจัดตั้งชมรมอุบาสกอุบาสิกา มีผู้สมัครเป็นสมาชิกครั้งแรก จำนวน ๑๙๘ คน และร่วมกันทำกิจกรรมตลอดมา และได้ร่างกฎระเบียบขึ้นเพื่อยื่นเสนอขอจัดตั้งชมรมอุบาสกอุบาสิกาต่อสภาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ประจำจังหวัดนครราชสีมา และได้รับใบรับรองจากสภาสมาคมสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ (ใบประกาศในภาคผนวก)

และในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ พระครูโสภาสกิจจานุกูล เจ้าคณะตำบลโนนไทยเขต ๑ เจ้าอาวาสวัดศิริบ้านไร่ ได้แจ้งต่อที่ประชุมคณะสงฆ์อำเภอโนนไทย และได้จัดตั้งกองผ้าป่าเพื่อสมทบทุนสนับสนุนกิจกรรมชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นครั้งแรก โดยมีพิธีเปิดชมรมอย่างเป็นทางการ มีเจ้าคณะอำเภอโนนไทยเป็นประธานในพิธีฝ่ายสงฆ์ มีนายอำเภอโนนไทย เป็นประธานในพิธีฝ่ายฆราวาส

๒.๒.๒ อุดมการณ์

อุดมการณ์ หมายถึง หลักการที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๑๐๗} ชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา มีอุดมการณ์ดังต่อไปนี้

- ๑) เพื่อเป็นการสืบสานประเพณี วัฒนธรรมชาวพุทธในการรักษาศีล ๘ และปฏิบัติธรรม
- ๒) เพื่อเป็นการสร้างบุญกุศลบารมีแก่ตน และส่วนรวม
- ๓) เพื่อเป็นการอุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนา และความมั่นคงของประเทศชาติ
- ๔) เพื่อเป็นการฟื้นฟูศีลธรรมชาวพุทธ

^{๑๐๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> [๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

- ๕) เพื่อเป็นการดูแลสวัสดิการของสมาชิกในชมรม
- ๖) เพื่อเป็นการพัฒนาจิต เจริญปัญญา
- ๗) เพื่อความพร้อมเพรียง และความสามัคคีในหมู่คณะผู้เข้าร่วมกิจกรรม
- ๘) เพื่อเป็นการเสริมสร้างชีวิตที่ดีงามตามหลักพุทธธรรม

จากแรงบันดาลใจของผู้จัดตั้งชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เข้าสู่งานเบื้องต้นที่จะต้องทำดังนี้

- ๑) ประสานบุคคล
- ๒) ประสานผู้นำ ฝ่ายวัดและฝ่ายบ้าน
- ๓) นัดรวมกันเพื่อปฏิบัติธรรม
- ๔) เปิดรับสมาชิกเข้าชมรม

โดยสรุปแนวทางการปฏิบัติงานของสมาชิกชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา มีดังต่อไปนี้

- ๑) มีความคิดร่วมกันที่จะจัดตั้งชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา โดยเกิดความสามัคคีกัน
- ๒) มีการเจรจาร่วมกัน
 - ๒.๑) มีความเห็นร่วมกันที่จะจัดตั้งชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา คือมีปฏิญญาสามัญญตา
 - ๒.๒) จะร่วมกันรักษาศีล ๘ และปฏิบัติธรรมร่วมกัน คือมีศีลสามัญญตา
- ๓) มีการประสานร่างกาย
 - ๓.๑) สละร่างกายร่วมกันทำงานไปสู่เป้าหมายที่ได้ตั้งไว้
 - ๓.๒) คัดเลือกหัวหน้ากลุ่มต่างๆ ในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อประสานงานร่วมกัน

๒.๒.๓ ระเบียบและกฎข้อบังคับ

ระเบียบ หมายถึง แบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการ กฎข้อบังคับ หมายถึง บทบัญญัติที่เป็นขั้นข้อบังคับซึ่งกำหนดขึ้นไว้เป็นระเบียบในการปฏิบัติ^{๑๐๘} ชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา มีระเบียบและกฎข้อบังคับดังต่อไปนี้

- ๑) ชื่อชมรม ชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย
- ๒) เครื่องหมายของชมรม ตามแผนภาพที่ ๑ ดังนี้

^{๑๐๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> [๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

แผนภาพที่ ๑ เครื่องหมายชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

๓) สำนักงานของชมรมตั้งอยู่ที่ วัดศิริบ้านไร่ เลขที่ ๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลโนนไทย อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ ๓๐๒๒๐ โทรศัพท์ ๐๘ ๙๕๘๓ ๙๔๙๙, ๐๘ ๙๗๒๗ ๒๙๘๔

๔) วัตถุประสงค์ของชมรมดังนี้

๔.๑) เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างอุบาสก อุบาสิกาผู้รักษาอุโบสถศีลแต่ ละหมู่บ้าน

๔.๒) เพื่อจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพกายสุขภาพจิตอุบาสก อุบาสิกา

๔.๓) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของอุบาสก อุบาสิกาให้สมบูรณ์ขึ้น สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีความสุขตามควรแก่อัตภาพ

๔.๔) เพื่อช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

๔.๕) เพื่อการกุศลสาธารณประโยชน์ หนุนเสริมกิจกรรมงานพระพุทธศาสนา

๕) สมาชิก

๕.๑) เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอนนไทย

๕.๒) สมาชิกสามัญต้องเป็นผู้รักษาอุโบสถศีล ปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิจ

๕.๓) สมาชิกวิสามัญประกอบด้วย พระสังฆาธิการทุกระดับของอำเภอนนไทย

๕.๔) สมาชิกกิตติมศักดิ์ประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่น ที่เป็นที่ยปรีกษา และให้

การสนับสนุน

๕.๕) สมาชิกที่สมัครเข้าชมรมด้วยความสมัครใจ

๖) การพ้นจากสภาพการเป็นสมาชิก

๖.๑) ตาย

๖.๒) ลาออก

๖.๓) คณะกรรมการบริหารชมรมพิจารณาให้ออก

๗) สมาชิกมีหน้าที่ช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมชมรม และปฏิบัติหน้าที่ตามที่ชมรมมอบหมาย

๘) ให้มีคณะกรรมการบริหารชมรมไม่น้อยกว่า ๑๕ คน โดยการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี อยู่ในตำแหน่งสมัยละ ๓ ปี เมื่อครบวาระแล้วให้จัดเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชุดใหม่ขึ้นดำรงตำแหน่งแทน

๙) คณะกรรมการบริหารชมรมมีหน้าที่บริหารงานของชมรมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของชมรม รับผิดชอบต่อมวลสมาชิก ให้ความสะดวกในการติดต่อประสานงาน คลี่คลายปัญหาข้อข้องใจของสมาชิก ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชมรม

๑๐) คณะกรรมการบริหารชมรม พ้นจากตำแหน่ง

๑๐.๑) ครบกำหนดวาระ

๑๐.๒) ตาย

๑๐.๓) ลาออก

๑๐.๔) คณะกรรมการบริหารและมวลสมาชิกพิจารณาให้ออก

๑๑) คณะกรรมการบริหารชมรมฯ จัดให้มีการประชุมไม่น้อยกว่า ๓ ครั้งต่อปี และจัดให้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ๑ ครั้ง ในเดือนเมษายนของทุกปี

๑๒) ชมรมต้องจัดให้มีทะเบียนต่างๆ ให้เป็นปัจจุบัน เช่น ทะเบียนสมาชิก ทะเบียนพัสดุครุภัณฑ์ (ถ้ามี) ทะเบียนการเงิน สมุดเยี่ยมเมื่อมีบุคคลมาเยี่ยม บัญชีรับ จ่ายเงิน สมุดบันทึกการประชุม ฯลฯ

๑๓) ชมรมต้องมีการเผยแพร่ผลงานที่ได้ดำเนินการไปแล้วแก่สาธารณชนทราบ เพื่อให้เกิดความศรัทธาในชมรมยิ่งขึ้นไป

๑๔) ชมรมต้องเป็นสมาชิกเครือข่ายของชมรมผู้สูงอายุ ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และเครือข่ายของสภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย ประจำจังหวัดนครราชสีมา

๑๕) ชมรมมีรายได้จาก

๑๕.๑) การบริจาคของสมาชิก

๑๕.๒) การบริจาคของผู้มีจิตศรัทธาทั่วไป

๑๕.๓) การหารายได้ของชมรมโดยชอบด้วยกฎหมาย

๑๖) อำนาจการเก็บรักษาเงิน

๑๖.๑) ให้มีคณะกรรมการเก็บรักษาเงิน จำนวน ๓ คน เก็บรักษาไว้ในนามของชมรมอุบาสก อุบาสิกา อำเภอโนนไทย เจริญญิกเป็นผู้เก็บรักษา และเบิกจ่ายเงินตามคำสั่งของผู้ที่มีอำนาจจ่ายเงิน รับเงิน ให้มีหลักฐานประกอบการรับ จ่าย เพื่อตรวจสอบได้ เงินคงเหลือให้เก็บรักษาไว้ในมือไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท (ห้าพันบาทถ้วน)

๑๖.๒) อำนาจการสั่งจ่ายให้ประธานมีอำนาจสั่งจ่ายได้ไม่เกินครั้งละ ๓,๐๐๐ บาท (สามพันบาทถ้วน) ในจำนวนเงินเกินกว่าที่อำนาจของประธานสั่งจ่าย ให้เป็นอำนาจของ คณะกรรมการบริหารชมรม

๑๗) เบ็ดเตล็ดและอื่นๆ

ค่าธรรมเนียมสมัคร ค่าธรรมเนียมอื่นๆ การแต่งกายของสมาชิก ของคณะกรรมการ บริหารชมรม การเลิกเล่นของชมรมหรือในเรื่องอื่นๆ ที่มีได้กำหนดไว้ ให้เป็นอำนาจของ คณะกรรมการ บริหารชมรม

๒.๒.๔ คณะกรรมการ

ชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา มีคณะกรรมการ ประกอบด้วยคณะกรรมการฝ่ายฆราวาส คณะกรรมการฝ่ายบรรพชิต และคณะกรรมการบริหาร ดังมี รายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) คณะกรรมการฝ่ายฆราวาส

- ๑.๑) นายอำเภอโนนไทย ประธานที่ปรึกษา
- ๑.๒) ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอโนนไทย รองประธานที่ปรึกษา
- ๑.๓) วัฒนธรรมอำเภอโนนไทย รองประธานที่ปรึกษา
- ๑.๔) สาธารณสุขอำเภอโนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๑.๕) นายกพุทธสมาคมอำเภอโนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๑.๖) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลโนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๑.๗) ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ โนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๑.๘) นายกเทศมนตรีตำบลโนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๑.๙) นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๑.๑๐) ประธานชมรมผู้สูงอายุอำเภอโนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๑.๑๑) ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอโนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๑.๑๒) กำนันทุกตำบล ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ในเขตอำเภอโนนไทย กรรมการ ที่ปรึกษา

๒) คณะกรรมการฝ่ายสงฆ์

- ๒.๑) พระครูอนุกวัตรชินวงศ์ เจ้าคณะอำเภอโนนไทย ประธานที่ปรึกษา
- ๒.๒) พระครูพิพิธธรรมวิภาช รองเจ้าคณะอำเภอโนนไทย รองประธานที่ปรึกษา
- ๒.๓) พระครูสารธรรมพินิจ เจ้าคณะตำบลกำปัง เขต ๑ กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๔) พระครูจิตรการประสิทธิ์ เจ้าคณะตำบลกำปัง เขต ๒ กรรมการที่ปรึกษา

- ๒.๕) พระครูวิจักษ์ธรรมทัศน์ เจ้าคณะตำบลสำโรง กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๖) พระครูสุทิวรียคุณ เจ้าคณะตำบลถนนโพธิ์ กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๗) พระครูรัตนนิธาน เจ้าคณะตำบลบ้านวัง กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๘) พระครูวิมลสุทิวร เจ้าคณะตำบลค้ำพูล กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๙) พระครูประโชติปัญญากร เจ้าคณะตำบลบัลลังก์ เขต ๑ กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๑๐) พระครูโสภณบุญกิจ เจ้าคณะตำบลบัลลังก์ เขต ๒ กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๑๑) พระครูพิพัฒนธรรมกิจ เจ้าคณะตำบลสายออ กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๑๒) เจ้าอธิการจกฤช กนตธมโม เจ้าคณะตำบลด่านจาก กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๑๓) พระครูโกสุมวโรปการ รองเจ้าคณะตำบลสายออ กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๑๔) พระครูวิสุทธิธรรมธร รองเจ้าคณะตำบลสำโรง กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๑๕) พระครูอรุณธรรมประคุณ เจ้าคณะตำบลโนนไทย เขต ๒ กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๑๖) เจ้าอาวาสทุกวัดในเขตปกครองอำเภอโนนไทย กรรมการที่ปรึกษา
- ๒.๑๗) พระครูโอภาสกิจจานุกูล เจ้าคณะตำบลโนนไทย เขต ๑ ประธานดำเนินงาน
- ๓) คณะกรรมการบริหาร
- ๓.๑) นางจวน สีไตรรัตน์ บ้านโนนไทย ประธานชมรม
- ๓.๒) นางสุรัตน์ หวังช่อกลาง บ้านถนนโพธิ์ รองประธานชมรม
- ๓.๓) นางสุพจน์ อร่ามพงษ์ บ้านด่านจาก รองประธานชมรม
- ๓.๔) นางนิตยา อ่วมสันเทียะ บ้านหอกลอง รองประธานชมรม
- ๓.๕) นางประคองศรี ชื่นสันเทียะ บ้านดอนแก้ว เจริญฤๅก
- ๓.๖) นางสาวสั้มเข้า แค้นดุง บ้านโนนพรม ผู้ช่วยเจริญฤๅก
- ๓.๗) นางแต่ง เพชรนิล บ้านดอนแก้ว นายทะเบียน
- ๓.๘) นางสาวสำรวย พุ่งสันเทียะ บ้านหนองเขว ผู้ช่วยนายทะเบียน
- ๓.๙) นางสาวศศิธร สมัครงรงค์ บ้านดอนแก้ว เลขาธิการ
- ๓.๑๐) นางสาวเรียง หวายกลาง บ้านโตนด ผู้ช่วยเลขาธิการ
- ๓.๑๑) นางแหน อยู่เย็น บ้านด่านกรกราง กรรมการ
- ๓.๑๒) นางสุณิสา ปิ่นชู บ้านสระจระเข้ กรรมการ
- ๓.๑๓) นางสาวพิน ชนะภัย บ้านหนองโพธิ์น้อย กรรมการ

- ๓.๑๔) นางอบรม รีสันเทียะ บ้านโนนหวาย กรรมการ
- ๓.๑๕) นางดอกไม้ หนูสันเทียะ บ้านโคกสวาย กรรมการ
- ๓.๑๖) นางทองใบ เกิดปิยะ บ้านโคกพรม กรรมการ
- ๓.๑๗) นางสีเหลือบ ถนอมพุทรา บ้านสายออ กรรมการ
- ๓.๑๘) นางซ่อ กอบสันเทียะ บ้านมะเกลือ กรรมการ
- ๓.๑๙) นางมาก จิตดี บ้านแฉ่ง กรรมการ
- ๓.๒๐) นายสนั่น ราชวัตร บ้านโคกน้อย กรรมการ

สรุปความว่า อำเภอนนไทย เป็นอำเภอเก่าแก่ของจังหวัดนครราชสีมา มีประวัติอันยาวนาน การแบ่งเขตการปกครองของอำเภอนนไทยแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายราชอาณาจักร และฝ่ายพุทธจักร ความเป็นมาของชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา เกิดจากการร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจากโครงการบวชอุบาสกอุบาสิกาแก้วหน่ออ่อน ๑๐๐,๐๐๐ คน ที่วัดพระธรรมกายจัดขึ้นที่วัดศิริบ้านไร่ และการที่อุบาสกอุบาสิกา ได้ไปร่วมกิจกรรมกับชมรมอุบาสก อุบาสิกา อำเภอนนไทยมาก และอำเภอนนสูง คณะผู้จัดตั้งชมรมจึงได้เสนอความคิดที่จะจัดตั้งชมรมอุบาสก อุบาสิกา อำเภอนนไทยขึ้น โดยมีพระสงฆ์ในเขตอำเภอนนไทยเป็นผู้นำในทางศาสนา และได้รับใบรับรองจากสมาคมสมาพันธ์ผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอนนไทย จังหวัดนครราชสีมา มีระเบียบข้อบังคับ มีคณะกรรมการฝ่ายฆราวาส และคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ โดยนายอำเภอนนไทย เป็นประธานฝ่ายฆราวาส มีผู้แทนจากองค์กรต่างๆ ในเขตอำเภอนนไทย เป็นกรรมการ มีเจ้าคณะอำเภอนนไทย เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ มีเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ในเขตอำเภอนนไทย เป็นกรรมการ และคณะกรรมการฝ่ายบริหาร มาจากอุบาสกอุบาสิกาจากหมู่บ้านต่างๆ ในเขตอำเภอนนไทย

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักอุบาสกธรรม

หลักอุบาสกธรรม หมายถึง หลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตของอุบาสกอุบาสิกา ๕ ประการ คือ (๑) มีศรัทธา (๒) มีศีล (๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อกรรม (๔) ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้ และ (๕) ทำอุปัชฌาย์ในศาสนานี้ก่อน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักอุบาสกธรรม ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ มีศรัทธา

๑) ความหมายของศรัทธา

๑.๑) ความหมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ศรัทธาในคัมภีร์พระไตรปิฎก หมายถึง ความเชื่อ มี ๒ ระดับ คือ (๑) โอภักปนสัทธา คือ ความเชื่อที่ปักใจ เชื่อในสิ่งที่น่าเชื่อ (๒) ปสาทสัทธา คือ ความเชื่อที่อาศัยความเลื่อมใสอย่างแรงกล้าในสิ่งที่น่าเลื่อมใส^{๑๐๙} มีศรัทธาเชื่อมั่นต่อพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ^{๑๑๐}

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกยังได้กล่าวถึงผู้มีศรัทธาว่า เป็นผู้มีศรัทธา หมายถึงศรัทธา ๔ ประการ คือ (๑) อาคมณสัทธา ได้แก่ ความเชื่อต่อพระสัพพัญญูโพธิสัตว์ เพราะศรัทธาอันนี้มีมาแต่ตั้งความปรารถนา (๒) อธิคมณสัทธา ได้แก่ ความเชื่อต่อการบรรลุอมตธรรมของพระอริยสาวกทั้งหลาย (๓) โอภักปนสัทธา ได้แก่ ความปลงใจเชื่อโดยไม่หวั่นไหว เมื่อกล่าวว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (๔) ปสาทสัทธา ได้แก่ การเกิดขึ้นแห่งความเลื่อมใส แต่ในที่นี้ประสงค์เอาโอภักปนสัทธา^{๑๑๑}

ส่วนบุคคลไม่มีศรัทธา หมายถึงบุคคล ๔ จำพวก คือ (๑) ปุณฺณผู้เข้าไม่ถึงศรัทธาของพระโสดาบัน (๒) พระโสดาบันผู้เข้าไม่ถึงศรัทธาของพระสกทาคามี (๓) พระสกทาคามีผู้เข้าไม่ถึงศรัทธาของพระอนาคามี (๔) พระอนาคามีผู้เข้าไม่ถึงศรัทธาของพระอรหันต์^{๑๑๒}

สรุปความว่า ศรัทธาในคัมภีร์พระไตรปิฎก หมายถึง ความเชื่อ มี ๒ ระดับ คือ เชื่อในสิ่งที่น่าเชื่อ และความเชื่อที่อาศัยความเลื่อมใสอย่างรุนแรง เป็นผู้มีศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส ไม่หวั่นไหว เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อในการบรรลุธรรมของพระสาวก คือ เชื่อมั่นต่อพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ส่วนผู้ไม่มีศรัทธา หมายถึง บุคคล ๔ จำพวก คือ บุคคลที่อยู่ในระดับที่ต่ำกว่ายอมเข้าไม่ถึงศรัทธาของบุคคลที่อยู่ในระดับที่สูงกว่าได้ เช่น ปุณฺณเข้าไม่ถึงศรัทธาของพระโสดาบัน เป็นต้น

๑.๒) ความหมายของนักวิชาการ

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ซึ่งในความเชื่อนี้มีการให้ความหมายที่แตกต่างกันตามความคิดเห็น และความเข้าใจในแต่ละบุคคล ลัทธิ หรือศาสนา ศรัทธา กล่าวได้ว่าเป็นความเชื่ออย่างมีเหตุผลของบุคคลที่มีต่อพุทธศาสนา นักวิชาการได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ดังต่อไปนี้

๑.๒.๑) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ความเชื่อถือ

^{๑๐๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๔/๑๘๓.

^{๑๑๐} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๐/๖๗.

^{๑๑๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๔/๔๑๗.

^{๑๑๒} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๗๙/๔๖๕.

ในทางธรรมหมายถึงเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม ความเลื่อมใสซาบซึ้งขึ้นใจสนิทใจเชื่อมั่นมีใจแน่วแน่มุ่งมั่นแล่นไปตามไปปรับคุณความดีในบุคคลหรือสิ่งนั้นๆ ความมั่นใจในความจริง ความดีสิ่งดีงาม และในการทำความดีไม่ลู่ไหลตื่นตูมไปตามลักษณะอาการภายนอก^{๑๑๓}

๑.๒.๒) พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ในหนังสือชุมนุมข้อคิดอิสระว่า ความเชื่อของพุทธมามกะ นั้นคือ เชื่อโดยตรงต่อเหตุผล เชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าเป็นผู้ที่ได้บ่มพระองค์เองมาเป็นเวลาเพียงพอ จนสามารถถึงด้วยพระองค์เอง และทรงชี้ทางให้มนุษย์มีความสะอาด ความสว่าง และความสงบเย็นได้จริง เชื่อว่าพระธรรมที่พระพุทธรูปเจ้าได้ทรงบรรลุนำมาสอนนั้น คือความจริงอันตายตัวของสิ่งทั้งปวง เชื่อว่าพระสงฆ์ คือบรรดามนุษย์ที่มีโชคดี มีโอกาสก่อนใคร ในการได้รู้ ได้ปฏิบัติ และได้รับผลของการปฏิบัติในพระธรรม เชื่อว่าโลกนี้ไม่มีบุคคลใดสร้างหรือคอยบังคับให้เป็นไป เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนล้วนมีกรรม หรือการกระทำของตนเอง เชื่อว่าตัวแท้ของศาสนานั้น คือตัวการกระทำที่ถูกต้องทั้งหมดนี้ คือ ความเชื่อ ๗ ประการ ของพุทธมามกะ^{๑๑๔}

๑.๒.๓) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ในหนังสือพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัดว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ หมายถึง เฉพาะที่เชื่อด้วยปัญญา เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุและผล ถ้าเชื่อโดยปราศจากปัญญา เรียกว่า อธิโมกข์ (ความน้อมใจเชื่อ หรือเชื่อตามเขา)^{๑๑๕}

๑.๒.๔) พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือกฎแห่งกรรมว่า กัมมสัทธา เชื่อกรรม คือ เชื่อว่ากรรมดีมีจริง กรรมชั่วมีจริง ไม่เชื่ออำนาจพระเจ้า ไม่เชื่ออำนาจดวงดาว ไม่เชื่ออำนาจสิ่งภายนอกว่า จะมาดลบันดาลให้ชีวิตของตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เชื่อว่าสิ่งที่มาดลบันดาลชีวิตของตนมากที่สุดคือ กรรม^{๑๑๖}

๑.๒.๕) พระราชสุทธินาถมณฑล (จรัญ ฐิตธมฺโม) ได้กล่าวไว้ในหนังสือกฎแห่งกรรมธรรมปฏิบัติว่า กัมมสัทธา เชื่อในเรื่องกรรม เชื่อว่ากรรมมีจริง หลักกรรมที่เราทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีจริง^{๑๑๗}

^{๑๑๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๒๘.

^{๑๑๔} พุทธทาสภิกขุ, ชุมนุมข้อคิดอิสระ พุทธทาสภิกขุ, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, ๒๕๓๘), อ้างใน พุทธทาส.คอม, ศรัทธา ความเชื่ออย่างพุทธมามกะ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.buddhadasa.com/freethinkbook/faith.html> [๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๗]

^{๑๑๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์, หน้า ๙๕๐.

^{๑๑๖} พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ), กฎแห่งกรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖) หน้า ๑๔๐.

^{๑๑๗} พระราชสุทธินาถมณฑล(จรัญ ฐิตธมฺโม), กฎแห่งกรรมธรรมปฏิบัติเล่ม ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการพิมพ์ , ๒๕๓๙), หน้า ๒๖๔.

๑.๒.๖) พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) ได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ในหนังสือศรัทธา รุ่งอรุณแห่งสันติภาพโลกว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อปักใจ เพราะหมดความสงสัยโดยสิ้นเชิง เนื่องจากได้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองตามหลักเหตุผลกลับไปกลับมา ซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างรอบครอบ โดยปราศจากการใช้อารมณ์ จนเกิดเป็นมูลฐาน (ทสสนมูลกา) มั่นคง และเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงขั้นไม่มีใคร ๆ ในโลกมาเปลี่ยนแปลงความเชื่อนี้ได้^{๑๑๘}

๑.๒.๗) ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของศรัทธาไว้ว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส เช่น ลั่นศรัทธา ฉันมีศรัทธาในความคิดของเขา บางทีก็ใช้ร่วมกับประสาทะ เป็นศรัทธาประสาทะ เชื่อ เลื่อมใส เช่น เขาศรัทธาใน การรักษาแบบแพทย์แผนโบราณ^{๑๑๙}

๑.๒.๘) วิทย์ เทียงบุญธรรม ได้ให้ความหมายของคำว่าศรัทธาในพจนานุกรมไทยไว้ว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อถือ, ความเลื่อมใส, ความเห็นดี, ความไว้วางใจ, ความซื่อตรง, ความจงรัก, ความประสงค์, ความอยาก, ความบริสุทธิ์, ความเคารพนับถือ, ยินดี, เลื่อมใส^{๑๒๐}

๑.๒.๙) วศิน อินทสระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือสวรรค์ นรก บุญ บาป ในพระพุทธศาสนาว่า พระพุทธศาสนาสอนว่า คนเรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย หากทำกรรมใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม ย่อมต้องรับผลของกรรมนั้น^{๑๒๑} และ วศิน อินทสระ ยังได้กล่าวไว้ในหนังสือศรัทธากับปัญญาในพระพุทธศาสนาว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนานั้น ท่านสอนให้วางความเชื่อลงไปในเรื่องกรรม ผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของๆ ตน และเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ศรัทธาที่ไร้เหตุผล^{๑๒๒}

^{๑๑๘} พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), ศรัทธา รุ่งอรุณแห่งสันติภาพโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๘๒.

^{๑๑๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, หน้า ๑๐๙๓.

^{๑๒๐} วิทย์ เทียงบุญธรรม, พจนานุกรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ห.จ.ก. ประชุมทองการพิมพ์ ๒๒, ๒๕๓๖), หน้า ๖๒๘.

^{๑๒๑} วศิน อินทสระ, สวรรค์ นรก บุญ บาปในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: เม็ดทราย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๑๒๒} วศิน อินทสระ, ศรัทธากับปัญญาในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๔), หน้า ๙๒.

๑.๒.๑๐) แสง จันทรงาม ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธศาสนวิทยาวาว่า ชาวพุทธเชื่อในหลักปฏิกาย่อยต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ เชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว หลักนี้สืบเนื่องมาจาก หลักของกรรมนั่นเอง แต่อย่าให้ขัดลงไปว่า กรรมดี ก่อให้เกิดผลดี กรรมชั่วก่อให้เกิดผลชั่ว^{๑๒๓}

ตามที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พุทธทาสภิกขุ ตลอดจนนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของศรัทธาพอสรุปได้ว่า ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ในทางธรรมหมายถึงเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ความเชื่อของพุทธมามกะ นั้นคือ เชื่อโดยตรงต่อเหตุผล เชื่อว่า พระพุทธเจ้าสามารถรู้ถึงด้วยพระองค์เอง และทรงชี้ทางให้มนุษย์มีความสะอาด ความสว่าง และความสงบเย็นได้จริง เชื่อว่าพระธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบรรจุและนำมาสอนนั้น คือความจริง อันตายตัวของสิ่งทั้งปวง เชื่อว่าพระสงฆ์ คือบรรดามนุษย์ที่มีโชคดี มีโอกาสก่อนใครในการได้รู้ ได้ปฏิบัติ และได้รับผลของการปฏิบัติในพระธรรม เชื่อว่าโลกนี้ไม่มีบุคคลใดสร้างหรือคอยบังคับ ให้เป็นไป เชื่อว่ามนุษย์แต่ละคนล้วนมีกรรม หรือการกระทำของตนเอง ไม่เชื่ออำนาจพระเจ้า ไม่เชื่ออำนาจดวงดาว ไม่เชื่ออำนาจสิ่งภายนอกจะมาดลบันดาลให้ชีวิตของตนเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ แต่เชื่อว่าสิ่งที่มาดลบันดาลชีวิตของตนมากที่สุดคือ กรรม เชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๒) ประเภทของศรัทธา

๒.๑) ศรัทธา ๒ ประเภท

ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีการแยกศรัทธาออกเป็น ๒ ประเภท ที่ชัดเจน โดยแยกเอาศรัทธาที่ไม่สัมพันธ์กับปัญญา กับศรัทธาที่สัมพันธ์กับปัญญา ในที่บางแห่งหมายถึงศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา จัดเป็นศรัทธาญาณวิปยุต คือความเชื่อที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เป็นความเชื่อแบบมหาย ปราศจากเหตุผล ขาดข้อพิสูจน์เชื่อว่สิ่งอื่น คนอื่น มีอำนาจเหนือตน สามารถดลบันดาลอะไรให้ก็ได้^{๑๒๔} ในที่บางแห่งหมายถึงศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา จัดเป็นศรัทธาญาณสัมปยุต^{๑๒๕} คือความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา เป็นความเชื่อที่มีเหตุผลสามารถพิสูจน์ทดลองได้

^{๑๒๓} แสง จันทรงาม, พุทธศาสนวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: อีระการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๘.

^{๑๒๔} เสฐียร พันธงสี, ศาสนาโบราณ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๓๔, อ้างใน พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่อง การบูชาในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖.

^{๑๒๕} อ้างถึง ญาณ มีความหมายว่า ความรู้, ความเฉลียวฉลาด, ความเข้าใจแจ่มแจ้ง, ปรีชากำหนดรู้ โดยจะพบในคำอื่นๆ อีก เช่น ญาณจกขุ (จักขุคือปัญญา) ญาณทสสน (ความรู้ความเห็น, ความเข้าใจแจ่มแจ้ง), อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๗.

ตามหลักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าการกระทำของตนเอง สามารถทำให้เกิดฤทธิ์อำนาจได้จะมีความสุข ความสำเร็จหรือไม่อยู่ที่ตนเอง หาใช้ผู้อื่น สิ่งอื่น ดลบันดาลให้ไม่^{๑๒๖} ดังที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้จัดศรัทธาไว้ ๒ ประเภท คือ ชนิดที่ปิดกั้นปัญญากับชนิดที่เป็นสื่อนำสู่ปัญญา ดังนี้ว่า

๑.๑) ศรัทธาแบบปิดกั้นปัญญา ใช้วิธีปลุกเร้าหรือแม้แต่บังคับให้เชื่อ และพอ เชื่อแล้วก็ต้องมอบความไว้วางใจให้สิ้นเชิง ห้ามถาม ห้ามสงสัย คอยรอทำตามฉันทอย่างเดียว ศรัทธา ประเภทที่ ๑ นี้ไม่ทำให้มีการสืบค้นทางปัญญาต่อไปเป็นศรัทธาที่ใช้การบังคับ

๑.๒) ศรัทธาแบบสื่อนำสู่ปัญญา คือ ความเชื่อนั้นเป็นตัวชักนำให้สนใจเริ่มต้น ศึกษาสืบค้น สิ่งทั้งหลายในโลกนี้มีมากมาย เรายังไม่มีจุดเริ่มต้นว่าจะสนใจเรื่องใด แต่เมื่อเกิดศรัทธา ต่อบุคคลหรือเรื่องราวหลักการใด ศรัทธานั้นจะเป็นปัจจัยที่ทำให้เรามีจุดเริ่มต้น ศรัทธาทำให้เรามี ความสนใจและเข้าไปหา โดยเฉพาะศรัทธาในบุคคลก็เพื่อจะชักนำให้เข้าไปซักถามเขา การที่ศรัทธา ในพระสงฆ์ ก็เพื่อจะเข้าไปหาและซักถามท่าน เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจความจริงยิ่งขึ้นไป^{๑๒๗}

ศรัทธาทั้ง ๒ ประเภทนี้ ปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา บางครั้งบางแห่ง หมายถึง ศรัทธาญาณสัมปยุต แต่บางครั้งบางแห่งก็หมายถึง ศรัทธาญาณวิปยุต แต่พระพุทธศาสนา จะเน้นย้ำแต่ศรัทธาที่ประกอบด้วยญาณ ปัญญา ความเข้าใจแจ่มแจ้ง ปรีชา กำหนดรู้ที่เรียกว่า ศรัทธาญาณสัมปยุต หลักแห่งความเชื่อที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชน ไม่ให้เชื่อสิ่ง ใดๆ อย่างงมงายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษหรือดีไม่ดีกว่าก่อนเชื่อ หลักการเชื่อใน พระพุทธศาสนามีอยู่ ๑๐ ประการ ดังที่ปรากฏในกาลามสูตรดังนี้

๑. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
๒. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา
๓. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
๔. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
๕. อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ(การคิดเอาเอง)
๖. อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান^{๑๒๘}
๗. อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล
๘. อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว
๙. อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้

^{๑๒๖} เสฐียร พันธรังสี, ศาสนาโบราณ, หน้า ๓๔, อ้างใน พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๑๖.

^{๑๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๗.

^{๑๒๘} การอนุমান หมายถึง คาดคะเนตามหลักเหตุผล อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

๑๐. อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าคุณสมณะนี้เป็นครูของเรา^{๑๒๙}

สรุปความว่าศรัทธา ๒ ประเภท ได้แก่ ศรัทธาญาณสัมปยุต ได้แก่ศรัทธาที่ปิดกั้นปัญญา ศรัทธาญาณวิปปยุต ได้แก่ ศรัทธาที่นำสู่ปัญญา แต่พระพุทธศาสนาจะเน้นย้ำแต่ศรัทธาที่ประกอบด้วยญาณ ปัญญา ความเข้าใจแจ่มแจ้ง ปรีชา กำหนดรู้ที่เรียกว่า ศรัทธาญาณสัมปยุต และพระพุทธองค์ทรงวางหลักแห่งความเชื่อไว้ที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ให้แก่พุทธศาสนิกชน ไม่ให้เชื่อสิ่งใดๆ อย่างมงายโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นจริงถึงคุณโทษหรือดีไม่ดีก่อนเชื่อ ๑๐ ประการ

๒) ศรัทธา ๔ ประเภท

ศรัทธาในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น ๔ ประเภท เรียกว่า หลักศรัทธา ๔^{๑๓๐} มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑) กัมมสัทธา

กัมมสัทธา คือ เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือเชื่อว่า ชีวิตของมนุษย์นี้ตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม อันเป็นกฎแห่งการกระทำที่เป็นเหตุเป็นผลสืบเนื่องกัน ดังคำที่กล่าวว่า “กมฺมุนา วตฺตตี โลโก” สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม^{๑๓๑} กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา เป็นการทำความด้วยความตั้งใจ มีทั้งดีและชั่ว ภายใต้กฎแห่งกรรมนี้ ถ้าหากเป็นกรรมดีเรียกว่า กุศลกรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ย่อมให้ผลดี ถ้าหากเป็นกรรมชั่วเรียกว่า อกุศลกรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ย่อมให้ผลชั่ว ดังนั้น เมื่อเราเจตนาจงใจกระทำการใดๆ ไม่ว่าจะเป็นทางกาย วาจา ใจ ย่อมเป็นกรรมเป็นความดีความชั่วที่มีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดผลเสียผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำนั้นๆ ไม่ว่าจะเปล่า ย่อมมีผลตามมาเสมอ ดังคำกล่าวที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

เมื่อเชื่อดังนี้จึงเชื่อต่อไปอีกว่า หากต้องการจะประสบผลสำเร็จในสิ่งใดนั้น ต้องได้มาด้วยการกระทำของตนเอง มิใช่ด้วยการอ้อนวอนหรือนอนคอยโชค ชีวิตมนุษย์จะประสบแต่สิ่งที่ดีได้

^{๑๒๙} อ.ท. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

^{๑๓๐} คำสอนเรื่องหลักศรัทธา ๔ นี้ เพิ่งเกิดขึ้นในสมัยหลัง เพราะศรัทธา ๔ ที่เป็นชุดอย่างนี้ ไม่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก หรือแม้แต่อรรถกถาใดๆ เลย นอกจากตถาคตโพธิสัทธาอย่างเดียว ซึ่งมีรูปศัพท์มาจากข้อความบาลีที่ว่า “สทุทฺทตี ตถาคตสฺส โพธิ” ส่วนอีก ๓ ข้อนั้น เกิดจากการเก็บรวบรวมเอาธรรมข้อนั้นข้อนี้มาผสมกัน แต่ไม่ได้มีรูปศัพท์อย่างนั้นจริงอย่างกัมมสัทธา และวิปากสัทธา เป็นศัพท์ที่ผูกขึ้นโดยถือตามหลักคำสอนเกี่ยวกับกรรม ซึ่งโดยมากมาในเรื่องทิวฏฐิ แต่รูปศัพท์โดยตรงไม่มี แม้แต่ที่แปลว่าเชื่อกรรมในอุบาสกธรรม ๕ ก็เป็น “กมฺมํ ปจฺเจติ” ซึ่งมีความหมายว่า มุ่งกรรม ไม่มุ่งหามงคล ส่วนรูปศัพท์ว่า กัมมัสสกตาสัทธานั้นไม่มี มีแต่ กัมมัสกตา, กัมมัสกตาญาณ, บ้าง เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องปัญญาทั้งสิ้น, พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๒๖.

^{๑๓๑} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๖๐/๕๘๒.

ก็ด้วยกรรมดีที่ต้องสร้างเอง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพึ่งอำนาจจากเทวดาหรือเทพเจ้าใดๆ มาดลบันดาลให้ และเช่นเดียวกัน ถ้าหากต้องการจะหลุดพ้น บรรลุมรรคผลนิพพานก็ด้วยกุศลธรรมที่ตนก่อขึ้นเอง

๒.๒) วิปากสัทธา

วิปากสัทธา คือเชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีอยู่จริง “วิปาก” ในภาษาบาลีแปลว่า สุข สุขวิเศษ หมายถึงว่าต่อเนื่องมาจากเหตุเป็นส่วนผล^{๑๓๒} เหมือนที่เราเรียกว่า ผลไม้ ก็เพราะเกิดและสุกมาจากต้นไม้อัน วิปากสัทธา จึงเป็นชื่อผลที่สุกมาจากกรรม เชื่อว่า กรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีมาจากกรรมดี ผลชั่วมาจากกรรมชั่ว กรรมที่บุคคล ทำไปแล้วย่อมให้ผลสมควรแก่เหตุเสมอ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

กรรมดำมีวิปากดำ ได้แก่ การกระทำที่มีเจตนากระทำแต่ความชั่วทั้งกาย วาจา ใจ ให้เป็นไปเพื่อความเบียดเบียน ผู้ที่มีเจตนาประกอบกรรมชั่วย่อมได้รับผลที่เป็นการเบียดเบียน ย่อมแสวงหาหนทางที่มีการเบียดเบียน ย่อมได้รับความทุกข์แต่เพียงอย่างเดียว

กรรมขาวมีวิปากขาว ได้แก่ การกระทำที่มีเจตนากระทำแต่ความดีทั้งกาย วาจา ใจ ให้เป็นไปเพื่อความไม่เบียดเบียน ผู้ที่มีเจตนาประกอบกรรมดีนี้ย่อมได้รับผลที่ไม่มีการเบียดเบียน ไม่แสวงหาหนทางที่มีการเบียดเบียน ย่อมได้รับความสุขแต่เพียงอย่างเดียว

กรรมทั้งดำทั้งขาวมีวิปากทั้งดำทั้งขาว ได้แก่ การกระทำที่มีเจตนากระทำความชั่วบ้าง ความดีบ้าง เพื่อความเบียดเบียนบ้าง เพื่อความไม่เบียดเบียนบ้าง ผู้ที่มีเจตนาประกอบกรรมชั่วบ้าง ประกอบกรรมดีบ้าง ย่อมได้รับผลที่เป็นการเบียดเบียนบ้าง ที่ไม่มีการเบียดเบียนบ้าง ย่อมแสวงหาหนทางที่มีการเบียดเบียน ย่อมได้รับความทุกข์บ้าง สุขบ้าง

กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิปากไม่ดำไม่ขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม ได้แก่ การกระทำที่เป็นไปเพื่อการละกรรม มีเจตนาที่จะละกรรมขาวที่มีวิปากขาว และเจตนาที่จะละกรรมดำที่มีวิปากดำ ไม่ก่อให้เกิดกรรมอีกต่อไป เป็นการกระทำที่มีเจตนามุ่งความหลุดพ้น เป็นจุดหมายปลายทาง^{๑๓๓}

ถึงแม้ในบางครั้งกรรมจะไม่แสดงผลในทันที แต่วิปากของกรรมนั้นย่อมส่งผลอย่างแน่นอนเมื่อสบโอกาส ดังที่มีพระอรหันตสาวกได้แสดงไว้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การให้ผลของกรรม ๑๒ อย่าง อันจะเป็นเครื่องยืนยันความแน่นอนในผลของกรรม ได้แก่

ก. กรรมที่จะแนกตามเวลาที่ให้ผล ๔ อย่าง

- ๑) ภูมิธรรมเวทนิยกรรม คือกรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน คือ ในภพนี้
- ๒) อัปปัญชเวทนิยกรรม คือกรรมให้ผลในภพที่จะไปเกิด คือในภพหน้า
- ๓) อปรานิยมเวทนิยกรรม คือกรรมให้ผลในภพต่อๆ ไปไม่กำหนดว่าเมื่อไร

^{๑๓๒} สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, ธรรมานุกรม, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๓๘๗.

^{๑๓๓} อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๒๓๕/๓๕๑.

๔) อโหสิกรรม คือกรรมเลิกให้ผล เพราะไม่สวชองที่จะให้ผล จึงอ่อนกำลังลง จนในที่สุดก็หายไป หรืออีกนัยหนึ่งว่า กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว

ข. กรรมที่จำแนกการให้ผลตามหน้าที่ ๔ อย่าง

๑) ขนกรรม คือกรรมแต่งให้เกิด หรือกรรมนำไปเกิด กรรมดีก็นำไปเกิดในภพที่ดี กรรมชั่วก็นำไปเกิดในภพที่ชั่ว

๒) อุปัตถัมภกรรม คือกรรมสนับสนุน จะเข้าสนับสนุนหรือซ้ำเติมต่อจาก ขนกรรม

๓) อุปปีฬกรรม คือกรรมบีบคั้น กีดกัน เปียดเบียน คือ เข้ามาบีบคั้นผลแห่งขนกรรมนั้นให้แปรเปลี่ยน ทุเลาเบาลง หรือสิ้นเข้า

๔) อุปฆาตกรรม หรือ อุปัจเจทกรรม คือกรรมตัดรอน ทำหน้าที่คล้าย อุปปีฬกรรมแต่รุนแรงกว่า ถึงขั้นเข้าตัดรอนการให้ผลของกรรมเดิม ให้ขาดและหยุดไปอย่างสิ้นเชิง แล้วเข้าให้ผลแทน

ค. กรรมจำแนกตามลำดับกำลังที่ให้ผล ๔ อย่าง

๑) ครุกรรม คือกรรมหนัก กรรมที่มีกำลังมากให้ผลก่อน

๒) พหุลกรรม หรือ อาจิณณกรรม คือกรรมที่ทำมาก ทำเป็นประจำ หรือทำเสมอๆ ให้ผลรองลงมา

๓) อาสันนกรรม คือกรรมจวนเจียน หรือกรรมใกล้ตาย ถ้าไม่มีครุกรรม และ พหุลกรรม อาสันนกรรมจะให้ผลก่อน

๔) กตัตตากรรม หรือ กตัตตาวาปนกรรม คือกรรมสักแต่จะทำ เป็นการกระทำโดยไม่มีเจตนา หรือผิดเจตนา ให้ผลต่อเมื่อมีกรรมอื่นให้ผล^{๑๓๔}

๓) กัมมัสสกสัทธา

กัมมัสสกสัทธา คือ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของๆ ตน แต่ละคนเป็นเจ้าของ และต้องรับผิดชอบสวสยวิบากที่เป็นไปตามกรรมของตน ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า

“กมมสสกา มาณว สตตะ กมมทายาทา กมมโยนี กมมพนฺธู กมมปฏิสรณา, กมมํ สตเต วิภชตี ยทิทํ ทิปฺปณฺณิตตาย” หมายความว่า มาณพ สัตว์ทั้งหลาย มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพวงพ้อง เป็นผู้ติดตาม มีกรรมเป็นที่พึ่ง กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลาย ให้เป็นผู้เลวทรามก็มี ให้เป็นผู้ประณีตก็มี^{๑๓๕}

^{๑๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔.

^{๑๓๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๕๒๙.

เป็นการเชื่อว่า สัตว์ที่ได้ดีมีความสุขสบายก็เพราะได้ประกอบกรรมดีไว้ สัตว์ที่ได้รับ ความทุกข์ยากไม่สบายก็เพราะได้ประกอบกรรมชั่วไว้ ดังนั้น ผลที่เราได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ทุกอย่าง เป็นผลจากการกระทำของเราเอง บางอย่างอาจเป็นผลของกรรมในชาตินี้ แต่บางอย่างอาจเป็นผล ของกรรมในอดีตชาติเปรียบกรรมและวิบาก อันเป็นผลของกรรมเหมือนดั่งเงาที่ติดตามตัว ผู้เป็นเจ้าของ

๔) ตถาคตโพธิสัทธา

ตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยมีความมั่นใจในองค์ตถาคต ว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ^{๑๓๖} ดังนี้

๔.๑) อรหี เป็นพระอรหันต์ คือเป็นผู้ไกลจากกิเลสและบาปกรรม ทรงความบริสุทธิ์ เป็นผู้หักห้ามแห่งสังสารจักร อันได้แก่ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม ได้แล้ว เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่น เป็นผู้ควรรับความเคารพ ควรแก่การทักขิณา

๔.๒) สมมาสมพุทโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบ คือรู้ร้อยสัจ ๔ โดยไม่เคยได้เรียนรู้ จากผู้อื่น จึงทรงผู้เริ่มประกาศสัจธรรม เป็นผู้ประดิษฐานพระศาสนา

๔.๓) วิชาจรณสมปนโน ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือเป็นผู้ถึงพร้อม ด้วยความรู้แจ้ง อันได้แก่ วิชา ๓ และจรณะ ๘ และเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปฏิบัติภาเครื่องบรรลุมรรควิชชาอัน อันได้แก่ จรณะ ๑๕

๔.๔) สุคโต เป็นผู้เสด็จไปด้วยดี คือทรงมีทางเสด็จที่เที่ยงอันได้แก่ อริยมรรค เสด็จไปสู่ที่เที่ยงกล่าวคือพระนิพพาน เสด็จไปที่ใดก็ทรงบำเพ็ญพุทธกิจไว้บริบูรณ์ ประดิษฐานพระศาสนาไว้เป็นประโยชน์แก่มหาชน

๔.๕) โลกวิทู เป็นผู้รู้แจ้งโลก คือทรงรู้สภาวะอันเป็นคติธรรมตาแห่งโลก คือสังขารทั้งหลาย ทรงหยั่งทราบอริยาศัยสันดานแห่งสัตว์โลกทั้งปวง ผู้เป็นไปตามอำนาจแห่งคติ ธรรมตาโดยถ่องแท้ เป็นเหตุให้พระองค์ดำเนินเป็นอิสระ พ้นจากอำนาจครอบงำแห่งคติธรรมตานั่น และทรงเป็นที่พึ่งแห่งสัตว์ทั้งหลายผู้ยังจมอยู่ในกระแสโลกได้

๔.๖) อนุตตโร ปุริสทมมสารถิ เป็นสารถิฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า คือทรงเป็นผู้ฝึกคนได้ดีเยี่ยมไม่มีใครเทียมเท่า ทรงรู้จักใช้อุบายให้เหมาะแก่บุคคล สอนผู้อื่นโดยไม่ต้องใช้อำนาจ และทำให้ผู้อื่นบรรลุผลที่พึงได้ตามกำลังความสามารถของตน

๔.๗) สตถา เทวมนุสสานิ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

๔.๘) พุทโธ เป็นผู้ตื่นและเบิกบาน คือทรงเป็นผู้ตื่นไม่หลงมกมาย และทรงปลุกผู้อื่นให้พ้นจากความหลงมกมายนั่นด้วย อนึ่ง เพราะทรงไม่ติด ไม่หลง ไม่หวั่นกังวล กับสิ่งใดจึงทรงเป็นผู้เบิกบาน มีพระทัยผ่องแผ้ว บำเพ็ญพุทธกิจได้ถูกต้องบริบูรณ์

๔.๙) ภควา เป็นผู้จำแนกธรรม อีกนัยหนึ่งกล่าวว่าเป็นผู้มีโชค คือหวังพระโพธิญาณก็ได้สมหวัง ประกาศศาสนาก็ชักจูงผู้คนให้ได้บรรลุธรรมสมปรารถนา ผู้คิดร้ายก็ไม่สามารถทำร้ายได้^{๑๓๗}

การเชื่อในตถาคตโพธิสัทธานี้จำเป็นและสำคัญมาก เพราะพระพุทธเจ้าเป็นผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาก็เกิดขึ้นเพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ถ้าไม่เชื่อว่าพระพุทธเจ้าตรัสรู้จริงก็เท่ากับไม่เชื่อในศาสนาทั้งหมด

นอกจากนี้การมีตถาคตโพธิสัทธา ยังหมายถึงการมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ที่จะสามารถตรัสรู้สัจธรรม พัฒนาตนเองให้เข้าถึงความดีสูงสุด ด้วยความเพียรพยายามฝึกตนของมนุษย์เองโดยที่ไม่มีอำนาจภายนอกใดๆ ไม่ว่าจะเป็นเทวดา มาร หรือพรหม ที่จะทำได้ดีกว่า ยิ่งกว่าหรือเกินกว่าตัวมนุษย์เอง ดังพระพุทธเจ้าที่ได้ทรงปฏิบัติจนเป็นผลสำเร็จเป็นแบบอย่างไว้แล้ว

ในพระไตรปิฎกนั้นปรากฏเพียง ตถาคตโพธิสัทธา เท่านั้น แต่ถ้าว่าโดยใจความแล้ว กัมมสัทธา วิปากสัทธา และกัมมัสสกตาสัทธา ก็สามารถรวมลงในตถาคตโพธิสัทธาได้ทั้งหมด เพราะถือได้ว่า เป็นการเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้า นอกจากนี้ สมเด็จพระพรหมญาณวโรรสยังได้ทรงย่อสัทธา ๔ ประเภท เป็น ๒ ประเภท คือ ตถาคตโพธิสัทธา จัดเป็นการเชื่อศาสนา และ กัมมัสสกตาสัทธา โดยรวม กัมมสัทธา และวิปากสัทธา ลงในข้อนี้ จัดเป็นการเชื่อเหตุผล^{๑๓๘}

สรุปความว่า หลักสัทธา ๔ คือ (๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือเชื่อว่า ชีวิตของมนุษย์นี้ตกอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม อันเป็นกฎแห่งการกระทำที่เป็นเหตุเป็นผลสืบเนื่องกัน ถ้าหากเป็นกรรมดีเรียกว่า กุศลกรรม ย่อมให้ผลดี ถ้าหากเป็นกรรมชั่วเรียกว่า อกุศลกรรม ย่อมให้ผลชั่ว (๒) วิปากสัทธา คือ เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีอยู่จริง (๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน กรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีมาจากกรรมดี ผลชั่วมาจากกรรมชั่ว กรรมที่บุคคลทำไปแล้วย่อมให้ผลสมควรแก่เหตุเสมอ ดังที่มีพระอรรถกถาจารย์ได้แสดงไว้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การให้ผลของกรรม ๑๒ อย่าง (๔) ตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยมีความมั่นใจในองค์ตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง ๙ ประการ

^{๑๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๕๑๒-๒๗๙.

^{๑๓๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, หน้า ๔๗๐.

๒.๓.๒ มีศีล

๑) ความหมายของศีล

๑.๑) ความหมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ศีล ในคัมภีร์พระไตรปิฎก หมายถึง ข้อที่บุคคลงดเว้น^{๑๓๙} ศีล คือเจตนา ศีล คือเจตสิก ศีล คือความสำรวม ศีล คือความไม่ล่วงละเมิด^{๑๔๐} และอธิบายว่า ชื่อว่า ศีล เพราะไม่ล่วงละเมิด ปาณาติบาต ไม่ล่วงละเมิดอกินนาทาน ไม่ล่วงละเมิดกาเมสุมิฉาจาร ไม่ล่วงละเมิดมุสาวาท ไม่ล่วงละเมิดปิสุณาวาจา สำรวมผรุสวาจา ไม่ล่วงละเมิดผรุสวาจา สำรวมสัมผัปปลาปะ ไม่ล่วงละเมิดสัมผัปปลาปะ ไม่ล่วงละเมิดอภิขมา สำรวมพยาบาท ไม่ล่วงละเมิดพยาบาท สำรวมมิฉาภิภูฏิ ไม่ล่วงละเมิดมิฉาภิภูฏิ^{๑๔๑} บุคคลผู้ล่วงละเมิดทางกาย วาจา เรียกว่า ศีลวิบัติ ความเป็นผู้ทุศีลแม้ทั้งหมดชื่อว่าศีลวิบัติ บุคคลผู้ประกอบด้วยศีลวิบัตินี้ชื่อว่าผู้มีศีลวิบัติ^{๑๔๒}

สรุปความว่า ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ศีล หมายถึง ข้อที่บุคคลควรงดเว้น คือเจตนา ความสำรวม ความไม่ล่วงละเมิดทางกาย วาจา และไม่เป็นมิฉาภิภูฏิ ส่วนผู้ล่วงละเมิดทาง กาย วาจา ชื่อว่าเป็นผู้มีศีลวิบัติ

๑.๒) ความหมายของศีลของนักวิชาการ

๑.๒.๑) คัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ธรรมทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้น ของบุคคลผู้เว้นจากโทษมีปาณาติบาตก็ดี ของบุคคลผู้บำเพ็ญวัตรปฏิบัติที่ดีเป็นศีล^{๑๔๓}

๑.๒.๒) ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย วาจา ทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ความประพฤติที่ดี^{๑๔๔}

๑.๒.๓) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของศีลใน พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ว่า ศีล หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา หรือ

^{๑๓๙} ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๓๐๕.

^{๑๔๐} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๓๙/๖๐.

^{๑๔๑} ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๐/๖๐.

^{๑๔๒} อภิ.ป. (ไทย) ๓๖/๖๑/๑๖๑.

^{๑๔๓} พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๖.

^{๑๔๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, หน้า ๑๑๐๓.

การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปรกติตามระเบียบวินัยให้ปรกติ มีกิจการงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย และวาจาและอาชีพ^{๑๔๕}

๑.๒.๔) วศิน อินทสระ ได้ให้ความหมายศีลในหนังสือสาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรคว่า ศีล คือ เจตนาที่จะงดเว้นจากความชั่ว หรือทุจริต ท่านพุทธโฆสะนำเอาคำของพระสารีบุตร ปฏิสัมภิทามรรคมาอธิบาย คือ เจตนา, เจตสิก, ความระวัง และการไม่ล่วงละเมิดข้อห้าม แล้วอธิบายว่า การงดเว้นจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ ชื่อว่า เจตนาศีล การงดเว้นจากมโนทุจริต ๓ ชื่อว่า เจตสิกศีล ความระวังหรือสังวร นั้นท่านแบ่งเป็น ๔ คือ (๑) ปาฏิโมกข์สังวร หมายถึง การสำรวมระวังในสิกขาบทตามภูมิชั้นของตน เช่น ศีล ๕ เป็นศีล ปาฏิโมกข์ของอุบาสก อุบาสิกา เป็นต้น (๒) สติสังวร ระวังกีดกันด้วยสติ (๓) ชันติสังวร คือ ระวังกีดกันบาปด้วย ญาณ คือ ความรู้เท่าทัน และ (๔) วิริยะสังวร ระวังกีดกันบาปด้วยความเพียรพยายาม เพื่อความเข้าใจเราพอกำหนดได้ว่า ศีล คือ เจตนาจะงดเว้นจากความชั่วและการงดเว้นจากความชั่วอย่างคำว่า ศีลธรรม ศีล หมายถึง การเว้นชั่ว และธรรมหมายถึง การทำดี^{๑๔๖}

ตามที่คัมภีร์วิสุทธิมรรค ราชบัณฑิตยสถาน เทพเวที (ประยูทธ ปยุตโต) ตลอดจนนักวิชาการได้ให้ความหมายของศีล พอสรุปได้ว่า ศีล หมายถึง ข้อปฏิบัติที่กำหนดการปฏิบัติทางกาย วาจาทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา หรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปรกติตามระเบียบวินัยให้ปรกติ มีกิจการงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย และวาจาและอาชีพ ศีล คือเจตนาที่จะงดเว้นจากกายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ มโนทุจริต ๓ เจตสิกศีล คือความระวังหรือสังวร ๕ คือ (๑) การสำรวมระวังในสิกขาบท (๒) ระวังกีดกันด้วยสติ (๓) ระวังกีดกันบาปด้วย ญาณ คือ ความรู้เท่าทัน และ (๔) ระวังกีดกันบาปด้วยความเพียรพยายาม

๒) แนวคิดเกี่ยวกับมีศีล

ถึงแม้ศีลจะต่างกันโดยประเภทแห่งเจตนาเป็นต้น ก็ไม่พ้นไปจากความทรงอยู่อย่างเรียบร้อย และความรองรับฉันนั้น”^{๑๔๗} ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ เป็นศีล ปาฏิโมกข์สังวรศีล เป็นอธิศีล แต่ ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ที่รักษาด้วยความเข้าใจ ให้เป็นเครื่องหนุนนำออกจากวิญญู ก็เป็นอธิศีล^{๑๔๘}

^{๑๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๙๑.

^{๑๔๖} วศิน อินทสระ, สาระสำคัญแห่งวิสุทธิมรรค, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๔๔), หน้า ๕-๖.

^{๑๔๗} สมเด็จพระพุทธปาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง, คัมภีร์วิสุทธิมรรค เล่ม ๒-๒ ฉบับแปล, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นท์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๔๖.

บรรพชิตคือนักบวชในพระพุทธศาสนา อันได้แก่ สามเณร ภิกษุ และภิกษุณี ซึ่งวินัยหรือศีลของบรรพชิตในพระพุทธศาสนาจึงประกอบด้วย ศีลของสามเณร มีจำนวน ๑๐ ข้อ ศีลของภิกษุมีจำนวน ๒๒๗ ข้อ ศีลของภิกษุณี มีจำนวน ๓๑๑ ข้อ

คฤหัสถ์ในพระพุทธศาสนาประกอบด้วย อุบาสก (ผู้ชาย) อุบาสิกา (ผู้หญิง) หมายถึงผู้อยู่ใกล้ชิดพระรัตนตรัย เพราะเป็นผู้รักษาศีลอุโบสถในวันพระ ๘ ค่ำ และ ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำของทุกเดือน ส่วนคฤหัสถ์ทั่วไปก็รักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นผู้ประกอบงานทั่วไป

ศีล ๕ หมายถึง ข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากการทำชั่ว โดยการรักษากาย และวาจาให้เป็นปกติ เพื่อช่วยให้กิจกรรมของดำเนินไปได้อย่างปกติสุข ทั้งส่วนปัจเจกบุคคล และสังคมโดยรวม

อุโบสถศีล หรือศีลอุโบสถ ซึ่งคฤหัสถ์ชายหญิงบางท่านรักษาในวันอุโบสถ สมัยก่อนท่านกำหนดวันรักษาศีลอุโบสถถี่ไวกว่านี้ แต่ปัจจุบันเหลือวันรักษาศีลอุโบสถเพียงเดือนละ ๔ ครั้งในวันพระคือวันแรม ๘ ค่ำ แรม ๑๔ ค่ำหรือ ๑๕ ค่ำ ขึ้น ๘ ค่ำและขึ้น ๑๕ ค่ำ แต่บางท่านก็ประพฤติยิ่งกว่านั้น^{๑๔๙}

สำหรับผู้รักษาศีลให้บริบูรณ์ย่อมได้รับอานิสงส์^{๑๕๐} ของศีล ๕ ประการ คือ (๑) ย่อมมีโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ (๒) กิตติศัพท์อันงามย่อมขจรไป (๓) จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชาติตยบริษัทก็ตาม พรหมณบริษัทก็ตาม คหบดีบริษัทก็ตาม สมณบริษัทก็ตาม ย่อมแก่กล้าแล้ว ไม่เก้อเขินเข้าไป (๔) ย่อมไม่หลงลืมสติตาย และ (๕) ย่อมไปสู่สุคติโลกสวรรค์^{๑๕๑} ในนิพนธ์ เรื่องหลักพระพุทธศาสนาของ สมเด็จพระญาณสังวร ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศีล ไว้ว่า

“สีเลน สุคติ ยนติ ขนทั้งหลายไปสู่สุคติด้วยศีล

สีเลน โภคสมบัติ ความถึงพร้อมด้วยโภคสมบัติมีด้วยศีล

สีเลน นิพพตี ยนติ ขนทั้งหลายถึงความดับทุกข์ร้อนด้วยศีล

ตสฺมา สัลโล วิโสธเย เพราะฉะนั้น ควรชำระศีลให้บริสุทธิ์”^{๑๕๒}

^{๑๔๙} พระวรเมศร์ ฝาคำ, “การวิเคราะห์เรื่องศีลในคัมภีร์ล้านนาเรื่อง อานิสงส์ศีลเส้นเดียว”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๔๖-๔๘.

^{๑๕๐} อานิสงส์ หมายถึง ผลดีหรือผลที่ปรารถนาน่าพอใจ อันสืบเนื่องหรือพลอยได้จากผลกรรมดี, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๕๔๓.

^{๑๕๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๙/๙๔-๙๕.

^{๑๕๒} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (สว.ตฺตมโน), **หลักพระพุทธศาสนา พิมพ์ถวายเนื่องในงานฉลองครบรอบอายุ ๖๐ ทศ**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๖๖.

ศีลนั้นมีอานิสงส์ หรือผลดี สำหรับผู้ประพฤติ ปฏิบัติเป็นอย่างมาก ศีลยังเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน ศีลยังเป็นบันไดขั้นแรกที่ทำให้ผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนายึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นพื้นฐานในการข้ามไปยังหลักธรรมอื่นๆ ของพระพุทธศาสนา กลิ่นหอมของสิ่งในโลกนี้เปรียบเสมือนศีลนั้นย่อมไม่มี เพราะศีลนั้นหอมในที่ทั้งทวนลม และตามลม ศีลนั้นจึงมีอานิสงส์หรือผลดีต่อผู้ปฏิบัติ ดังพระบาลีที่ว่า อิมานิ ปญจสิกขาปทานิ สีเลน สุคติ ยนติ สีเลน โภคสมปทา สีเลน นิพพุติ ยนติ ตสมา สีล วิโสธเย “ชนทั้งหลายผู้จะไปสู่สุคติ ถึงพร้อมด้วย โภคทรัพย์สมบัติ และความดับทุกข์ร้อนก็ด้วยคุณของศีล เพราะฉะนั้นพึงชำระศีลให้หมดจดนั่นเอง”

ส่วนผู้ล่วงละเมิดศีลย่อมมีโทษ ๕ ประการ คือ (๑) ย่อมถึงความเสื่อมโภคทรัพย์เป็นอันมาก ซึ่งมีความประมาทเป็นเหตุ (๒) กิตติศัพท์อันชั่วย่อมกระฉ่อนไป (๓) จะเข้าไปยังบริษัทใดๆ จะเป็นชาติตยบริษัทก็ตามย่อมไม่แคล้วกล้า เก้อเขินเข้าไป (๔) ย่อมหลงลืมสติตาย และ (๕) หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกติ วินิบาต นรก^{๑๕๓}

สรุปความว่า ถึงแม้ศีลจะต่างกันโดยประเภทแห่งเจตนาเป็นต้น ก็ไม่พ้นไปจากความทรงอยู่อย่างเรียบร้อย ศีลของสามเณร มี ๑๐ ข้อ ศีลของภิกษุมี ๒๒๗ ข้อ ศีลของภิกษุณีมี ๓๑๑ ข้ออุบาสกอุบาสิกา เป็นผู้รักษาศีลอุโบสถในวันพระ ๘ ค่ำ และ ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำของทุกเดือน ส่วนคฤหัสถ์ ทั่วไปรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นผู้ประกอบงานทั่วไป ศีล ๕ หมายถึง ข้อกำหนดหรือข้อปฏิบัติเบื้องต้นในการเว้นจากการทำชั่ว สำหรับผู้รักษาศีลให้บริบูรณ์ย่อมได้รับอานิสงส์ ของศีล ๕ ประการ ในนิพนธ์ สมเด็จพระญาณสังวร ได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศีล ไว้ว่า ชนทั้งหลายไปสู่สุคติด้วย ศีล ความถึงพร้อมด้วยโภคสมบัติมีด้วยศีล ชนทั้งหลายถึงความดับทุกข์ร้อนด้วยศีล เพราะฉะนั้นควรชำระศีลให้บริสุทธิ์ ศีลนั้นมีอานิสงส์ หรือผลดี สำหรับผู้ประพฤติ ปฏิบัติเป็นอย่างมาก ศีลยังเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน ศีลยังเป็นบันไดขั้นแรกที่ทำให้ผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนายึดถือเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นพื้นฐานและเป็นเครื่องหนุนนำไปสู่การหลุดพ้นออกจากวัฏฏะในพระพุทธศาสนา กลิ่นหอมของสิ่งในโลกนี้เปรียบเสมือนศีลนั้นย่อมไม่มี เพราะศีลนั้นหอมในที่ทั้งทวนลม และตามลม ศีลนั้นจึงมีอานิสงส์หรือผลดีต่อผู้ปฏิบัติ ส่วนผู้ล่วงละเมิดศีลย่อมมีโทษ ๕ ประการ

๒.๓.๓ ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อกรรม

๑) ความหมายของไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อกรรม

๑.๑) ความหมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก

การถือมงคลตื่นข่าว ในคัมภีร์พระไตรปิฎกแสดงไว้ว่า ผู้ถือมงคลตื่นข่าว หมายถึง บุคคลผู้ประกอบด้วย (๑) ติฐุมงคล เชื่อว่ารูปเป็นมงคล (๒) สุตมงคล เชื่อว่าเสียงเป็นมงคล (๓) มุตมงคล

^{๑๕๓} ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๑๔๙/๙๓-๙๔.

เชื่อว่ากลืน รส โณภฐัพพะเป็นมงคล กล่าวคือต่างก็มีความเชื่อที่แตกต่างกันไปว่า “สิ่งนี้ๆ เป็นมงคลอะไรๆ จักสำเร็จได้ด้วยสิ่งนี้ๆ”^{๑๕๔} และในคัมภีร์พระไตรปิฎกยังได้แสดงแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เพื่อความเจริญที่เรียกว่า มงคลสูตร ๓๘ ประการ^{๑๕๕}

นอกจากนี้คัมภีร์พระไตรปิฎกยังแสดงเรื่องกฎแห่งกรรมไว้ว่า “คนทำกรรมใดไว้อย่อมเห็นกรรมนั้นในตน คนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี คนทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว คนหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น”^{๑๕๖}

สรุปความว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกแสดงไว้ว่า ไม่ควรเชื่อถือมงคลตื่นข่าว คือ ถือเอา รูป เสียง กลิ่น รส โณภฐัพพะเป็นมงคล และได้แสดงแนวทางการดำเนินชีวิตไว้ ๓๘ ประการ และเรื่องของกฎแห่งกรรมว่า ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว

๑.๒) ความหมายของนักวิชาการ

๑.๒.๑) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) แสดงไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมเกี่ยวกับไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อกรรมว่า ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อมงคล หมายถึง มุ่งหวังผลจากการกระทำและการทำงาน มิใช่จากโชคกลางและสิ่งที่ตื่นกันว่าขลังศักดิ์สิทธิ์^{๑๕๗}

๑.๒.๒) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) แสดงไว้ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ว่า มงคลตื่นข่าว หมายถึง เชื่อถือตามข่าวลือ การตื่นตื่นไปกับเรื่องเหลือเชื่อที่บอกเล่ากันต่อๆ มา ด้วยเข้าใจผิดคิดว่าเป็นมงคล เช่น เชื่อเรื่องโชคกลาง เชื่อเรือเคราะห์ดีเคราะห์ร้าย ดวงดีดวงเสีย เชื่อความศักดิ์สิทธิ์ของเครื่องรางของขลัง

มงคลตื่นข่าว เป็นเหตุให้ปฏิเสธพระรัตนตรัยและปฏิเสธหลักธรรม ไม่เชื่อเรื่องกรรม คือหลักทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว แต่เชื่อเรื่องการดลบันดาล หรืออิทธิปาฏิหาริย์จากวัตถุต่างๆ

มงคลตื่นข่าว เป็นวิบัติของอุบาสกอุบาสิกาอย่างหนึ่ง คือเป็นเหตุทำให้ความเป็นอุบาสกอุบาสิกา เสียหายไร้ประโยชน์ เพราะทำให้เกิดความมกมายไร้สาระ บ่งบอกถึงความศรัทธาในพระรัตนตรัยไม่มั่นคง^{๑๕๘}

^{๑๕๔} อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๙๒.

^{๑๕๕} ขุ.ขุ. (ไทย) ๒๕/๑-๑๓/๖-๘.

^{๑๕๖} ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๔๔/๑๐๓.

^{๑๕๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๘.

^{๑๕๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์, หน้า ๗๓๖.

๑.๒.๓) ราชบัณฑิตยสถาน แสดงความหมายของไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อกรรมว่า มงคล หมายถึง เหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ^{๑๕๙} ตื่นข่าว หมายถึง เชื่อข่าว หรือคำเล่าลือโดยไม่มีเหตุผล^{๑๖๐} กรรม หมายถึง การกระทำ กรรมดีย่อมได้รับผลดี กรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว^{๑๖๑} เชื่อ หมายถึง เห็นตามด้วย^{๑๖๒} รวมความว่า เชื่อถือมงคลตื่นข่าว หมายถึง เห็นตามด้วยกับคำเล่าลือโดยไม่มีเหตุผลว่า เป็นเหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ เชื่อกรรม หมายถึง เห็นด้วยกับการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

ตามที่ พระพหุมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) และราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อกรรมพอสรุปได้ว่า ไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อกรรม เชื่อมงคล หมายถึง มุ่งหวังผลจากการกระทำและการงาน มิใช่จากโชคลาง และสิ่งที่ตื้นกันว่าลัทธิคัมภีร์ การตื่นตื่นไปกับเรื่องเหลือเชื่อที่บอกเล่ากันต่อๆ มา ด้วยเข้าใจผิดคิดว่าเป็นมงคล มงคลตื่นข่าว เป็นเหตุให้ปฏิเสธพระรัตนตรัยและปฏิเสธหลักธรรม ไม่เชื่อเรื่องกรรม คือ หลักทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แต่เชื่อเรื่องการดลบันดาล หรืออิทธิปาฏิหาริย์จากวัตถุต่างๆ มงคลตื่นข่าว เป็นวิบัติของอุบาสกอุบาสิกาอย่างหนึ่ง คือเห็นตามด้วยกับคำเล่าลือโดยไม่มีเหตุผลว่า เป็นเหตุที่นำมาซึ่งความเจริญ เห็นด้วยกับการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

๒) แนวคิดเกี่ยวกับไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับไม่ถือมงคลตื่นข่าว เชื่อมงคล เชื่อกรรม สามารถแบ่งเป็น ๓ ประการ คือ (๑) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว (๒) เชื่อมงคล (๓) เชื่อกรรม ดังมีรายละเอียดดังนี้

๒.๑) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว

มงคล หมายถึง เหตุนำความสุขความเจริญมาให้ คือ สิ่งที่น่าความโชคดี ความสวัสดิและความสุขมาให้ตามปรารถนา^{๑๖๓} สิ่งที่เป็นวัตถุซึ่งชาวโลกถือว่าเป็นมงคล ได้แก่ สิ่งของ สัตว์ และต้นไม้บางชนิด เช่น มงคลแฝด ของขลัง ช้างเผือก ไบเงิน ไบทอง รวมถึงชื่อ กาลเวลา ฤกษ์ยาม เป็นต้น^{๑๖๔} การไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือการไม่ตื่นไปตามกระแสเลื่อนลอยไปกับสิ่งที่เป็ข่าวลือ โดยใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบในสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น เช่น การเห็นต้นไม้หรือสิ่งที่แปลกประหลาดผิดธรรมชาติ แล้วไม่ตื่นตระหนกไปตามกระแสนั้น เป็นต้น แต่ชาวพุทธเรามีข้อบกพร่องที่สำคัญอยู่อันหนึ่ง คือยังอ่อนแออยู่มาก ยังต้องการพึ่งช่างนอกอีกมากมายที่เป็นมงคลตื่นข่าว ทั้งที่พระพุทธเจ้า

^{๑๕๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๘๒๙.

^{๑๖๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๔๗๐.

^{๑๖๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๕.

^{๑๖๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๓๗๒.

^{๑๖๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา, หน้า ๗๓๕.

^{๑๖๔} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา, หน้า ๗๓๕.

ท่านสอนว่า อุบาสก อุบาสิกาที่ดีนั้นต้องไม่ถือมงคลตื่นข่าว ต้องเชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม แต่กลับเกิดตรงกันข้าม ถือมงคลตื่นข่าวมากกว่าถือกรรม เชื่อมงคลภายนอกมากกว่าเชื่อกรรม^{๑๖๕} การสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตนและอยู่กับตนเสมอว่า คนทำความดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วได้รับผลชั่ว ไม่ต้องพล่งพล่านไปกับความเชื่ออันงมงาย ทำให้เสียเวลาเสียเงินทองมากมายก็แก้ปัญหาอะไรไม่ได้ สุขทุกข์ของเราขึ้นอยู่กับกรรม คือการกระทำของเราหรือของสังคม จึงต้องแก้ไขที่ตัวเราหรือสังคม^{๑๖๖} ในทัศนะทางพระพุทธศาสนา ร่ำทรงและการทรงเจ้า จัดอยู่ในกลุ่มอุปาทาน ๔ ชนิด อัตตวาอุปาทาน และสัลลพอุปาทาน และเป็นเดรัจฉานวิชา แต่มีหลักธรรมหลายหมวดที่น่าจะส่งผลต่อแนวคิดเรื่องร่ำทรง คือ เรื่องโอปปาติกะ เรื่องเทพ เทวดา เรื่องสัตว์โลก เรื่องสังขารและวิญญาน และเรื่องกรรมกับการเกิดใหม่ ที่ยืนยันถึงการมีอยู่จริงของ ปรโลก และสวรรค์ อันเป็นสาระหลักของความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและพิธีทรงเจ้าเข้าผี^{๑๖๗}

๒.๒) เชื่อมงคล

มงคลที่เป็นข้อปฏิบัติ ต้องทำต้องปฏิบัติให้ได้จริงจึงจะเป็นมงคล^{๑๖๘} มงคล หมายถึง สิ่งที่ทำให้มีโชคดี ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุขความเจริญ มงคล ๓๘ หรือเรียกเต็มว่า อุดมมงคล หมายถึง มงคลอันสูงสุดมี ๓๘ ประการ ดังนี้

- (๑) อเสวนา จ พาลานํ ไม่คบคนพาล
- (๒) ปณฺธิตานุจเสวนา คบบัณฑิต
- (๓) ปุชา จ ปุชนียานํ บุชาคนที่ควรบูชา
- (๔) ปฏฺริฐเทสวาโส จ อยู่ในปฏฺริฐเทส อยู่ในถิ่นมีสิ่งแวดล้อมดี
- (๕) ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา ได้ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน ทำความดีเตรียมพร้อมไว้ แต่ต้น
- (๖) อตฺตสมมาปณฺธิ จ ตั้งตนไว้ชอบ
- (๗) พาหุสจฺจญฺจ เล่าเรียนศึกษามาก ทรงความรู้กว้างขวาง ใส่ใจสดับตรับฟังค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ
- (๘) สิปปญฺจ มีศิลปวิทยา ชำนาญในวิชาชีพของตน

^{๑๖๕} วศิน อินทสระ, ศรัทธากับปัญญาในพุทธศาสนา, หน้า ๑๖๓.

^{๑๖๖} วศิน อินทสระ, บนเส้นทางสีขาว, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เมตตาพราย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๓.

^{๑๖๗} พระเพียรวิทย์ อตฺตสนฺโต, “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่ำทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๖๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์, หน้า ๗๓๕.

- (๙) วินโย จ สุกฺกิชฺโธ มีระเบียบวินัย ได้ฝึกอบรมตนไว้ดี
 (๑๐) สุภาสิตา จ ยา วาจา วาจาสุภาสิต รู้จักใช้วาจาพูดให้เป็นผลดี
 (๑๑) มาตาปิตุอุปภูฏานํ บำรุงมารดาบิดา
 (๑๒-๑๓) ปุตตทารสส สงคโห = ปุตตสงคห สงเคราะห์บุตรและ

ทารสงคห สงเคราะห์ภรรยา

- (๑๔) อนากุลา จ กมมนตา การงานไม่อาภูล
 (๑๕) ทานญจ รู้จักให้ เพื่อแผ่แบ่งปัน บริจาคสงเคราะห์และบำเพ็ญ

ประโยชน์

- (๑๖) ธมฺมจริยา จ ประพฤติธรรม, ดำรงอยู่ในศีลธรรม
 (๑๗) ญุตกานญจ สงคโห สงเคราะห์ญาติ
 (๑๘) อนวชฺชานิ กมฺมานิ การงานที่ไม่มีโทษ กิจกรรมที่ดีงาม เป็น

ประโยชน์ ไม่เป็นทางเสียหาย

- (๑๙) อารตี วิรตี ปาปา เว้นจากความชั่ว
 (๒๐) มชฺชปานา จ สญฺญโม เว้นจากการดื่มน้ำเมา
 (๒๑) อปฺปมาโท จ ฌเมสุ ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลาย
 (๒๒) คารโว จ ความเคารพ การแสดงออกที่แสดงถึงความเป็นผู้รู้จักถึง

คุณค่าของบุคคล สิ่งของหรือกิจการนั้นๆ และรู้จักให้ความสำคัญและความใส่ใจเอื้อเฟื้อโดยเหมาะสม

- (๒๓) นิวาโต จ ความสุภาพอ่อนน้อม ถ่อมตน
 (๒๔) สนฺตุฏฺฐิ จ ความสันโดษ ความเอิบอิ่มพอใจในผลสำเร็จที่ได้สร้างขึ้น
 หรือในปัจจัยลาภที่แสวงหามาได้ ด้วยเรี่ยวแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรม

- (๒๕) กตญฺญตา มีความกตัญญู
 (๒๖) กาเลน ธมฺมสฺสวณํ ฟังธรรมตามกาล หาโอกาสแสวงหาความรู้

ในเรื่องที่แสดงหลักความจริง

- (๒๗) ขนฺตี จ มีความอดทน
 (๒๘) โสวจสฺสตา เป็นผู้วาง่ายสอนง่าย
 (๒๙) สมณานญจ ทสสนํ พบเห็นสมณะ, เยี่ยมเยือนเข้าหาท่านผู้สงบบิเลส
 (๓๐) กาเลน ธมฺมสากัจฉา สนทนาธรรมตามกาล หาโอกาสสนทนา

ถกเถียงเกี่ยวกับหลักความจริงและหลักความถูกต้องดีงาม

- (๓๑) ตโป จ มีความเพียรเพากิเลส รู้จักบังคับควบคุมตน ไม่ปรนเปรอ

ตามใจอยาก

(๓๒) พรหมจริยญจ ประพฤติพรหมจรรย์ ดำเนินตามอริยมรรค การรู้จักควบคุมตนในทางเพศ หรือถือเมณวินิตตามควร

(๓๓) อริยสัจจาทสสน์ เห็นอริยสัจ, เข้าใจความจริงของชีวิต

(๓๔) นิพพานสัจฉิกิริยา จ ทำพระนิพพานให้แจ้ง บรรลุนิพพาน

(๓๕) ฌฏฐสส โลกธมเมหิ จิตตํ ยสส น กมปติ ถูกโลกธรรม จิตไม่หวั่นไหว

(๓๖) อโสภํ จิตไร้เศรร้า

(๓๗) วิรชํ จิตปราศจากธุลี

(๓๘) เขมํ จิตเกษม^{๑๖๙}

๒.๓) เชื่อกรรม

กรรม การกระทำ หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือทำด้วยความตั้งใจหรือตั้งใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม การกระทำที่ดีเรียกว่า กรรมดี ที่ชั่วเรียกว่า กรรมชั่ว^{๑๗๐}

หลายคนคิดว่ากฎแห่งกรรมไม่มีจริง จนถึงกับประชดประชันว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป ด้วยเห็นว่าคนทำกรรมชั่วได้รับผลเป็นคนร่ำรวย เป็นคนมีวาสนา มีคนเคารพยกย่อง ตรงข้ามกับคนที่ทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ขยันขันแข็ง กลับต้องมีชีวิตที่ยากลำบากหรือคนที่ทำงานไม่เป็น เลี้ยงงาน ประจบสอพลอกลับได้เลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง

กรรมให้ผลไม่เหมือนกัน ให้ผลทันเวลาและให้ผลระยะยาวต่อไป ฉะนั้นทุกคนจึงมีโอกาสรับกรรมไม่เหมือนกัน ความดีที่ทำไว้ครั้งนั้นยังไม่มาถึง ความชั่วหนักกว่าก็มาให้ผลก่อนส่วนความดีนั้นเขาก็จะให้ผลในภายหลังคนที่เชื่อเรื่องกรรม ย่อมสามารถอดทน ยอมรับความทุกข์ยากลำบาก ความผิดหวัง ขมขื่น และเคราะห์ที่เกิดแก่ตนได้ ไม่ตีโพยตีพายว่าโลกไม่มีความยุติธรรม ทำดีต้องได้รับผลดีแน่นอน และทำชั่วก็จะต้องได้รับผลชั่วอย่างหนีไม่พ้น กรรมบางอย่างอาจให้ผลในชาตินี้ บางอย่างอาจให้ผลในชาติหน้า หรือชาติต่อไป เช่นเดียวกับการปลูกพืชบางอย่างที่ให้ผลในไม่กี่เดือน บางอย่างก็เป็นปี^{๑๗๑}

สรุปความว่า อุบาสกอุบาสิกาที่ตินั้นต้องไม่ถ่อมมงคลตื่นข่าว ต้องเชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม การสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นในตนและอยู่กับตนเสมอว่า คนทำความดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วได้รับผลชั่ว และมงคลที่เป็นข้อปฏิบัติ ตามหลักพระพุทธศาสนา หมายถึง ธรรมที่นำมาซึ่งความสุข ความเจริญ มี ๓๘ ประการ

^{๑๖๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๔๔-๒๔๖.

^{๑๗๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓.

^{๑๗๑} หลวงพ่อจรัญ ฐิตธมฺโม, ความเชื่อเรื่องกรรม, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.sta.onab.go.th/download/b2.doc [๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๗].

๒.๓.๔ ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนา

๑) ความหมายของการไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนา

๑.๑) ความหมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ทักษิณา หมายถึง ทานที่ให้โดยเชื่อกกรรมและผลแห่งกรรม หรือไทยธรรมที่ถวายแก่ท่านผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ เพื่อประโยชน์แก่เปตชน^{๑๗๒} คัมภีร์พระไตรปิฎกได้แสดงความบริสุทธิ์แห่งทักษิณาไว้ ๔ อย่าง คือ (๑) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก (ผู้ให้) แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก (ผู้รับ) (๒) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก (๓) ทักษิณาที่ไม่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก (๔) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก^{๑๗๓} และพระสงฆ์สาวกของตถาคต ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล^{๑๗๔} พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก บัณฑิตกล่าวว่า เลิศกว่าหมู่หรือคณะเหล่านั้น บุคคลผู้เลื่อมใสในสงฆ์ เชื่อว่าเลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ และวิบากที่เลิศย่อมมีแก่บุคคลผู้เลื่อมใสในสิ่งที่เลิศ^{๑๗๕}

สรุปความว่า ทักษิณา หมายถึง ทานที่ถวายแก่ท่านผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ เพื่อประโยชน์แก่เปตชน คัมภีร์พระไตรปิฎกได้แสดงความบริสุทธิ์แห่งทักษิณาไว้ ๔ อย่าง คือ (๑) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก (ผู้ให้) แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก (ผู้รับ) (๒) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายปฎิคาหก แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก (๓) ทักษิณาที่ไม่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก (๔) ทักษิณาที่บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฎิคาหก และอริยบุคคล ๘ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญอันยอดเยี่ยมของโลก

๑.๒) ความหมายของนักวิชาการ

๑.๒.๑) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของทักษิณาไว้ในพจนานุกรม ฉบับประมวลศัพท์ว่า ทักษิณา หมายถึง ทานเพื่อผลอันเจริญ, ของทำบุญ^{๑๗๖}

^{๑๗๒} ขุ.เปต. (ไทย) ๒๖/๕๖๗/๒๕๙.

^{๑๗๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๓๑/๒๙๕.

^{๑๗๔} ๘ บุคคล ได้แก่ (๑) บุคคลผู้เป็นพระโสดาบัน (๒) บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล (๓) บุคคลผู้เป็นพระสกทาคามี (๔) บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล (๕) บุคคลผู้เป็นพระอนาคามี (๖) บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามีผล (๗) บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์ (๘) บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอรหัตตผล, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๖๕.

^{๑๗๕} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๙๐/๔๖๒.

^{๑๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๒๖.

๑.๒.๒) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของทักษิณาไว้ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนาว่า ทักษิณา หมายถึง เหตุเป็นเครื่องเจริญด้วยโภคสมบัติ เป็นต้น คือ ทำให้เกิดความเจริญความรุ่งเรืองใช้ว่า ทักษิณา ก็มี

ทักษิณา เป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก เช่น หมายถึงทาน ของขวัญ รางวัล ค่าธรรมเนียมครู สิ่งที่ให้เพื่อชดใช้หรือล้างบาป สิ่งที่ให้เพื่อให้เกิดผลเป็นความเจริญรุ่งเรือง เป็นความสุข

ทักษิณา ในคำวัด หมายถึง ทานหรือของทำบุญที่ถวายเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายหรือสัตว์ที่ได้รับทุกข์ทรมานเป็นเปรต เพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทรมานหรือภาวะที่คับแค้นในทุคติ แล้วมีความสุขมีความเจริญขึ้น เรียกเต็มว่า ทักษิณาทาน^{๑๗๗}

๑.๒.๓) ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของทักษิณาไว้ว่า ทักษิณา หมายถึง ของทำบุญ^{๑๗๘}

๑.๒.๔) วคิน อินทสระ ได้ให้ความหมายของไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้ว่า ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้ หมายถึง ไม่ถือเอานักบวชนอกพระพุทธศาสนาเป็นทักษิณียบุคคลของตน แต่จะเอื้อเพื่อช่วยเหลือในฐานะสังคมสงเคราะห์กันน่าจะทำได้^{๑๗๙}

ตามที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ตลอดจนนักวิชาการได้ให้ความหมายของทักษิณาไว้ พอจะสรุปได้ว่า ทักษิณา หมายถึง ทานเพื่อผลอันเจริญทานหรือของทำบุญที่ถวายเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายหรือสัตว์ที่ได้รับทุกข์ทรมานเป็นเปรต เพื่อให้พ้นจากความทุกข์ทรมานหรือภาวะที่คับแค้นในทุคติ แล้วมีความสุขมีความเจริญขึ้น เรียกเต็มว่า ทักษิณาทาน และไม่ถือเอานักบวชนอกพระพุทธศาสนาเป็นทักษิณียบุคคลของตน แต่จะเอื้อเพื่อช่วยเหลือในฐานะสังคมสงเคราะห์กันน่าจะทำได้

๒) แนวคิดเกี่ยวกับไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนานี้

ทักษิณา ตามความหมายเดิมในศาสนาพราหมณ์ หมายถึง ค่าตอบแทนการประกอบพิธีเฉพาะอย่างยิ่งพิธีบูชาขวัญ มีสัตว์ทั้งหลาย เหล่าสาวสวयญวารี ตลอดจนที่ดินหรือดินแดนบางส่วนในราชอาณาจักร ยิ่งเป็นพิธีที่ยิ่งใหญ่ขึ้นเท่าใด ทักษิณาก็มีมูลค่ามากมายมหาศาลขึ้นเพียงนั้น^{๑๘๐}

ทักษิณานุปทาน หรือ ทักษิณานุพทาน เป็นพิธีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้ว นิยมปฏิบัติกันคือ ในงานฉลองหรืองานวันเกิด นิยมนำอัฐิของบรรพบุรุษหรือ

^{๑๗๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา, หน้า ๒๔๔.

^{๑๗๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒, หน้า ๕๑๗.

^{๑๗๙} วคิน อินทสระ, ศรัทธากับปัญญาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๐๘.

^{๑๘๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๒๘๑.

ของอุปัชฌาย์อาจารย์มาทำพิธีบังสุกุลกรวดน้ำอุทิศ ส่วนกุศลไปให้เพื่อแสดงถึงความกตัญญูตเวที ส่วนกุศลไปให้เพื่อแสดงถึงความกตัญญูตเวทีก่อนแล้วจึงทำพิธีบุญเพื่อตัวเองในภายหลัง^{๑๘๑}

เขตบุญหมายถึงพระอริยบุคคล ๘ คือ ท่านผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกทาคามีมรรค สกทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค และพระอรหันต์ พระอริยบุคคลเหล่านี้มีอยู่แต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ควรแสวงหาในศาสนาอื่นๆ เพราะในศาสนาอื่นไม่มี เมื่ออุบาสกจะแสวงหาเขตบุญ จึงควรแสวงหาแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ควรแสวงหาในศาสนาอื่น เพราะในศาสนาอื่นไม่มี^{๑๘๒}

เมื่ออุบาสกอุบาสิกาได้ประกาศตนยอมรับนับถือพระรัตนตรัยแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะไปประกอบพิธีทางศาสนาอื่น ส่วนการแสวงหาบุญของชาวพุทธนั้น สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสโม) กล่าวว่า การแสวงหาบุญนั้น ต้องแสวงหาอย่างถูกต้อง บุญที่เกิดจากการบำเพ็ญบารมีมี ๑๐ ประการ มี ทาน ศีล ภาวนา อุเบกขา เมตตา เป็นต้น ซึ่งใน ๑๐ ประการนั้น ปัญญาเป็นบารมีขั้นสูงสุด^{๑๘๓} แม้แต่การเคารพบูชานักบวชในศาสนาอื่นๆ บางอย่างก็ไม่ควร

การบูชา เมื่อถือเอาความหมายตามภาษาไทยแล้ว คำว่า บูชา หมายถึง การยกย่องสรรเสริญ เป็นต้น ส่วนทางศาสนา คำว่า บูชา หมายถึง การทำสักการะ เคารพบนอบและไหว้ชื่อว่าบูชา^{๑๘๔} ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องการบูชา มี ๒ อย่าง คือ (๑) อามิสบูชา การบูชาด้วยอามิส (๒) ธัมมบูชา การบูชาด้วยธรรม^{๑๘๕}

ปิ่น มุทุกันต์ ได้อธิบายไว้ว่า การบูชาหมายถึงการปฏิบัติ ๓ อย่าง คือ (๑) ปัดภัยหะ คือการยกย่องเชิดชูสนับสนุน เชียร์ (๒) สักการะ คือการบูชาด้วยสิ่งของมีดอกไม้ธูป เทียน โคมไฟ ธงทิว

^{๑๘๑} วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี, **ทักษิณานุประทาน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/ทักษิณานุประทาน> [๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๗].

^{๑๘๒} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, **ธรรมวิภาคและคิปปิปฏิบัติฉบับมาตรฐาน**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๓๕), หน้า ๑๙๒-๑๙๔.

^{๑๘๓} Toudhamma, **การแสวงหาบุญ**, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <https://www.facebook.com/TouDhamma/posts/613110375384290> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๗]

^{๑๘๔} พระสิริมังคลาจารย์, **มงคลดลที่ปณียา ปฐโม ภาโค**, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๗๕, มหามกุฏราชวิทยาลัย. **มงคลดลที่ปณียา แปล เล่ม ๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๑๑๒, อ้างใน พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๔.

^{๑๘๕} อ.ทก. (ไทย) ๒๐/๑๕๗/๑๒๔.

และอื่นๆ ตามความนิยม (๓) สัมมานะ คือการบูชาด้วยการยอมรับนับถือ เช่น ชาวพุทธยอมรับนับถือ พระรัตนตรัย ชาวคริสต์ยอมรับนับถือพระเยซู หรือพระเยซู เป็นต้น^{๑๘๖}

การเคารพและปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่นมิได้เป็นข้อห้ามในพระพุทธศาสนา เช่น กรณีของสีหเสนบดีแห่งแคว้นเวสาลี ซึ่งนับถือศาสนาโคณณนาฏบุตร (ศาสนาเชน) มาเฝ้าและสนทนากับพระพุทธเจ้าแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส ประกาศตนเป็นอุบาสกไม่เปลี่ยนใจ พระพุทธองค์ทรงขอให้สีหเสนบดีเคารพและอุปถัมภ์ศาสนาเชนดังเดิม^{๑๘๗}

สรุปว่า ผู้ควรแก่ทักษิณา ได้แก่ พระอริยบุคคล ๘ มีพระโสดาบัน เป็นต้น พระอริยบุคคลเหล่านี้มีอยู่แต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ควรแสวงหาในศาสนาอื่นๆ เมื่ออุบาสกอุบาสิกาได้ประกาศตนยอมรับนับถือพระรัตนตรัยแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะไปประกอบพิธีทางศาสนาอื่น แต่การเคารพและปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่นมิได้เป็นข้อห้ามในพระพุทธศาสนา

๒.๓.๕ ทำอุปการะในศาสนานี้ก่อน

๑) ความหมายของการทำอุปการะในศาสนานี้ก่อน

๑.๑) ความหมายในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ทำอุปการะ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง ทำกิจที่เป็นกุศลมีการให้ทาน เป็นต้น^{๑๘๘} ทาน เป็นหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ และบุญกิริยาวัตถุมี ๓ คือ (๑) ทานมัย ทำบุญด้วยการให้ปันทรัพย์สิ่งของ (๒) ศีลมัย ทำบุญด้วยการรักษาศีล หรือประพฤติดีปฏิบัติชอบ (๓) ภาวนามัย ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา คือ ฝึกอบรมจิตใจให้เจริญด้วยสมาธิและปัญญา^{๑๘๙} ทำอุปการะนอกศาสนาก่อน หมายถึง ให้เครื่องไทยธรรมแก่เดียรธีย์ก่อนแล้วจึงถวายแก่ภิกษุในภายหลัง^{๑๙๐}

สรุปความว่า ทำอุปการะ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง ทำกิจที่เป็นกุศลมีการให้ทาน เป็นต้น ทาน เป็นหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ และบุญกิริยาวัตถุมี ๓ คือ (๑) การให้ทาน (๒) การรักษาศีล และ (๓) การเจริญภาวนา ทำอุปการะนอกศาสนาก่อน หมายถึง ให้เครื่องไทยธรรมแก่เดียรธีย์ก่อนแล้วจึงถวายแก่ภิกษุในภายหลัง

^{๑๘๖} ปิ่น มุฑกันต์, มงคลชีวิตภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๒), หน้า ๑๖๐. อ้างใน พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๙.

^{๑๘๗} วิโรจน์ นาคชาตรี, “หลักการปฏิบัติต่อผู้นับถือศาสนาอื่น ตามคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), หน้า ๙๐.

^{๑๘๘} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๙๒.

^{๑๘๙} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๖๐/๔๑๕.

^{๑๙๐} อด.สตุตถก. (ไทย) ๒๓/๒๙/๔๕.

๑.๒) ความหมายของนักวิชาการ

๑.๒.๑) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของอุปการะไว้ในพจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์ไว้ว่า อุปการะ หมายถึง ความเกื้อหนุนช่วยเหลือ โดยถือเป็นสำคัญอันดับแรก การอุปถัมภ์บำรุงเกื้อกูลนับถือรับใช้ที่กระทำโดยตั้งใจให้มีความสำคัญนำหน้าหรือก่อนอื่น^{๑๙๑}

๑.๒.๒) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของอุปการะไว้ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ไว้ว่า อุปการะ แปลว่า การเข้าไปทำการช่วยเหลือ การเข้าไปบริการ ใช้คู่กับคำว่า ปฏิการะ คือการสนองคุณ การตอบแทนบุญคุณ

อุปการะ หมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูลการอุดหนุนค้ำจุน การสงเคราะห์อนุเคราะห์ การให้บริการ กล่าวคือ การทำความดีแก่ผู้อื่นโดยมุ่งให้เขาได้รับประโยชน์ มีความสุข มีความพอใจ มีความเจริญก้าวหน้า หรือให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้

อุปการะ เป็นการจัดเป็นคุณความดีอย่างหนึ่ง จึงเรียกว่า อุปการคุณ ก็มี ซึ่งทำให้ผู้ที่ได้รับเกิดความซาบซึ้งใจ เกิดความนึกในพระคุณและปฏิการะตอบแทนด้วยวิธีที่ชอบธรรมตามควรตามโอกาส^{๑๙๒}

๑.๒.๓) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของอุปการะไว้ว่า อุปการะ หมายถึง ความช่วยเหลือเกื้อกูล, ความอุดหนุน^{๑๙๓}

๑.๒.๔) วศิน อินทสระ ได้ให้ความหมายของทำอุปการะในศาสนานี้ว่า ทำอุปการะในศาสนานี้ หมายถึง มีจิตใจเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อพระสงฆ์ ด้วยการถวายปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค ตามกำลังความสามารถของตน อุบาสก อุบาสิกา คือชาวพุทธชายหญิง ควรชวนชวนในทาน ศีล และภาวนา ให้ต่อเนื่อง เพื่อบรรณบ่มนิสัยของตนให้ตั้งงาม จุติหมายปลายทางของการบำเพ็ญคุณความดี คืออุปนิสัยอันตั้งงามหรือความเลอเลิศแห่งอุปนิสัย^{๑๙๔}

๑.๒.๕) พระมหาธรรมรัต อริยธมโม ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง การนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรม ๕ ประการไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของนักศึกษาวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราชว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้ห้ามอุบาสกทำบุญในศาสนาอื่น แต่ท่านกำหนดคุณสมบัตินี้ไว้ว่า อุบาสกที่ดีนั้น เมื่อจะทำบุญกุศลที่ควรทำมิให้ท่าน เป็นต้น ก็ควรทำในพระพุทธศาสนา ก่อน เช่น มีผู้มาบอกบุญบูรณะโบสถ์กับสุหระว่า อุบาสกควรบริจาคสร้างหรือบูรณะโบสถ์ในพระพุทธศาสนา ก่อน ภายหลังจะบริจาคสร้างหรือบูรณะสุหระอีกท่านไม่ห้าม แต่ให้บริจาค

^{๑๙๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘๐.

^{๑๙๒} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์, หน้า ๑๓๙๕.

^{๑๙๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๓๘๕.

^{๑๙๔} วศิน อินทสระ, ศรัทธากับปัญญาในพระพุทธศาสนา, หน้า ๑๑๑.

เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในฐานะที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน แต่มิใช่ให้ในฐานะเพื่อแสวงหาบุญหรือเพื่อทำบุญ^{๑๙๕}

ตามที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) และนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของอุปัการะไว้พอสรุปได้ว่า อุปัการะ หมายถึง ความเกื้อหนุนช่วยเหลือ โดยถือเป็นสำคัญอันดับแรก การทำความดีแก่ผู้อื่นโดยมุ่งให้เขาได้รับประโยชน์ อุปัการะเป็นการจัดเป็นคุณความดีอย่างหนึ่ง จึงเรียกว่า อุปัการคุณ ก็มี ทำอุปัการะในศาสนา นี้ หมายถึง มีจิตใจเอื้อเพื่อเกื้อกูลต่อพระสงฆ์ ด้วยการถวายปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค ตามกำลังความสามารถของตน อุบาสกอุบาสิกา ควรชวนชวนในทาน ศีล และภาวนาให้ต่อเนื่อง เพื่ออบรมบ่มนิสัยของตนให้ดีงาม พระพุทธศาสนาไม่ได้ห้ามอุบาสกทำบุญในศาสนาอื่น แต่ให้บริจาคเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในฐานะที่อยู่ร่วมสังคมเดียวกัน แต่มิใช่ให้ในฐานะเพื่อแสวงหาบุญหรือเพื่อทำบุญ

๒) แนวคิดเกี่ยวกับทำอุปัการะในศาสนานี้ก่อน

ทำอุปัการะในศาสนานี้ก่อน คือ ชวนชวนในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา เช่น ตักบาตรทุกเช้า ไปวัดทำบุญ ฟังธรรม ปฏิบัติธรรมทุกวันพระ หรือวัดหยุด สนับสนุนการสร้างวัด ซ่อมแซมบำรุงวัด การพิมพ์หนังสือธรรมแจกเป็นธรรมทาน เป็นต้น^{๑๙๖}

การทำนุบำรุงและส่งเสริมพระศาสนานี้ ไม่มีทางใดจะดีจะตรง จะสำคัญยิ่งไปกว่า การธำรงรักษาความบริสุทธิ์บริบูรณ์พระธรรมวินัยทั้งในด้านปริยัติและในด้านปฏิบัติ”^{๑๙๗} ถ้าจะรักษาพระพุทธศาสนาในไทยให้เจริญมั่นคง ต้องฟื้นฟูกำลังชุมชนพุทธในชนบทขึ้นมาให้ได้ . . . ชุมชนพุทธนี้ แต่ละชุมชนมีวัดเป็นศูนย์กลาง พระสงฆ์ทุกแห่งทั่วประเทศมีพระธรรมวินัยเป็นหลัก ประชาชนชาวบ้านไม่ว่าอยู่ที่ไหนก็มีศรัทธาในเรื่องบุญเรื่องกุศล และเชื่อถือปฏิบัติอยู่ในหลัก ทาน ศีลภาวนา เมื่อชาวบ้านฟังพระสอน ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องอยู่ในศีลธรรม ก็รักษาชุมชนนั้นไว้ได้ สังคมก็มี

^{๑๙๕} พระมหาธรรมรัต อริยธมโม, “การนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรม ๕ ประการไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของนักศึกษาวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยญาณสังวร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕.

^{๑๙๖} bloggong, **อุบาสกธรรม ๕ ประการ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.bloggong.com/viewdiary.php?id=d-club&month=06-2010&date=08&group=21&gblog=1> [๒๗ กันยายน ๒๕๕๗].

^{๑๙๗} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, **ประมวลพระบรมราโชวาทด้านศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ชมรมศิษย์กรรมฐาน. พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๙) หน้า ๔๙.

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และร่มเย็นเป็นสุข^{๑๙๘} เมื่อญาติโยมอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์พอดีก็ทำให้พระสงฆ์สามารถทำกิจ . . . คือเล่าเรียน ปฏิบัติและเผยแผ่สั่งสอนได้เต็มที่ เมื่อพระสงฆ์ทำหน้าที่ของตนดีแล้ว พระศาสนาดำรงอยู่ ก็ทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน ฉะนั้นญาติโยมที่อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ก็คือได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จึงถือว่ามีส่วนร่วมในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาด้วย”^{๑๙๙} ในการบำรุงพระศาสนานั้นจะบำรุงให้ถูกตัวศาสนาจริง ๆ แล้วก็คือตัวเองรับปฏิบัติธรรมะให้ถูกให้ตรงเสียโดยเร็ว นั่นคือการบำรุงพระศาสนาที่ถูกต้อง^{๒๐๐}

สรุปความว่า ทำอุปการะในศาสนานี้ก่อน คือ ขวนขวายในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา การทำนุบำรุงและส่งเสริมพระศาสนานั้น ไม่มีทางใดจะดีจะตรง จะสำคัญยิ่งไปกว่าการธำรงรักษาความบริสุทธิ์บริบูรณ์พระธรรมวินัยทั้งในด้านปริยัติและในด้านปฏิบัติ เมื่อญาติโยมอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์พอดีก็ทำให้พระสงฆ์สามารถทำกิจ คือเล่าเรียน ปฏิบัติและเผยแผ่สั่งสอนได้เต็มที่ เมื่อพระสงฆ์ทำหน้าที่ของตนดีแล้ว พระศาสนาดำรงอยู่ ก็ทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชน ฉะนั้นญาติโยมที่อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ก็คือได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จึงถือว่ามีส่วนร่วมในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาด้วย ในการบำรุงพระศาสนานั้นจะบำรุงให้ถูกตัวศาสนาจริงๆ แล้วก็คือตัวเองรับปฏิบัติธรรมะให้ถูกให้ตรงเสียโดยเร็ว นั่นคือการบำรุงพระศาสนาที่ถูกต้อง

๒.๔ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการนำหลักอุบาสกธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชมรมอุบาสก อุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ อธิบายไว้ในหนังสือ คำถามคำตอบศีลสมาธิปัญญาและอุบาสกปฏิบัติว่า คฤหัสถ์ชนผู้มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เพราะได้ฟังธรรมเทศนาแต่จำเพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเจ้า หรือเพราะได้ฟังแต่พุทธสาวก แลพุทธศาสนิกบัณฑิตอื่นๆ แล้วถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึก ขยายชื่อว่าอุบาสก หญิงชื่อว่าอุบาสิกา แปลว่าผู้เข้านั่งใกล้พระรัตนตรัยด้วยใจของตน^{๒๐๑}

^{๑๙๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๙๔.

^{๑๙๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ชีวิตที่สมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^{๒๐๐} พุทธทาสภิกขุ, การบำรุงพระศาสนา, (นนทบุรี: ศูนย์สืบอายุพระพุทธศาสนาวัดชลประทานรังสฤษฎ์, ม.ป.ป.), หน้า ๒๗.

^{๒๐๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, คำถามคำตอบศีลสมาธิปัญญาและอุบาสกปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๖๔.

๒.๔.๒ พระพิมลธรรม เขมจารี อธิบายไว้ในหนังสือ เบญจศีล ว่า การที่จะตั้งแบบแผนสำหรับประพฤตินั้นย่อมกำหนดลงได้แต่เพียงความประพฤติด้วยกายกับวาจาเป็นที่ตั้ง ไม่ลำพังในใจส่วนเดียว การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ทำชู้ พุดบด ตีเม่น้ำเมา ทั้ง ๕ อย่างนี้ ท่านเรียกว่าเวร เพราะผู้ใดกระทำความผิดแล้วผู้นั้นชื่อว่า ก่อเวรใส่ตนเอง และเรียกว่า บาป เพราะทำผู้นั้นให้เลวทราม^{๒๐๒}

๒.๔.๓ ลักษณะวัด ปาละรัตน อธิบายไว้ในวารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์ เรื่อง ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ว่า ศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญในการนับถือศาสนา และกำหนดให้ผู้ที้นับถือศาสนานั้นจะต้องมีศรัทธาหรือความเชื่อในลักษณะนี้ . . . ศรัทธามีอยู่ ๒ แบบ คือ ศรัทธาที่เป็นความเชื่อตั้งไปโดยไม่ได้อภิปรายเหตุผลที่เรียกว่า อมูลิกาศรัทธา กับศรัทธาที่เป็นความเชื่อด้วยเหตุผลที่พิจารณาและเห็นจริงแล้วหมดความลังเลสงสัยที่เรียกว่า อาการวดีศรัทธา โดยอมูลิกาศรัทธานั้นจะเป็นความเชื่อที่ยังคลอนแคลนไม่มั่นคงเพราะเป็นการเชื่อโดยอาศัยปัจจัยภายนอกแต่อาการวดีศรัทธานั้นจะเป็นความเชื่อที่มั่นคงเพราะอาศัยสิ่งภายนอกอื่นอีกเนื่องจากได้ใช้ปัญญาพิจารณาตามเหตุผลและข้อเท็จจริงแล้ว . . . ศาสนาพุทธได้ให้หลักการไว้ว่า ไม่ได้ให้ด่วนเชื่อโดยงมงายและไม่ยอมรับสิ่งใดๆ โดยสักแต่เชื่อแต่ให้ใช้ปัญญาพิจารณาตามเหตุผลและข้อเท็จจริงเสียก่อน ต่อเมื่อเห็นว่ามีความสมควรแล้วจึงเชื่อ^{๒๐๓}

๒.๔.๔ คุณ โทชนันท์ และเรณู ศรีภาค ได้อธิบายไว้ในวารสารศูนย์วิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เรื่อง การบำเพ็ญศีลบารมี ว่า ถ้าบุคคลปรารถนาจะเลิกความชั่ว และประกอบด้วยศีลจะพรุ่งพลาญและทอดยอ ผู้มีศีลใช้ความพากเพียรอย่างจริงจังเพิ่มพูนศรัทธาย่อมเป็นผู้ที่มีความพากเพียรถึงพร้อมด้วยศรัทธา บุคคลควรรักษาศีลของตนอย่างสุดความสามารถเหมือนมดระวังไข่ เหมือนจามรีรักษาหางของมัน เหมือนคนที่รักษาลูกโหนดดวงตาข้างเดียวของเขาเหมือนนักประดาน้ำรักษาดิน เหมือนคนจรรักษาทรัพย์สมบัติของเขาและเหมือนชาวประมงรักษาเรือของตนควรเทิดทูนรักษาศีลที่ได้สมานทานให้เคร่งครัดยิ่งกว่าสิ่งเหล่านั้น^{๒๐๔}

๒.๔.๕ พระครูสังฆรักษ์ชีพ ธมมเตโช ได้อธิบายไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ศีลเพื่อการบรรลุลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ว่า การปฏิบัติตามหลักศีลที่มีองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุลุธรรม คือ สีลสิกขา จิตตสิกขา (สมาธิ) และปัญญาสิกขา เป็นตัวช่วยในการบรรลุลุธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กันที่ทำงานร่วมกัน แบบสัมพันธ์อาศัยซึ่งกันและกันเป็นกระบวนการ และองค์ประกอบทางสิกขา ๓ หรือ โดยทางธรรมก็คือ “มีศีลเป็นพื้นฐาน มีสมาธิเป็น

^{๒๐๒} พระพิมลธรรม เขมจารี, **เบญจศีล**, (พระนคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์, ๒๔๗๘), หน้า ๑๒.

^{๒๐๓} ลักษณะวัด ปาละรัตน, “ศรัทธาในพระพุทธศาสนา”, **วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์**, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – ธันวาคม ๒๕๕๒): ๒.

^{๒๐๔} คุณ โทชนันท์ และเรณู ศรีภาค, “การบำเพ็ญศีลบารมี”, **วารสารศูนย์วิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๕๖): ๗๗-๗๘.

กำลัง มีการเห็นแจ้งแห่งตลอด ปัญญา (วิปัสสนา) ซึ่งเป็นตัวการกระทำอย่างที่ไม่อาจจะแยกกันได้” จะต้องอาศัยธรรม ๓ ประการเหล่านี้ทำงานร่วมกันแบบสัมพันธ์กันไปตามลำดับ จึงจะได้ความรู้ที่ถูกต้องเป็นจริง เป็นความรู้หรือปัญญาชั้นโลกุตตระ ที่สามารถทำให้บรรลุเป้าประสงค์ คือ ความหลุดพ้นจาก กิเลสอาสวะได้ คือ เรียกว่าเป็นขบวนการของไตรสิกขาเพื่อบุคคลผู้ประเสริฐได้ บรรลุธรรมตามหลักของพระพุทธศาสนามี ๔ ประเภท คือ (๑) ประเภทพระโสดาบัน (๒) ประเภทพระสกิทาคามี (๓) ประเภทพระอนาคามี และ (๔) ประเภทพระอรหันต์^{๒๐๕}

๒.๔.๖ พระครูโสภณธรรมรัตน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของครูใน สังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า

๑) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยภาพรวมมีความคิดเห็นแต่ละด้าน ดังนี้ (๑) ด้านพื้นฐานชีวิตพบว่า ระดับการนำหลักธรรมไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีการนำหลักเบญจศีลไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ยกเว้นข้อเกี่ยวกับเพียรพยายามระวังที่จะให้ศีลที่สมาทานแล้วไม่บกพร่อง และข้อเกี่ยวกับปฏิบัติตามเจตนาที่จะไม่ละเมิดการพูดเท็จในระดับน้อย และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในเบญจธรรมพบว่า มีระดับของการนำหลักธรรมไปปฏิบัติสำคัญอย่างยิ่งอยู่ในระดับมาก ยกเว้นข้อเกี่ยวกับตั้งใจเจตนาไม่ละเมิดลูกเมียผู้อื่นอยู่ในระดับปานกลางและข้อเกี่ยวกับเพียรพยายาม สรรวมในกามารมณ์อยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อในเบญจธรรมพบว่า มีระดับของการนำหลักธรรมไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และข้อเกี่ยวกับเพียรพยายามสรรวมในกามารมณ์อยู่ในระดับน้อย (๒) ด้านมงคลชีวิต โดยภาพรวมครูมีระดับของการนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้นข้อเกี่ยวกับพูดแต่คำจริงคำน่ารัก และคำมีประโยชน์อยู่ในระดับน้อย

๒) เปรียบเทียบระดับของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของครูในสังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช (๑) ความคิดเห็นของครูที่มีเพศต่างกันพบว่า มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยภาพรวมแตกต่างกันทั้ง ๒ ด้าน โดยเพศหญิงมีการนำหลักธรรมไปปฏิบัติมากกว่าเพศชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ (๒) ความคิดเห็นของครูที่มีอายุแตกต่างกันพบว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของครูในสังกัดเทศบาลระหว่างการนำหลักธรรมด้านพื้นฐานชีวิตไม่มีความแตกต่างกัน (๓) ความคิดเห็นของครูที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันพบว่า ครูในสังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช

^{๒๐๕} พระครูสังฆรักษ์ชีพ ธรรมเดโช, “การศึกษาวิเคราะห์ศีลเพื่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๘.

ที่มีการศึกษาต่างกัน มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน^{๒๐๖}

๒.๔.๗ พระมหาถวิล เตชะคำ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อุบาสกในพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า อุบาสกมาจากคนทุภะวรรณะที่ศรัทธาเลื่อมใสพระรัตนตรัย แล้วประกาศตนว่านับถือพระรัตนตรัย อุบาสกบางกลุ่มสามารถบรรลุผลได้เหมือนบรรพชิต คือ เมื่อได้พบพระพุทธเจ้าหรือพระสาวกได้ฟังพระธรรมเทศนาโดยมากได้แก่ เรื่องอนุปปกัณเฑาะและอริยสัจ ๔ แล้วตั้งใจบำเพ็ญเพียรก็สามารถบรรลุผลได้ อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมว่า เหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้อุบาสกบรรลุผล คือ เคยบำเพ็ญบารมีมาตั้งแต่อดีตชาติ ตั้งจิตปรารถนา ทำบุญสำคัญไว้และชวนชวายเป็นบรรลุมรรคผลในปัจจุบันชาติ อุบาสก คือ ผู้นับถือเลื่อมใสพระรัตนตรัยเป็นเบื้องต้นและตั้งใจดำเนินชีวิต ให้สมบูรณ์ตามคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นเบื้องปลาย อุบาสกยังมีบทบาทส่งเสริมพระพุทธศาสนาหลายประการ คือ อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ สร้างเสนาสนะถาวรวัตถุมีส่วนในการชำระอธิกรณ์และประกาศเผยแผ่คำสอน เป็นต้น^{๒๐๗}

๒.๔.๘ พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า นางวิสาขา เกิดในตระกูลเศรษฐี เป็นคนที่เพียบพร้อมทุกอย่าง ทั้งด้านโภคทรัพย์และสติปัญญา สำเร็จเป็นพระโสดาบันตั้งแต่เยาว์วัย นางวิสาขาไม่ว่าจะไปในสถานที่แห่งใด ได้รับการต้อนรับเสมอ นางรู้จักวางตนให้เหมาะสมในการเข้าสมาคมนั้นๆ นางวิสาขาเป็นอุบาสิกาคนหนึ่งที่ได้ใส่ใจในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาตั้งแต่เยาว์วัย และยังเป็นผู้ริเริ่มถวายสิ่งอุปโภคบริโภคที่ควรแก่สมณะ เช่น ถวายข้าวยาคุสร้างวัดบุพพาราม ยารักษาโรค ผ้าอาบน้ำฝน เป็นต้น จึงเป็นบ่อเกิดประเพณีการทำบุญที่ชาวพุทธทุกท่านได้ถือปฏิบัติสืบๆ กันต่อมา แม้นางจะได้ทำทาน รักษาศีลและเจริญภาวนาแล้วยังไม่เพิกเฉยต่อความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของภิกษุบางรูป เช่นกรณี พระอุทายี นางก็จะเข้าไปบอกกล่าวด้วยเมตตาจิตเพื่อให้ท่านเหล่านั้นประพฤติกลับให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของท่านเองและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในฐานะที่นางเป็นพุทธศาสนิกชนคนหนึ่งที่อยู่ท่ามกลางบุคคลผู้นับถือลัทธิอื่น นอกจากจะมีความมั่นคงในรัตนตรัยแล้ว ยังชักชวนให้บุคคลเหล่านั้นหันมานับถือพระพุทธศาสนา จึงทำให้เป็นที่ศรัทธาและยอมรับของบุคคลเหล่านั้น^{๒๐๘}

^{๒๐๖} พระครูโสภณธรรมรัตน์, “การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของครูในสังกัดเทศบาลนครนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๐๗} พระมหาถวิล เตชะคำ, “อุบาสกในพระไตรปิฎก”, หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๐๘} พระมหาชัยวัฒน์ อภิญาณจารี, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของนางวิสาขามหาอุบาสิกาที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, หน้า บทคัดย่อ.

๒.๔.๙ พระมหาอุดม อภิวิฑฒโน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของอุบาสกในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการนำหลักธรรมของอุบาสกมาใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้แก่ การเตรียมชีวิตให้ดีงาม เช่น การทำชีวิตให้สะอาด การเลือกคบภักตยานมิตร การพัฒนาปัญญา และการครองตนครองคนครองงาน และการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ด้วยหลักไตรสิกขา คือ หลักศีล สมาธิ และปัญญา การดำเนินชีวิตที่ดีงามด้วยหลักดี ๓ งาน ๔ คงที่ ๘ เมื่ออุบาสกหรือบุคคลทั่วไปได้ดำเนินชีวิตตามหลักธรรม ตามที่พระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว ย่อมมีชีวิตที่ประสบความสำเร็จ มีความสงบสุข และได้บรรลุธรรมถึงนิพพาน จึงควรที่สังคมในปัจจุบันได้ถือเอามาเป็นแบบอย่าง เพื่อนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตที่ดีสืบไป^{๒๐๙}

๒.๔.๑๐ พระมหาอุทธร ปัญญาสิริ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อที่มีอิสระไม่ติดอยู่ในกรอบใดๆ เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อมุ่งตรงต่อความเป็นจริงและต้องมีลักษณะประกอบด้วยปัญญาและเหตุผลมี บ่อเกิดได้ ๔ ลักษณะ คือ ประมาณ ๔ การสดับจากภายนอก การคิดตรិตรองด้วยใจ และการฝึกฝนปฏิบัติจนเกิดผล มีหน้าที่ทำลายความไม่เชื่อ (อัสถิยะ) และความลังเลใจ (วิจิกิจฉา) เป็นปัจจัยให้เกิดปิติ สุข ศีล สมาธิ และปัญญา มีความสำคัญคือการรวมกลุ่ม การเกิดพลังเกิดความกล้าหาญ เป็นที่พึ่งอาศัย ทำให้เกิดความเจริญ เป็นเครื่องเจริญอย่างอารยชน และในที่สุดยังเป็นเหตุปัจจัยทำให้พ้นทุกข์ได้^{๒๑๐}

๒.๔.๑๑ พระมหาปรม โสภาโส ได้อธิบายไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ว่า ศรัทธามีลักษณะเป็น ๒ ประการ คือ (๑) สัมปสาทลักษณะศรัทธา คือ ศรัทธาที่มีลักษณะทำให้จิตเลื่อมใสให้ดวงใสศรัทธาลักษณะนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมกำจัดนิรวณย์ ย่อมขับไล่นิรวณย์ไปจากจิตใจ จิตที่ปราศจากนิรวณย์แล้วย่อมดวงใส ไม่มีความขุ่นด้วยกิเลส เมื่อจะให้ทาน กิติ รักษาศีลก็ดี เจริญเมตตาที่ดี จิตนั้นย่อมดวงใส (๒) สัมปักษ์นทลักษณะศรัทธา คือ ศรัทธาที่มีลักษณะจงใจ ได้แก่ จงใจของโยคาวจรบุคคลที่เป็นผู้หยั่งลงสู่ความเพียร ผู้เจริญภาวนา ผู้กำลังปฏิบัติกรรมฐานอยู่ เป็นผู้ดวงใสเบิกบานแล้วนั้น ให้ได้เข้าถึงคุณธรรมพิเศษที่เป็นทางสายกลางที่จะนำโยคาวจรบุคคลไปสู่ทางความเป็นพระโสดาปัตติมรรค สกิทาคามีมรรค เป็นต้น ตามลำดับเพื่อจะให้

^{๒๐๙} พระมหาอุดม อภิวิฑฒโน, “การศึกษาหลักธรรมในการดำเนินชีวิตของอุบาสกในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๑๐} พระมหาอุทธร ปัญญาสิริ, “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

เป็นแนวทางนำจิตให้แล่นไปสู่การบรรลุผล คือ วิมุตติธรรมชั้นสูงมีโสดาปัตติผล สกิทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตผลเป็นที่สุด^{๒๑๑}

๒.๔.๑๒ พระมหาชัยณรงค์ วรณชโย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเรื่องศิลปะในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ศิลปะในฐานะรองรับกุลศรัทธา ได้แก่ ไตรสิกขา สติปัญญา ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ โพชฌงค์ ๗ และศิลปะในฐานะรองรับอริยมรรคมีองค์ ๘ เมื่อทราบโทษและอานิสงส์ของศิลปะ ความเศร้าหมอง และ ความผ่องแผ้วแห่งศิลปะ การบำเพ็ญศิลปะ ตัวอย่างบุคคลผู้ทำศิลปะ และผู้มีศิลปะ ก็เป็นเหตุให้มีการสำรวมกายวาจาใจ อันจะเป็นฐานรองรับคุณงามความดีที่สูงต่อไป เพราะข้อนี้เป็นเหตุ ความสุขในชีวิตประจำวัน ก็เป็นสิ่งที่ผู้ดำรงมั่นในศิลปะทั้งหลายจะพึงได้ทีเดียว^{๒๑๒}

๒.๔.๑๓ พระมหาประคัตต์ อคฺคปณฺโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธไทยในปัจจุบันเชื่อโหราศาสตร์และกฎแห่งกรรมไปพร้อมๆ กัน ในขณะที่ยืนยันว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามที่พระพุทธศาสนาสอนไว้ แต่ก็ยังมีความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์และใช้โหราศาสตร์เป็นส่วนประกอบในการพิจารณาตัดสินใจ ก่อนที่จะดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๒๑๓}

๒.๔.๑๔ พระมหาธรรมรัตน์ อริยมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรม ๕ ประการไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของนักศึกษาวิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีปัจจัยสนับสนุน คือสภาพแวดล้อม ความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ที่อยู่ในระดับดี รวมถึงหลักสูตรการเรียนการสอนในวิทยาเขตที่มุ่งเน้นการสอนวิชาการทางพระพุทธศาสนา จึงส่งผลให้นักศึกษามีการนำคุณสมบัติตามหลักอุบาสกธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน อยู่ในระดับดี คือ ด้านศรัทธา นักศึกษามีศรัทธาที่ถูกต้อง ไม่เชื่อสิ่งงมงาย ด้านศีล นักศึกษามีการรักษาศีลเป็นประจำ ด้านการไม่ถือมงคลดั้นขาว นักศึกษามีความเชื่อของขลัง ของวิเศษน้อย ด้านการแสวงหาเขตบุญนอกพุทธศาสนา นานๆ นักศึกษาจึงจะทำครั้ง ด้านการบำเพ็ญบำรุงพระพุทธศาสนา นักศึกษาส่วนใหญ่ทำมากกว่า ๑๒ ครั้งต่อปี

^{๒๑๑} พระมหาปรม โสภาโส, “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑.

^{๒๑๒} พระมหาชัยณรงค์ วรณชโย, “การศึกษาเรื่องศิลปะในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๑๓} พระมหาประคัตต์ อคฺคปณฺโญ, “ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์กับกฎแห่งกรรมของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า บทคัดย่อ.

และจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล คือ เพศและอายุไม่มีผลต่อความแตกต่างต่อการนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๒๑๔}

๒.๔.๑๕ พระนรณ ฐานวีโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของอุบาสกและอุบาสิกาต่อพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า อุบาสกและอุบาสิกาในสมัยพุทธกาลนอกจากจะมีบทบาทในด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาด้วยปัจจัย ๔ แล้ว ยังมีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า จะเห็นได้ว่า หลายท่านมีความสามารถในการแสดงธรรม ซึ่งได้สนทนาธรรมแก่พุทธบริษัทมิตรสหาย นักบวชปริพาชกอัญญเดียรัจฉัยและบุคคลทั่วไป อุบาสกและอุบาสิกาหลายท่านบรรลุปะเป็นพระอริยบุคคล การดำรงชีวิตของท่านถือว่าเป็นการปฏิบัติตนที่เป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไป บางท่านมีบทบาทในการชักจูงผู้อื่นให้หันเข้ามานับถือพระพุทธศาสนา อุบาสก อุบาสิกา มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา โดยมีส่วนในการบัญญัติสิกขาบทซึ่งเป็นพระวินัยของสงฆ์ เพราะพบภิกษุประพฤติตนไม่เหมาะสม ด้วยความเคารพศรัทธาจึงไม่กล้าที่จะตักเตือน แต่ได้นำเรื่องดังกล่าวไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าได้ทรงทราบ พระพุทธองค์จึงให้มีการประชุมสงฆ์เพื่อไต่สวนภิกษุรูปนั้น เมื่อได้ทราบความจริงแล้วจึงได้ชี้โทษแห่งความผิดนั้นและทรงบัญญัติเป็นพระวินัยขึ้นมา มีอุบาสกและอุบาสิกาหลายท่านต้องการที่จะถวายปัจจัย ๔ แต่ภิกษุสงฆ์ภิกษุหลายท่านไม่กล้ารับเพราะว่า พระพุทธเจ้ายังไม่ได้มีพระบัญญัติให้รับของสิ่งนี้จากอุบาสกและอุบาสิกาได้ จึงกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบและให้มีพุทธานุญาตให้รับจากอุบาสกและอุบาสิกาได้ นอกจากนี้ยังมีส่วนในการชำระเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา^{๒๑๕}

๒.๔.๑๖ พระวชิรายุทธ เตชธมโม อธิบายไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของอนาถบิณฑิกอุบาสก ว่า คุณสมบัติสำคัญในความเป็นผู้นำของอนาถบิณฑิกอุบาสก ๖ ประการ คือ (๑) มีความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธเจ้า (๒) รู้และศรัทธาในหลักธรรมคำสอน (๓) ปฏิบัติธรรมทานอย่างทุ่มเท (๔) เผยแผ่หลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง (๕) บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง (๖) สงเคราะห์สังคมอย่างจริงจัง คุณลักษณะสำคัญในการมีภาวะผู้นำของท่านอนาถบิณฑิก ทั้ง ๖ ประการ มีความสัมพันธ์กัน อย่างต่อเนื่องจนหลอมรวมคุณลักษณะร่วมเป็นคุณสมบัติของการมีภาวะผู้นำที่ครบถ้วน ตั้งแต่การมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าแล้วศึกษาเรียนรู้ ไต่ถามหลักธรรมจนมีความรอบรู้ อย่างถ่องแท้พร้อมความศรัทธา คำสอนและปฏิบัติตามอย่างทุ่มเท โดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมทานอย่างโดดเด่น แล้วยังมีการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน

^{๒๑๔} พระมหาธรรมรัต อริยธมโม, “การนำคุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนตามหลักอุบาสกธรรม ๕ ประการไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของนักศึกษาวิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช”, หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๑๕} พระนรณ ฐานวีโร, “ศึกษาบทบาทของอุบาสกและอุบาสิกาต่อพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

และผลปฏิบัติอย่างถูกต้อง พร้อมการบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง รวมถึงการสงเคราะห์สังคมอย่างจริงใจ นับได้ว่าคุณลักษณะ โดยรวม ดังกล่าว หลอมรวมเป็นคุณสมบัติของผู้มีภาวะผู้นำที่ดี^{๒๑๖}

๒.๔.๑๗ พระเลิศพิพัฒน์ แก้ววันทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลลัพธ์ที่ได้จากการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของอุบาสก อุบาสิกา ในชุมชนหนองบัว อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยสรุปว่า (๑) ผลลัพธ์ที่ได้จากการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของอุบาสก อุบาสิกา โดยรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีสติสัมปชัญญะดีขึ้น ตั้งมั่นในศรัทธากับด้านจิตใจและศีลบริสุทธิ์ (๒) ปัจจัยที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของอุบาสก อุบาสิกา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ศีล ธรรมทาน และภวนาตามลำดับ (๓) ความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของอุบาสกอุบาสิกา พบว่า อุบาสกอุบาสิกา ที่มาปฏิบัติธรรมเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่วัดหนองบัวมีความรู้ในเรื่องการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน พบว่า ส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๗๓ อยู่ในระดับมาก (๔) การทดสอบสมมติฐานโดยรวมพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล มี เพศ อายุ การศึกษาสถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ได้รับผลลัพธ์จากการเจริญวิปัสสนากรรมฐานไม่แตกต่างกัน อุบาสก อุบาสิกา ควรตั้งมั่นในศรัทธาคือ เชื่อเรื่องของการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว การกระทำทั้งดีและชั่วส่งผลถึงผู้กระทำเสมอ และเชื่อว่าสัตว์โลกต่างมีกรรมเป็นของตนเอง เชื่อว่าคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่จริง อุบาสก อุบาสิกา ควรใช้เวลาในการได้ศึกษาธรรมะให้มากกว่านี้^{๒๑๗}

๒.๔.๑๘ พระลอน เขมจิตโต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพนครศรีธรรมราช ตำบลนาสาร อำเภอบางแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า (๑) การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพนครศรีธรรมราช ตำบลนาสาร อำเภอบางแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านจิตตะ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านวิริยะ ส่วนด้านฉันทะและด้านวิมังสา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ตามลำดับ เมื่อพิจารณาโดยจำแนกตามเพศ อายุ ประเพณี และระดับชั้นปี พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก (๒) ผลการเปรียบเทียบการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพนครศรีธรรมราช ตำบลนาสาร อำเภอบางแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า นักศึกษาที่มีอายุต่างกัน มีการนำหลักอิทธิบาท ๔

^{๒๑๖} พระวชิรายุทธ เตชธมโม, “การศึกษาวิเคราะห์ภาวะผู้นำของอนาลปนิมิตอุบาสก”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๔.

^{๒๑๗} พระเลิศพิพัฒน์ แก้ววันทอง, “ผลลัพธ์ที่ได้จากการเจริญวิปัสสนากรรมฐานของอุบาสก อุบาสิกา ในชุมชนหนองบัว อำเภอกำแพง จังหวัดจันทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

มาใช้ในการดำเนินชีวิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ส่วนนักศึกษาที่มีเพศ ประเภทวิชา และระดับชั้นปี ต่างกัน มีการนำหลักอภิปาธ ๔ มาใช้ในการดำเนินชีวิต ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาการนำหลักอภิปาธ ๔ มาใช้ ในการดำเนินชีวิต ของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีวพนครศรีธรรมราช ตำบลนาสาร อำเภพระพรหม จังหวัดนคศรีธรรมราช กลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนะปัญหามากที่สุดได้แก่ ด้านฉันทะ เรื่องไม่ชอบ การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเอง ไม่เข้าเรียนในรายวิชาที่ตัวเองไม่ชอบ ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ แนวทางแก้ไขการนำหลักอภิปาธ ๔ มาใช้ในการดำเนินชีวิต กลุ่มได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขมากที่สุดได้แก่ ด้านฉันทะ เรื่องวิทยาลัยควรมีสื่อหรือแหล่งการเรียนรู้ที่น่าสนใจและหลากหลาย ควรให้ นักศึกษาได้เรียนในสาขาวิชาที่ถนัดจริง ๆ^{๒๑๘}

๒.๔.๑๙ พระบุญฤทธิ์ ที่ปงกโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนจรัสพิชากร อำเภเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า (๑) การนำหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ มาใช้ในการ ดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนจรัสพิชากร อำเภเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านความมีวินัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านความสามัคคี ส่วนด้านความประหยัดมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด และเมื่อ พิจารณาโดยจำแนกตามเพศ ระดับชั้นปี และอาชีพบิดาหรือมารดา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก (๒) ผลการเปรียบเทียบการนำหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียน โรงเรียนจรัสพิชากร อำเภเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้นปีต่างกัน มีการนำหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ มาใช้ในการดำเนินชีวิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .๐๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีการนำหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ มาใช้ ในการดำเนินชีวิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนนักเรียนที่มีอาชีพบิดาหรือ มารดาต่างกัน มีการนำหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ มาใช้ในการดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ (๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาการนำหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ มาใช้ ในการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนจรัสพิชากร อำเภเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช พบว่า มีปัญหาในเรื่องการขาดความประหยัด ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ซื่อของที่ไม่มี ประโยชน์ ไม่มีการทำบุญชียารับ – รายจ่าย แนวทางแก้ปัญหาคควรมีการส่งเสริมให้นักเรียนรู้จัก

^{๒๑๘} พระลอน เขมจิตโต, “การนำหลักอภิปาธ ๔ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาวิทยาลัยการ อาชีวพนครศรีธรรมราช ตำบลนาสาร อำเภพระพรหมจังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

คุณค่าของเงิน โดยการจัดกิจกรรมหารายได้ระหว่างเรียน ให้จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย หรือจัดกิจกรรมธนาคารโรงเรียน^{๒๑๙}

๒.๔.๒๐ กนกวรรณ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศรัทธาในพระพุทธศาสนา เถรวาท ผลการวิจัยพบว่า ศรัทธามีความหมาย ๓ อย่าง คือ ความเชื่อในกุศลธรรม และผลในกฎแห่งกรรม ความเชื่อและความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ศรัทธาแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือเชื่อในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน ศรัทธามีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ (๑) ศรัทธาที่ไม่มีเหตุผล ไม่ประกอบด้วยปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง เรียกว่า ศรัทธาญาณวิipyุต (๒) ศรัทธาที่เกิดจากปัญญาพิจารณาจนเข้าใจในเหตุผล เรียกว่า ศรัทธาญาณสัมปยุต จุดมุ่งหมายของศรัทธามีทั้งที่เป็นโลกียสุขและโลกุตตรสุข โลกียสุข เป็นสุขแบบชาวโลกที่ยังประกอบด้วยอาสวะ ส่วนโลกุตตรสุข เป็นสุขที่เหนือกว่าระดับของชาวโลก เป็นสุขของพระอริยบุคคล^{๒๒๐}

๒.๔.๒๑ ดวงกมล ทองคนารักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกในพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยสรุปว่า อุบาสิกในสมัยพุทธกาลมีบทบาทสำคัญเด่นชัดมากกว่าอุบาสิกในปัจจุบันในด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ และบทบาทในการเป็นกัลยาณมิตรให้ตนเอง ส่วนอุบาสิกในปัจจุบันมีบทบาทในการเป็นกัลยาณมิตรให้ตนเอง คือ รักษาศีล ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม น้อยลง อย่างไรก็ตาม อุบาสิกสมัยปัจจุบันมีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมะและการสังคมสงเคราะห์มากกว่าอุบาสิกสมัยพุทธกาล ดังนั้น อุบาสิกในปัจจุบันจึงควรเร่งปรับปรุงการรักษาศีล ปฏิบัติธรรม และศึกษาธรรมะให้มากขึ้น และควรส่งเสริมบทบาทในการเผยแผ่ธรรมะและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีมาช่วยเผยแผ่ธรรมะให้มากขึ้น^{๒๒๑}

๒.๔.๒๒ ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า จิตตคหบดีได้ฟังธรรมของพระมหานามเถระได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน อันเป็นมูลเหตุให้ถวายสวนมะกอก เพื่อสร้างวัดอัมพวาฏกาวนไว้สำหรับต้อนรับพระภิกษุจากทั่วทุกสารทิศ เมื่อจิตตคหบดีได้ฟังธรรมของพระสารีบุตรเถระ ก็ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามี คุณธรรมที่โดดเด่นของจิตตคหบดีมี ๔ ประการ ได้แก่

^{๒๑๙} พระบุญฤทธิ์ ทีปังโร, “การนำหลักคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ มาใช้ในการดำเนินชีวิตของนักเรียนโรงเรียนจรัสพิชการ อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๐} กนกวรรณ เทพหัสดิน ณ อยุธยา, “ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๑} ดวงกมล ทองคนารักษ์, “บทบาทและความสำคัญของอุบาสิกในพุทธศาสนาเถรวาท”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

(๑) ทาน เป็นผู้ให้ทั้งอามิสทานและธรรมทาน (๒) ศีล เป็นผู้มีความประพฤติดีงาม (๓) สมาธิ เป็นผู้มึจิตใจหนักแน่นมั่นคง (๔) ปัญญา เป็นผู้มึวิจารณ์ญาณ จิตตคหบดีอุบาสกได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในการแสดงธรรม (ธรรมกถึก) มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แสดงธรรมแก่พุทธบริษัทมิตรสหายตลอดถึงนักบวชในลัทธิอื่น (อัญญเดียรถีย์) จิตตคหบดีอุบาสกเป็นแบบอย่างของชาวพุทธผู้ประพฤติดีงาม ปกป้องอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา และเผยแผ่คำสอน จิตตคหบดีได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม คุณความดีของท่านพระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องว่า “อุบาสกผู้มีศรัทธาเมื่อปรารภนาโดยชอบพึงปรารภอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นจิตตคหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีนีเป็นตราฐ เป็นประมาณแห่งอุบาสกทั้งหลายผู้เป็นสาวกของเรา”^{๒๒๒}

๒.๔.๒๓ ตรีนัน ปิ่นประยงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของอุบาสก อุบาสิกา ในการบำรุงพระพุทธศาสนาศึกษาเฉพาะกรณี การบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สายงานธุรกิจระบบส่ง ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของอุบาสก อุบาสิกา ในการบำรุงพระพุทธศาสนา เป้าหมายที่แท้จริงคือการ ทำให้พระศาสนามั่นคงเจริญเป็นที่พึ่งแก่ชาวโลกทั้งหลาย โดย อุบาสก อุบาสิกา จะต้อง ศึกษาและนำมาปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามหลักพุทธธรรม ให้เกิดผลสูงสุดแก่ตนเอง พร้อมด้วยการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ เพื่อการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา กล่าวคือ อุบาสก อุบาสิกา ต้องรับผิดชอบ (๑) ศึกษา (๒) ปฏิบัติ (๓) เผยแผ่ (๔) ป้องกันศัตรู (๕) บำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง^{๒๒๓}

๒.๔.๒๔ อัครกัญฐ์ ศรีคล้าย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการดำเนินชีวิตของอุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า อุบาสิกาได้มีมาตั้งแต่ปฐมโพธิกาลคือในสมัยแรกที่พระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนาที่เมืองพาราณสี โดยมีมารดาและภรรยาของพระยสะ เป็นอุบาสิกาคนแรก ที่ขอนับถือพระรัตนตรัย คำว่า อุบาสิกา หมายถึง ผู้เข้าใกล้พระรัตนตรัยและรับเอาพระรัตนตรัยมาเป็นที่พักพิงตลอดชีวิต อุบาสิกาเป็นบริษัท ๑ ในบริษัท ๔ ในพระพุทธศาสนา ในภายหลังอุบาสิกาได้ขยายวงกว้างออกไปตามเมืองต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปประกาศธรรม บทบาทและคุณลักษณะของอุบาสิกาคืออุบาสิกามีบทบาทในการอุปถัมภ์ปัจจัย ๔ ในพระพุทธศาสนา สร้างศาสนสถาน เผยแผ่พุทธธรรม สืบทอดพระพุทธศาสนา และปกป้องพระพุทธศาสนา อุบาสิกามีคุณลักษณะเป็นผู้ตั้งมั่น

^{๒๒๒} ไพโรจน์ ศุภทีปมงคล, “การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของจิตตคหบดีอุบาสกที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๓} ตรีนัน ปิ่นประยงค์, “การศึกษาบทบาทของอุบาสก อุบาสิกา ในการบำรุงพระพุทธศาสนา ศึกษาเฉพาะกรณี การบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สายงานธุรกิจระบบส่ง”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า บทคัดย่อ.

อยู่ในทาน ศีล ภาวนา และได้นำหลักอุบาสก ๕ หลักธรรมเพื่อความเจริญ ๗ ประการ มาปฏิบัติในชีวิตประจำวันของตนเองและครอบครัว เพื่อพัฒนาตนเองเป็นอริยบุคคลในที่สุด และได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าในด้านต่างๆ เช่น เป็นผู้มีความเป็นเลิศด้านการให้ทาน ด้านการมีเมตตา เป็นต้น^{๒๒๔}

๒.๔.๒๕ ธนภุช ฉัตรเลขวนิช ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของอุบาสกในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมคำสอนพื้นฐานสำหรับอุบาสก ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีหลักธรรม ๔ หมวด ได้แก่ อุบาสกธรรม ๕ ไตรสิกขา ๘ งดเว้นอบายมุข ๖ และปฏิบัติตามหลักทศ ๖ อุบาสกในสมัยพุทธกาล ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าวอย่างเคร่งครัดและอุบาสกในปัจจุบันยังคงประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อุบาสกในสมัยพุทธกาลมีการให้ทาน ถือศีล เจริญภาวนา และปกป้องคำชู้พระพุทธศาสนา และอุบาสกในปัจจุบันยังคงปฏิบัติเช่นเดียวกัน การแก้ปัญหาในสมัยพุทธกาล อุบาสกสามารถหาข้อยุติได้ด้วยการขอพุทธธานุญาตจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อให้บัญญัติสิกขาบทต่างๆ ให้สอดคล้องกับกฎหมาย สภาพแวดล้อมและค่านิยมในสมัยพุทธกาล ส่วนอุบาสกในปัจจุบัน แก้ปัญหาต่างๆ ด้วยการกราบเรียนให้ทางมหาเถรสมาคมทราบ เพื่อออกเป็นระเบียบของมหาเถรสมาคม และมีการจัดตั้งสถาบันต่างๆ เช่นมหาวิทยาลัย สมาคม มูลนิธิ เพื่อเผยแผ่และพิทักษ์พระพุทธศาสนา^{๒๒๕}

๒.๔.๒๖ สร้อยทอง จตุพร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์การรักษาอุโบสถศีลของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อประยุกต์ใช้กับสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า อุบาสก อุบาสิกา ผู้รักษาอุโบสถศีลในสังคมไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาอุโบสถศีล บ้างก็มีอายุมาก บ้างก็ประสบปัญหาต่างๆ จึงไม่สามารถรักษาได้อย่างจริงจัง จึงต้องอาศัยคณะสงฆ์ในการสนับสนุน และส่งเสริมให้แต่ละวัดจัดกิจกรรมในการรักษาอุโบสถศีล เป็นแบบแผนในการรักษาอุโบสถศีล และจรรโลงพระพุทธศาสนาให้สืบไปด้วย^{๒๒๖}

๒.๔.๒๗ เพ็ญนิภา นรินทรกุล ณ อยุธยา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการรักษาศีลในพระพุทธศาสนากับการถือศีลตลอดศาสนาอิสลาม : ศึกษาเฉพาะกรณีพุทธศาสนิกชน

^{๒๒๔} อัสวักฤษ์ ศรีคล้าย, “การศึกษาการดำเนินชีวิตของอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๕} ธนภุช ฉัตรเลขวนิช, “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของอุบาสกในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๖} สร้อยทอง จตุพร, “วิเคราะห์การรักษาอุโบสถศีลของพระโพธิสัตว์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อประยุกต์ใช้กับสังคมไทยปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

และมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า อุโบสถศีลหมายถึงการเข้าอยู่จำ หรือการกำหนดใจไว้ด้วยการรักษาศีล ๘ ข้อ มีการงดเว้นการบริโภคอาหารในยามวิกาล งดเว้นการมีเพศสัมพันธ์ เป็นศีลที่พระพุทธรูปศาสนิกชนต้องรักษาในวันพระ เป็นเวลาวันหนึ่งและคืนหนึ่ง เป็นการประพาศิทธิพรหมจรรย์พักชีวิตตามปกติไว้ชั่วคราวมาดำเนินชีวิตในทางธรรม^{๒๒๗}

๒.๔.๒๘ จูนิรัตน์ ถาวร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนากับการยอมรับความสูงอายของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุบางเขน ผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้สูงอายุมีความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาอยู่ในระดับมากและสามารถยอมรับความสูงอายุได้ในระดับปานกลาง (๒) ผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน มีความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาไม่แตกต่างกัน (๓) ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรส และระดับการศึกษาที่แตกต่างกันมีการยอมรับความสูงอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ และฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันมีการยอมรับความสูงอายุไม่แตกต่างกัน (๔) ความศรัทธาในพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันทางบวกกับการยอมรับความสูงอายุของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($r = .๑๓๐$)^{๒๒๘}

๒.๔.๒๙ วิจิตร เปรมปรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความศรัทธาในพุทธศาสนากับการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความศรัทธาในพุทธศาสนาอยู่ในระดับมากและมีการเห็นคุณค่าในตนเองอยู่ในระดับสูง ผู้สูงอายุที่มีเพศ และ ฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันมีความศรัทธาในพุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนผู้สูงอายุที่มีอายุ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความศรัทธาในพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาแตกต่างมีการเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส และฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันมีการเห็นคุณค่าในตนเองไม่แตกต่างกัน และพบว่า ความศรัทธาในพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเห็นคุณค่าในตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($r = .๒๙๙$)^{๒๒๙}

^{๒๒๗} เพ็ญนิภา นรินทรกุล ณ อยุธยา, “การศึกษาเปรียบเทียบการรักษาศีลในพระพุทธรูปศาสนากับการถือศีลตลอดในศาสนาอิสลาม : ศึกษาเฉพาะกรณีพุทธศาสนิกชนและมุสลิมในกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๘} จูนิรัตน์ ถาวร, “ความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนากับการยอมรับความสูงอายุของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุบางเขน”, **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒๙} วิจิตร เปรมปรี. “ความศรัทธาในพุทธศาสนากับการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุ อำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี”, **สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

๒.๔.๓๐ คมเพชร พาริสอน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความศรัทธาในพุทธศาสนากับ สัมพันธภาพในครอบครัวของผู้สูงอายุจากชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า (๑) ผู้สูงอายุมีความศรัทธาในพุทธศาสนาอยู่ในระดับมากและมีสัมพันธภาพในครอบครัว อยู่ในระดับ มาก (๒) ผู้สูงอายุที่มีเพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษา แตกต่างกันมีความศรัทธาใน พุทธศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนผู้สูงอายุที่มี อายุ และฐานะทาง เศรษฐกิจแตกต่างกันมีความศรัทธาในพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน (๓) ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษา แตกต่างกันมีสัมพันธภาพในครอบครัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนผู้สูงอายุ ที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส และฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันมีสัมพันธภาพในครอบครัวไม่ แตกต่างกัน (๔) ความศรัทธาในพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันทางบวกกับสัมพันธภาพในครอบครัว ของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ($r = .๔๒๓$)^{๒๓๐}

๒.๔.๓๑ ฐานสุขวรรณ วังษ์สุภาพงษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำหลักไตรสิกขาไปใช้ใน ชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ โรงเรียนเทศบาล ๑ จังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า

๑) โดยศึกษาว่านักเรียน ได้การนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก ดังนี้ (๑) ด้านการบริโภคอาหารและด้านการออกกำลังกาย ได้นำหลัก ไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตประจำวันเรียงลำดับด้วยปัญญา สมาธิ และศีล (๒) ด้านการศึกษาและด้าน การพักผ่อน เรียงลำดับด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา (๓) ด้านจิตอาสาเรียงลำดับด้วยปัญญา ศีล และสมาธิ

๒) การนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน ไม่มีความสัมพันธ์กับ อาชีพของผู้ปกครองและฐานะเศรษฐกิจของครอบครัว

๓) การนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามเพศ ระดับชั้น และการอบรมสั่งสอนของผู้ปกครอง^{๒๓๑}

๒.๔.๓๒ นรา ตรีธัญญา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการนำหลักธรรมวิชา พระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับ ชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า

^{๒๓๐} คมเพชร พาริสอน, “ความศรัทธาในพุทธศาสนากับสัมพันธภาพในครอบครัวของผู้สูงอายุจาก ชมรมผู้สูงอายุ โรงพยาบาลลพบุรี”, สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๓๑} ฐานสุขวรรณ วังษ์สุภาพงษ์, “การนำหลักไตรสิกขาไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ โรงเรียนเทศบาล ๑ จังหวัดนครนายก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

๑) การนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของนักเรียนในระดับมามีจำนวนมากที่สุดร้อยละ ๕๗.๘๐ รองลงมาคือการนำหลักธรรม วิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันในระดับปานกลาง ร้อยละ ๔๒.๒๐

๒) นักเรียนหญิงและนักเรียนชายนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ใน สถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ โดย นักเรียนหญิงมีระดับการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้มากกว่านักเรียนชาย

๓) นักเรียนในโรงเรียนขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ มีการนำหลักธรรม วิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวันไม่แตกต่างกัน^{๒๓๒}

จากการศึกษาเอกสารและการวิจัยแล้วพบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอุบาสก อุบาสิกา แล้ว แต่ศึกษาในหลักธรรมอื่นหรือศึกษาในบางประเด็นเท่านั้น ส่วนผู้ที่ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำหลักอุบาสกธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต ก็ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างอื่นที่ไม่ใช่อุบาสก อุบาสิกา ดังนั้นผู้ศึกษาวิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาการนำหลักอุบาสกธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชมรมอุบาสก อุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ที่จะใช้ในการศึกษาการนำหลักอุบาสกธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตของสมาชิกชมรมอุบาสกอุบาสิกา อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา โดยยึดฐานข้อมูลเกี่ยวกับหลักอุบาสกธรรม จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ หนังสือ บทความ เอกสาร งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง ๕ ด้าน คือ (๑) มีศรัทธา (๒) มีศีล (๓) ไม่ถือมงคลดินข้าว เชื่อมงคล เชื้อกรรม (๔) ไม่แสวงหาผู้รับทักษิณานอกศาสนา (๕) ทำอุปการะในศานานี้ก่อน จัดทำเป็นแผนภาพได้ดังแผนภาพที่ ๒ ดังนี้

^{๒๓๒} นรา ตรีธัญญา, “การศึกษาการนำหลักธรรมวิชาพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับ ชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า บทคัดย่อ.

แผนภาพที่ ๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

